

БИБЛИОТЕКА ПАНЕВРИТМИЯ

ИСТОРИЯ И ПРИЕМСТВЕННОСТЬ

Издавателство „Бяло Братство“

ISBN 978-954-744-298-6

БИБЛИОТЕКА
ПАНЕВРИТМИЯ

*

ИСТОРИЯ И ПРИЕМСТВЕННОСТ

том 1

Издателство „Бяло Братство“
София, 2016

Съдържание

УВОД	7
СЪЗДАВАНЕТО НА ПАНЕВРИТМИЯТА, Методи Константинов, Боян Боев, Мария Тогорова, Борис Николов	15
ЗА ПАНЕВРИТМИЯТА. ИЗ СПОМЕНИТЕ НА МАРИЯ ЗЛАТЕВА	24
КОГАТО СЛЪНЦЕТО СЪБУЖДА ДЕНЯ, Милка Перуклиева.....	28
СПОМЕНИ ОТ ИЗГРЕВА НА ПАНЕВРИТМИЯТА, Теофана Савова	37
СЪЗДАВАНЕТО НА ПАНЕВРИТМИЯТА И НЕЙНАТА ТРАДИЦИЯ, Георги Петков	44
ОТВОРЕНО ПИСМО НА ЖАН-ЛУИ ГОБО	65
ПАНЕВРИТМИЯТА – ТРАДИЦИЯ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ, Йоана Стратева.....	68
ПАНЕВРИТМИЯТА – ПРОБЛЕМИ, КОИТО НЕ СЪЩЕСТВУВАТ, Георги Стойчев	78
ПАНЕВРИТМИЯТА МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯТА, Интервю на Светла Нейкова с Андрей Грива	82
ВЪПРОСИ КЪМ ВСИЧКИ, КОИТО ИСКАТ ПРОМЕНИ В ПАНЕВРИТМИЯТА, Петлю Цанов	90
ПАНЕВРИТМИЯТА В ЧУЖБИНА, Светла Балтова.....	92
СПОДЕЛЕНИ ФАКТИ И СПОМЕНИ, СВЪРЗАНИ С ИСТОРИЯТА НА ПАНЕВРИТМИЯТА В САЩ, Антоанета Крушевска	98
ЗА МУЗИКАТА И ИСТОРИЯТА НА ПАНЕВРИТМИЯТА – ПОВЕЧЕ ОБЕКТИВНОСТ, Люгмила Червенкова.....	106
ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ. ЗНАЧИМОСТТА НА СЪХРАНЕНАТА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПАНЕВРИТМИЯТА ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО УЧИТЕЛ-УЧЕНИК, Люгмила Червенкова.....	127

УВОД

Разбирането на Паневритмията е от първостепенна важност за всеки, който иска да знае какво точно прави, когато е в свещения кръг, как е възникнала тази динамична медитация, по какво прилича на други подобни и по какво се различава. Отговорите на тези въпроси могат да бъдат и лесни, и трудни. Те могат да бъдат лесни, когато стремежът към задълбочаване на познанията в тази област е слаб (непроявен). Те са също така лесни, когато мотивацията на изследването и цели единствено противопоставяне на вече наличното. Тези въпроси могат да бъдат и трудни, когато ученикът се изправи пред самият фундамент на Паневритмията, пред нейната историята и се опита да разбере последователността на появата ѝ, възникването на музиката ѝ, еволюцията в дадените движения, смисълът на упражненията и т.н. А защо това е трудно? Трудно е, защото изисква концентрация, задълбочаване и осмисляне, изисква дълъг процес на съпоставяне на гледни точки, на изследване на източници, на определено деабсолютизиране на гледни точки.

Но тези трудности не бива да демотивират изучаващия Паневритмията. Напротив, те са необходимите препятствия за волята, сърцето и ума, преодоляването на които винаги предизвикват радост. И това е така, защото Паневритмията е обширна област, която предполага разширение на съзнанието посредством изучаване на принципите, вложени в нея, на законите и ритмите, които са в основата на движенията ѝ, на космичната ѝ същност. Да, тя е твърде широка и защо да не кажем, необятна, област, въпреки някои съвременни опити тя да бъде редуцирана до нейната непосредствена фактичност – **една малка част от нейната история**, изкуствено генерализирана до обективен принцип. Цялото на Паневритмията, за радост, е отвъд всякаква фактичност, била тя литературна, музикална или двигателна.

Казвайки това обаче, ние имаме ясното съзнание, че за задълбоченото изучаване на Паневритмията една от първите стъпки, с които трябва да се започне е именно разбиране на нейната историческа обусловеност, на нейната пряка генеалогия, с други думи възникването ѝ именно като факт. На пръв поглед подобно начинание не изглежда особено трудно. Събираме всички останали до днес литературни, музикални, видео и аудио източници по темата и започваме с тяхното изучаване ред по ред, книга по книга, филм до филм. Разчитайки обаче само

на подобни източници, изкушеният от някои различия изследовател много бързо би фиксирал в съзнанието си една определена гледна точка за този процес като „най-правилна“. Светът на неговото решение за „истината“ на Паневритмията е относително цялостно за неговото съзнание, този *негов* свят е удобен, но уви – не е достатъчно просторен.

Четейки тези редове, уважаемият читател вероятно ще си зададе въпроса: а какво друго остава да направим, за да преодолеем непълноценността на тези останали до днес източници? Отговорът на този въпрос няма напълно еднозначен отговор. Но все пак може и трябва да има различни опити за отговор.

Цялото

Паневритмията не е литература, текст, книга, музика, движение и т.н. **Тя е преди всичко ИДЕЯ**, в най-възвишения възможен смисъл на тази дума. Тази Идея се основава на принципи и закони, които са ни познати в тяхната рационална осмисленост, но повече или по-малко непознати в тяхното велико предназначение и особено – в тяхното конкретно приложение. В този смисъл **истината за Паневритмията никога не може да се побере в една книга**, каквато и да е тя, никога не може да се затвори в един нотен текст, какъвто и да бил той, никога не може да се капсулира в нечие индивидуално съзнание, каквито и претенции да има то. Сериозният изследовател на Паневритмията винаги се опитва да мисли **за нейното цяло**; той знае, че **Истината е отвъд всяка и всякаква фактичност, защото е обективна и абсолютна Идея**. Истината никога не е нито в тезата, нито в антитезата, тя е винаги нещо трето, нещо отвъд противоположностите, отвъд различията в детайлите, нещо отвъд противопоставянето. **Истината е достояние на цялото, а не на индивидуа**. Истината е единство, хармония, радост.

Традицията

Тази възвишеност на цялото на Паневритмията обаче не изключва, а, напротив, изцяло предполага изучаването на важните детайли в нейната история, на нейното възникване и **пренасяне** до днешно време. Разбира се, изучаването на нейните литературни, музикални, филмови и всякакви други източници е изключително важна част от нейното познаване и разбиране. Неслучайно тук споменахме за нейното „**пренасяне**“ през историята, за да имаме ние днес Паневритмията такава, каквато са я имали в Школата при Учителя. Това пренасяне през историята винаги се осъществява от някаква общност, от общество от хора,

изпълнени и възновени от една велика идея. Благодарение на тази общност ние днес имаме това велико наследство от лекции и беседи, от музика и упражнения, от спомени и истории из братския живот на Школата. Тези две понятия за „общност“ и „пренасяне“ преливат в тъй важното за този процес понятие **„традиция“**. Когато днес се спомене тази гума, тя предизвиква най-различни, дори понякога диаметрално противоположни, интерпретации. Разбирането на това понятие зависи от няколко фактора и особено от нивото на интелектуална култура и степенята на духовна зрелост. Тук няма да се спираме в подробности върху него, но все пак ще кажем няколко гуми. Няма духовно общество, няма голяма световна религия, няма изградена култура, без установена и дълга традиция. В областта на духовните общности традицията е онзи фактор, който е почитан и разбран като нещо свещено. **Традицията винаги съхранява, опазва някакво наследство**, особено духовно наследство; тя се грижи то да остане непокътнато за идните поколения. Нейната сила е в **грижата за идентичността, грижата за целостта на полученото** – да се предаде то на поколенията също така цялостно и по възможност в неговия истинен образ и форма. Традицията знае, че **не всяко новаторство е продуктивно и творческо**, съвсем не всяка новост дава добри плодове, съвсем не всяко нововъведение е истинно и полезно. Точно защото традицията е такава, светът на културата притежава относителна духовна **стабилност**. Без тази „духовна сол“, цялото общество би се катурнало в бездните на забравата. Трябва ли обаче винаги да се съотнасяме с традицията? Не е ли тя най-голямата пречка за новите идеи, за новите процеси, които съвремието изисква? Не свидетелства ли историята, че точно традицията (традициите) е тази, която се противопоставя на всичко ново, което трябва да влезе в света, импулсирано от Божествения свят?

Новостите

На пръв поглед всичко това изглежда точно така: новото напират с всички сили да се изскубне от традицията и да заживее собствен живот. Но отношението между традиция и новост никак не е толкова просто, колкото изглежда, нито пък е толкова едноизмерно. Само лекомислието, арогантността и различни форми на фанатизма с лека ръка се опитват да сложат печата на забравата на духовната общност и традицията, която извира от нея. По такъв начин се забравят няколко основни неща. На първо място, **мисленето на „традиция“ и „новост“ като някаква опозиция** е характерно за първите наченки на

ментално съзряване. В първоначалните наченки на осмисляне новото се противопоставя на традицията, но както е видно от историята и изследването на културите и религиите, **всичко ново израства от вече наличното**, като в повечето случаи го интегрира в себе си, паралелно с предлагането на нови идеи и решения. Христос критикува книжниците и фарисеите, но същевременно твърди, че идва не да наруши Закона и пророците, а да ги изпълни. Той е и Син Божий, но и Син Давидов. Християнството се противопоставя на юдаизма, но и го интегрира в себе си чрез разделянето на свещения текст на Стар и Нов Завет.

Категоричното противопоставяне срещу традицията, особено срещу традицията на една духовна школа, е всъщност догматичен начин на мислене, облечен в мантията на „освобождението“, която се опитва да създава илюзията за свобода и творчество. Но свободата е процес, възможен само **при изграден Аз**, при придобита **цялостна идентичност**, базирана и на минало, и на настояще. И за да разпознаваме симулацията на творчеството и свободата, трябва добре да познаваме диалектичната природа на традицията и новостта, ясно осъзнавайки, че новото и свободата са действителни само **при проявление на ценностите (добродетелите)**, предадени от духовен учител и опазени от традицията.

Ако мислим всичко казано дотук по отношение на Паневритмията, мисленето на новото като противопоставяне на традицията, означава фиксираност в гледна точка, която, от една страна, има корените си в миналото, от друга страна, бива обявена за новаторска. В подобна нагласа се съзира неосъзнато противоречие. Именно защото Школата има своя традиция, своя жива общност и приемственост между поколенията, днес са съхранени лекциите и беседите на Учителя, Паневритмията, музиката му и т.н. **Новите подходи към Паневритмията не само, че не изключват традицията, а изцяло я приемат**. Защото, за да можем днес да гледим всякакви новости, е необходимо да имаме основа. Традицията и новостите в Паневритмията никога не са се противопоставяли. Защото новото по отношение на Паневритмията има напълно различни сегменти и измерения, като например: 1) изследване на нейните принципи и закони, само загатнати в източниците, както и тяхното пълноценно осмисляне; 2) изучаване на отношенията между упражнението и цветовата гама; 3) изследване на нейното въздействие на психологическо и физиологическо ниво; 4) припознаването ѝ като социален модел; 5) изучаването ѝ от гледна точка на науките, изкуствата, историята и т.н. С други думи **новостта тук е изцяло награждане**, обогатяване, разширяване на погледа, разширяване на тема-

тичните области вътре в самата Паневритмия, които по същество са заложени като почти безгранични. И това е **истинското творчество**, истинската новост. Това е благородното и смислено продължение на делото на Учителя и Школата по отношение на Паневритмията.

Интерпретациите

При вглеждане в традицията на Паневритмията много често пред нас изниква въпросът: защо по времето на първоначалната Школа съществуват писмени източници, в някои от детайлите на които се създават противоречия? Този въпрос поставя друг важен и по-общ въпрос: как са възможни редом една до друга различни интерпретации за една духовна практика? Възможно ли е да има **различни интерпретации** на традицията? И тези различни интерпретации на историята на Паневритмията по-скоро предимство ли са или по-скоро са недостатък, който трябва да бъде преодолян?

Различните интерпретации на отделни детайли на Паневритмията не са препятствие за духовното единство, когато са осъзнати и при обсъждането им се борави с аргументи, и особено, когато не се използват като средства за компенсация на чувство за непълноценност, което става за сметка на единството на общността и опит за налагане на модели, чужди на традициите на Школата. Когато тези интерпретации са добронамерени и целят не конфликт и разединение, а **по-добре осмисляне на принципи, закони, музика, движения**, и се предлагат под наслова на добрата мяра, любовта и уважението, тогава те могат да бъдат продуктивни, творчески, смислени. Един от недостатъците тук в някои случаи е, че **интерпретаторът полага на първо място себе си, поставяйки нечий авторитет за гърба си**, отстоявайки позиция, която цели не интеграция, а дезинтеграция на цялото. Когато дадена интерпретация извират от искрен стремеж към търсене на истина, в който отсъства догматичност, а отваряне към мнението на другия и продуктивен диалог, в този случай изглежда, че интерпретацията е полезна за цялото. Извън този по-общ смисъл, планът на интерпретациите, който се отнася до движенията в Паневритмията е само най-външният план. Интерпретации може да съществуват по отношение на въздействието законите на Паневритмията, по отношение на проявленията на принципите, по отношение на идеите, по отношение на текста и т.н – нещо, което тепърва предстои да се осмисля пълноценно. Ако можем да обобщим: различните мнения и различните тълкувания не са препятствия, когато е налице **уважение към цялата**

госега история и традиция на Братството и Паневритмията, както и уважение към онези, които са я „пренесли“ до нас. В крайна сметка има само една традиция, в която е допустимо да има различни мнения по отношение на някои детайли. Но в последна сметка традицията е призвана да излъчва единство.

Предимството на различните интерпретации е свързано и с едно важно условие за познанието: определена **деабсолютизация на твърденията за истинност**. Това означава ясното съзнание за възможността от грешки. Тази условност не бива да се тълкува като отрицание на истинността на традицията като същина, тя означава по-скоро признаването на нашата собствена ограниченост и следователно допускането на различните мнения от наша страна като възможни тълкувания при по-горе казаните условия. Това означава ли, че осмислянето на даден феномен трябва винаги да преминава през интерпретации (т.е. че няма обективна истина)?

Всеки човек е интерпретатор на реалността. С изключение на духовните учители от по-висш ранг, степенята на съвпадение между обективна и субективна реалност (действителност и интерпретация на действителността) у различните хора варира в доста широки граници, но все пак по-високата духовна, морална и интелектуална култура благоприятстват за все по-голямото съвпадение между тези двете сфери, условно наречени „външна“ и „вътрешна“. Може да се каже, че **по отношение на Паневритмията носителят на обективната истина (доколкото това е възможно) е единствено традицията**, в оня смисъл на гумата, която по-горе гадохме. Какво имаме предвид? – Единствено колективният разум е в състояние да преодолее всякакви егностранчивости. Този колективен разум, или с други думи, това колективно съзнание (по своята същина то е свръхсъзнание), е в действителност онова, което нарекохме по-горе „традиция“. При нейното игнориране, се остава единствено до „калкулиране“ и „нагласяне“ на факти и следователно загуба на цялото на Паневритмията.

Следователно различните интерпретации не са еднакво валидни и еднакво истинни, т.е. те не са разположени единствено в хоризонтален план, но се подреждат във вертикален. Разбира се, че интерпретация, която се обявява на егностранчиви твърдения, на недобра осведоменост по отношение на историята на Паневритмията, на абсолютизиране на отделни факти или мнения от тази история, ще бъде непълноценна. И обратното, интерпретация, която предлага **цялостна аргументация**, както и добра критериология по отношение както на източниците за Паневритмията, така и с оглед на важността на традициите за една духовна общност, интерпретация, която се опитва да

обхване **цялата палитра и богатство на историята и традицията** на Паневритмията, със сигурност ще бъде по-обективна и следователно повече доближаваща се до истината.

Детайлите

Когато говорим за цялото на **Паневритмия като Идея**, лесно можем да се изкушим да мислим, че е възможно да има различни форми на Паневритмия. Не, поне днес Паневритмията е „въплътена“ в конкретна, исторически възникнала и условно фиксирана форма. Тази **конкретна форма** притежава установени музика, слово, движения. По отношение на изследването на тази форма тук важи същата препоръка, казана и по-горе: тези конкретни детайли, правила и закони да бъдат винаги съотнасяни с нейното цяло, да бъдат изследвани, преподавани, изучавани като част от това цяло. Разбира се, за по-внимателното вникване в тях е необходимо **временно „забравяне“** на цялото. Но хубаво ще бъде то е да е именно „временно“. Изследването на различните детайли в Паневритмията от музикален и двигателен характер е особено важно както за по-красивата и хармонична игра в свещения кръг, така и в чисто теоретически аспект с оглед запазването на целостта и истинността на Паневритмията. И тук **неизменен помощник** е онова живо и пулсиращо единство, духовната общност, която е съхранила за съвремените ни важните, понякога недоизказани на друго място, подробности, които да вземем под внимание. Именно на тази жива общност от хора дължим нашето уважение, нашата благодарност за това, че днес ние знаем що е Паневритмия и как е достигнала до нас.

„Библиотека Паневритмия“

С казаното дотук се опитахме да очертаем смисъла и значението на онова начинание, което днес ние наричаме „Библиотека Паневритмия“. Замисълът на тази библиотека е да бъде периодика, която има за цел да събере на едно място творческите усилия на различните поколения изследователи (в най-широкия смисъл) на Паневритмията, да даде простор за нейното цялостно осмисляне, да предостави поле за дискусии относно изучаването на всички нейни компоненти: идеи, принципи, закони, музика, слово, движения, добродетели и т.н. Всичко това ще съдейства за по-доброто разбиране на Паневритмията и посредством това – за нейното съхранение и разпространение. Освен това, подобно начинание ще съдейства на процеса чрез Паневритмията нашето отделно индивидуално съзнание да се претвори в едно ко-

лективно свръхсъзнание, където вероятните различия няма да бъдат повод за отчуждение, а ще бъдат повод за сближаване, за единство. Мисията на „Библиотека Паневритмия“ е да продължи творческите усилия на онези ученици в Школата, благодарение на които ние днес имаме това неоценимо духовно и културно наследство. А нашите усилия ще бъдат насочени към представянето на тази тематика в нейната възможно най-широка, най-висока и най-дълбока перспектива, чрез което, вярваме, ние ще можем да осмислим правилно миналото, ще намерим нашето собствено място в Паневритмията днес и посредством всичко това – ще успеем да посеем семената за бъдещето. Пожелаваме ви приятно и творческо четене на първия том.

Мирослав Бачев

СЪЗДАВАНЕТО НА ПАНЕВРИТМИЯТА*

Методи Константинов, Боян Боев, Мария Тодорова, Борис Николов

*Всички движения в Природата, които имат разумен подтик, са музикални.
Паневритмията внася Живот, Сила, Радост и Красота в човешката душа.
Паневритмията е наука за приемане разумните движение на Природата.*

Учителя

Движението изразява реалността така, както музиката и Словото. При съчетаване на трите – слово, музика и движение – се постига пълнота, дълбочина и сила.

Учителя даде „Гамата“, изпълнена с движения – най-простото упражнение, където Той съчетава тези три изразни средства. Като изпълнявате това упражнение, тези широки, свободни, пълни със смисъл движения и пеете гамата, ще почувствате една малка радост, едно малко освобождение. Тези прости тонове се изпълват със съдържание, каквото не сте погизирали досега. Не ясно и определено, но вие ще се докоснете до онази неуловима, неопределима реалност, която е скрита зад тоновете. Това ще ви даде подтик да ги изучавате. Това съдържание вечно ще ви се разкрива и обогатява вашия живот.

Веднъж един от младите братя изпълни Псалом 133 с движения. Той го беше научил от Учителя. Тогава почувствахме силата, красотата и смисъла на този псалм.

Когато музиката се съедини с движението, тя е красива. Когато се съедини с речта, става още по-красива. Движенията вървят по същите закони, както и тоновете. Те трябва да бъдат музикални.

Учителя даде една система от упражнения, в които музиката е съчетана с движения и слово. Двадесет и осем упражнения са свързани според известни вътрешни закони в една красива игра, израз на един светъл, възходящ Живот. Учителя я нарече „Паневритмия“. Той даде музиката и движенията последователно. Това голямо дело Учителя създаде просто и скромно. Създаде го незабелязано, почна го като че случайно.

Едно топла лятна привечер ние се бяхме събрали около Учителя на поляната. Наскоро беше валил гъжг. Въздухът беше свеж и влажен, наситен с онзи сладостен гъх на боровете, който му придаваше вкус на

* Из книгата „Учителя“, София, 2005 г., Изд. Бяло Братство, с. 123-129. Книгата „Учителя“ е преиздадена от Издателство Бяло Братство през 2015 г.

горски мег. В тревите щурчетата се обаждаха вече. Слънцето се спускаше към горите. Часовете и минутите минаваха край Учителя като пратеници от далечна страна, натоварени със скъпи дарове. Всеки миг се приближаваше с почитание, слагаше своя дар и отминаваше с мъчалив поклон. Такава пълнота се чувстваше в присъствието на Учителя, даже и когато не говореше.

Мнозина от братята и сестрите, които присъстваха, бяха музиканти. Разговорът се водеше върху народната музика и игри, с които българският народ е твърде богат. Учителя обясняваше някои стъпки в народните игри, превеждаше тяхното значение, после изсвири няколко мелодии, като посочи кои са първичните, чисти мотиви в тях и кои – вмъкнатите впоследствие.

Много от народните песни и танци водят началото си от гревните окултни школи. В тях е скрито известно знание. Самите те представляват методи, с които човек може да си помогне и при разрешаване на някои задачи в живота. На народа, както и на децата, знанието за Живота се предава чрез игри и песни. Традицията, живата народна летопис ги е запазила до днес, макар и изопачени и покварени от неправилния живот на рег поколения.

Учителя изсвири няколко мотива, които Той беше възстановил и очистил, и пожела някои от братята и сестрите да ги придружат с движения. Всеки по свое вътрешно чувство изрази ритъма и музиката. Получи се пълно разнообразие. Учителя свиреше и наблюдаваше, без да поправя. После Той сам показа най-простите и естествени движения, които могат да придружават една мелодия. Някои от присъстващите ги повториха, почна се една малка работа спонтанно, естествено, като че случайно. Това беше началото на Паневритмията. Много от движенията, които братята и сестрите правеха тази вечер, влязоха след това като елементи в нея. Учителя използваше всичко, което идваше дълбоко от живота самородно, ала го поправяше и съгласуваше със законите, които Той познаваше. От тази вечер почна редовна работа, тя се разрастваше като голям и хубав пламък и озаряваше лицата на всички. Идеите се раждаха и осъществяваха тук. Тази работа увлече всички. Музикантите бяха постоянно около Учителя – от сутрин до вечер. Понякога седяха с Него при пианото в салона. Опитваха и записваха мелодиите, после на поляната упражняваха стъпките и движенията. Всеки бързаше да привърши обикновените си задължения и да дойде тук. Учителя даваше нови мелодии, нови движения, свързваше ги, разработваше, проверяваше, изучаваше, поправяше, докато се постигне това, което искаше. Той работеше неуморно, с Любов и тази Любов

се предаде на всички. Създадох се групи, които изучаваха упражненията; имаше музиканти, които изпълняваха музиката и записваха новите песни. *Изгревът* се изпълни с музика, с движение, с един нов живот. Вечер до късно голямата лампа осветяваше с ярка светлина поляната. Чуваха се звуците на цигулки и китари, изучаваха се упражненията на Паневритмията. Красивата работа увлече и плени всички. Сам Учителя живееше с нея постоянно. До късно през нощта горе в малката Му стаичка се чуваха звуците на цигулката Му; на другия ден Той даваше нови песни, нови упражнения.

Тъй в продължение на няколко месеца бе създадена Паневритмията. Разучиха я всички под ръководството на Учителя. Оттогава тя се изпълнява в ранните утринни часове в кръг от всички, наредени двама по двама. Един малък оркестър свиреше в средата. Учителя играеше в кръга сам и показваше упражненията.

Паневритмията се състои от двадесет и осем упражнения, последователно, хармонично свързани в едно цяло, според известни вътрешни закони. Тя представлява съвършена хармония между мелодия, ритъм и движение. Мелодиите са ясни, слънчеви, жизнерадостни. Паневритмията въздейства със своите приятни и чисти мелодии, красиви, прости и плавни движения, със своя жив, хармоничен ритъм. Красивата обстановка, сред която се играе Паневритмията, свежестта на ранната утрин, цялата пробуждаща се Природа, далечните простори – всичко се слива в една единна хармония. Човек навлиза в един хубав, пълен Живот, който като че не е познавал досега. Паневритмията внася

Разучаване на упражненията на Изгрева

хармония в участващите. Човек изпитва радост, вътрешно облекчение, когато е в хармония със своите близки.

Ритъмът и движенията в Паневритмията са взети от Природата. Те хармонизират и тонират човека с нея. Обновяват го и го укрепяват. Създават един подем в него.

Движенията в Паневритмията се сменят, както мелодията и ритъмът. В тях вземат участие ръцете, краката и цялото тяло. Между силите на човека и силите на Живата Природа става правилна, хармонична обмяна. Въздействието на Паневритмията е дълбоко и всестранно.

Има упражнения, които въздействат върху ума, има упражнения, които въздействат върху чувствата, други пък регулират теченията на силите във физическото тяло. Едновременно с това те оказват дълбоко въздействие върху душата; и ако човек е играл съсредоточено, чувства един подем на силите в целия организъм и бодрост на духа.

Упражненията трябва да се изпълняват съсредоточено, с будна мисъл и чувство. Несъзнателното изпълнение малко ползва. Паневритмията обогрява, освежава, укрепва нервната система. Тя е един красив разговор между човека и Живата Разумна Природа. Движенията на Паневритмията крият и един по-дълбок смисъл. Така, както са наредени и свързани помежду си, те представляват моменти от пробуждането на съзнанието на човека. В нейните движения, музика и ритъм символично е представен възходящият път на човешката душа. Така тя събужда тези сили в човека, които го повдигат. Тя го поставя във връзка със същите сили в Живата Природа. Някои от упражненията представляват методи, чрез които човек може да работи, да си помогне в трудни моменти от своя живот.

Движенията на Паневритмията са един говор, те трябва да се превеждат. В тях има вложен дълбок смисъл. Те изразяват идеите, силите, които сега започват да работят в Живота. Паневритмията е едно средство - тези идеи и сили да достигнат до човешките души, да ги възродят и повдигнат. Основните идеи, вложени в Паневритмията, може да се преведат приблизително така: между човека и Природата става непрекъснато обмяна на сили. Човек приема от Природата и дава. В тази обмяна Животът се възобновява и поддържа. Човек се е откъснал от Природата, вследствие на което е обеднял. Паневритмията е начин той да възстанови връзките си с Природата, да общува с нея. Това общение трябва да става правилно, хармонично, по законите на музиката.

В Природата има два вида сили - творчески и разрушителни. Чрез

красивите и хармонични движения човек се свързва с творческите сили и ги възприема. На това се дължи обновителното въздействие на Паневритмията.

Има движения на даване, има движения на приемане. Има движения на слизане, има движения на възлизане. Когато човек се стреми към един висш живот, той е в пътя на възлизането.

Когато човек приема от Природата, той се отваря. Това е излизане. След това човек се отгръпва в себе си, за да обработи това, което е получил. Тъй човек се отваря и затваря, т.е. мисли и чувства разумно.

Днес към човечеството се отправя зов към Свобода. Той се превежда така:

Излез от живота на вечния залез и влез в живота на Вечния Изгрев.

Остави веригите на смъртта и влез в свободата на живота.

Излез от тъмните подземия на безлюбието и влез в радостта на Любовта.

Изразен с музика и движения, с мисъл и воля, този подтик работи в съзнанието на колективното човечество.

Когато човек постигне едно освобождение, той е радостен. Радостта има свой израз.

За да бъде човек здрав, чистите мисли, чистите чувства и чистите постъпки трябва да се внесат в Живота.

Словото на живота е зърното, човешката гуша е почвата, в която трябва да се посее. За да узрасне то, необходима е светлина и топлина. Движенията на светлината са вълнообразни. Светлината носи Словото на живота.

Човек възприема първо Любовта, после възприема Мъдростта и след това се движи напред към Истината. Приложението на Любовта и Мъдростта ни води към Истината, към Великата реалност, която лежи в основата на Битието.

Когато Любовта и Мъдростта се прилагат в Живота, ражда се Радостта. С Радостта идва и благодарността, благодарността към великото, Божественото, което работи в света.

Положителните и отрицателните сили в Природата съграждат всеки организъм. Този процес може да бъде представен с движения. Действията на положителните и отрицателни сили трябва да се хармонизират както в нас, тъй и вън от нас.

Човек трябва правилно да възприема мисълта, която иде от Разумния, Възвишен свят. И като я възприеме, да я предаде в Живота. Това

е идеята в упражнението „Мисли, право мисли“.

Човек е под влиянието на два центъра на сили – център на Слънцето и център на Земята. Да ги познава, да ги различава, да се свързва правилно с тях, това е великото изкуство на Живота. Като усвои това изкуство, човек става разумен господар на всичко, което е придобил. Тогава той принася плод.

Дишането и храненето не са само външни процеси. Те са вътрешно отношение на човешката гуша към Божествените блага. Тях човек приема с благодарност, прецобилно и с пълна свобода. Като приеме енергиите от Божествения свят и ги пренесе на Земята, тези енергии се поляризират. Между тези два полюса се проявява Животът.

Живият кръг на Паневритмията е емблема на един съвършен, хармоничен живот, към който човечеството се стреми. Той е предвестник на една нова, възвишена култура, която иде. Той е жив център на силите на Разумната Природа, които действат сега в човешката гуша.

Живият кръг на Паневритмията е зов към всички човеци по цялата Земя за един нов живот на Любов, Хармония и Братство.

След Паневритмията Учителя даде упражнението „Пентаграм“. Това упражнение се изпълнява от групи от по пет двойки, които се разполагат в права линия – като лъчи около общ център. Музиката е енергична, с темпо на победен марш. Започва движение напред с отмерени, ритмични стъпки и широко размахване на ръцете встрани. Като

Паневритмия с Учителя на Рила – първата вляво е Мария Тодорова, а зад нея – Борис Николов

отмерват по известно число стъпки, определено за всяка двойка, при завършване на първата част от упражнението двойките се разполагат така, че заемат петте върха на Пентаграма. После под същия ритъм става обръщане на двойките към центъра на Пентаграма. След това през една двойките си разменят местата, като последователно минава единият от двойката, после другият. Следва четвърта част: всички се обръщат пак напред и със същата мощна стъпка и широки движения двойките се прибират пак в един ред. Започва петата част: тържествена маршова стъпка, ръцете правят широки движения в пълен кръг нагоре и настрани с устрем нагоре.

„Пентаграмът“ е волево движение. В него е вложен дълбок смисъл. То е символично и магично упражнение. Духовната природа на човека е представена от петте основни добродетели - Любов, Мъдрост, Истина, Правда и Добродетел.

Те трябва да се извадят от своето инертно, неподвижно състояние, да се турят в действие, на работа в човека и в цялото човечество. Затова от великия Божествен свят идва един мощен подтик. В своя духовен път човек работи последователно с петте Добродетели, гради със силите, които те съдържат, своя дом. Чрез Пентаграма се дава подтик на цялото човечество да се приведат в действие петте Добродетели.

Тържественият марш накрая показва момента, когато това движение е постигнато и започва възходящият път на човечеството.

След „Пентаграма“ Учителя даде „Слънчевите лъчи“. Това упражнение е с по-сложна композиция. То е разработено върху мотиви от български народни песни и игри. Слънчевите лъчи се изпълняват от групи, разположени във вид на дванадесет лъча. Игралите са обърнати с лице към центъра. Двойките са разположени една зад друга. Когато има повече играчи, образува се и един кръг от двойки около лъчите. Движенията се менят, следват мелодията и ритъма, те наподобяват някаква старинна везба, красив танц, богат с движения, мелодия и ритъм. На него най-подхожда да бъде огрян от Слънцето. Мотивите са взети от българските народни песни, ала те греят в своята чиста, нова премяна.

Идеите, вложени в тази сложна и богата игра, могат да се преведат приблизително така:

От великия Божествен център идва едно космично течение, което се влива в света, минава през всички същества, привежда в движение колелото на Живота. Чрез това движение всички същества получават подтик в своя възходящ път.

Дванадесетте лъча се приближават към центъра и се отдалеча-

ват. При своето отдалечаване те достигат външния кръг. Тези движени- ния символизируют великия процес, който става във Всемира. Когато лъчите се приближават към центъра, възприемат в себе си това кос- мично течение. При отдалечаване към кръга, предават го. Така колело- то на Живота се привежда в движение. После идва движението на двой- ките в кръг. Затвореният кръг символизира личния живот – живота на ограничението. Съзнанието не е пробудено. Човек живее в тъмнина и се лута в безпътница, но идва моментът, когато двойките се залавят за ръце и пеят тържествената радостна песен „Ти си ме, мамо, човек красив родила“. Това е моментът, когато човек излиза от затворения кръг на личния живот и влиза в света на Любовта. Тогава душата, осво- бодена от всички окови, запява тази тържествена песен. Този момент настъпва един ден както за отделния човек, тъй и за цялото човечест- во, защото пътят на индивида е път на човечеството.

Днес се намираме в преходната епоха, когато човечеството е пред прага на своето освобождение, пред прага да излезе от затворения кръг на личния живот и да влезе в необятния живот на Мировата Любов, на служенето, на Братството. Това освобождение носи подем и растене на всички заложи в човешката гуша. Това е пробуждане на човешката гуша. Пробудената гуша разбира своето отношение към Вечното нача- ло. Разбира, че трябва да прояви Разумността и Любовта.

Песента продължава: „Умен да стана, добре да мисля, добре да любя.“

Българската народна музика съдържа два вида песни: едни весели – хороходни, други – тъжни. Но и в двата вида песни българинът не раз- решава задачите си, не намира път в живота си. В едните песни той тъжи за нещо изгубено, за което душата копнее и не може да го намери. Във веселите песни българинът иска да забрави тъгата по изгубеното, иска да се забрави във веселието. Нито в едните, нито в другите има някакъв изход от това положение. Българската музика според Учите- ля изразява един живот, изпаднал в безизходно положение, в затворен кръг. Като възстановява чистотата на народните мотиви, Учителя посочва един път на българина да излезе от това положение. Посочва онзи идеал, за който душата копнее, който е загубила някога, за който тъжи. Към него е изходният път – път към простор и свобода. Тогава пред човека се отварят вратите на един нов живот.

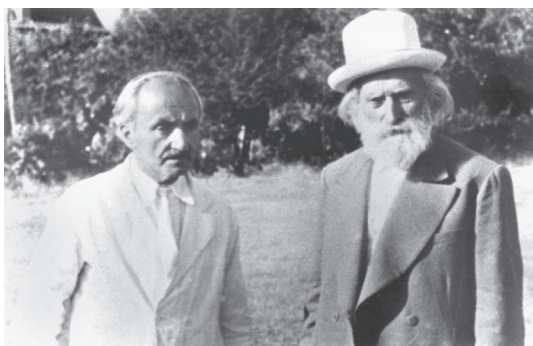
Учителя казва:

„Четиридесет години съм работил, докато изкарам българската народна музика от затворения кръг.“

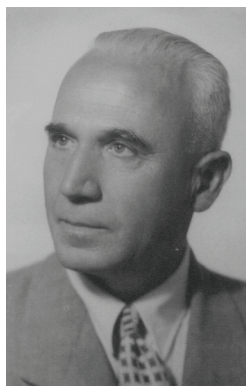
В „Слънчеви лъчи“ той дава разрешението, образеца на новата на-

родна музика – посочва един възходящ път за българите.

Като изучаваме песните на Учителя, виждаме, че и те, както и Неговото Слово, както и Неговият живот, са път, който води към Единия, Вечния, Безграничния.

Боян Боев и Учителя

Методи Константинов

ЗА ПАНЕВРИТМИЯТА

ИЗ СПОМЕНИТЕ НА МАРИЯ ЗЛАТЕВА*

Настоящият текст представя част от спомените на цигуларката Мария Златева. Тя започва да посещава неделните беседи на Учителя още като ученичка през 1921 г., а през 1922 г. във Велико Търново за първи път присъства на събора на Братството, който тя подробно описва в спомените си. Мария Златева завършва педагогическия и инструменталния отдел на Музикалната академия в София. Участва пълноценно в живота на Школата на Учителя с посещение на лекциите, екскурзиите по планините, лятната духовна школа на Рила. Според нейните спомени от около 1932 г. редовно свири музиката на Паневритмията, заедно с другите музиканти в Школата, в София и на Рила.

Паневритмията се изучаваше на части в салона и вън от салона, на малки групи. Отделно Учителя показваше на Катя Грива отделните упражнения, за да му бъде тя в помощ при общото изучаване.

Пентаграмът се изучаваше на поляната. По това време тя беше окосена и ухаеше на сено, щурците свиреха, луната обливаше цялата поляна със сребрилата си светлина. На средата на поляната имаше стълб със силна електрическа крушка. Ние свирехме под нея, а другите играеха. При такава поетична обстановка се изучаваше Пентаграмът. Брат Симеон Симеонов, с нетърпелив нрав, понякога избързваше със свиренето. Веднъж Учителя каза: „Вслушвайте се в сестрата. Тя има развито ритмично чувство.“

След като научихме Паневритмията и я играехме на поляната, Учителя каза на Кирил Икономов да вземе един метроном и, както играем, да отбележи темпата. Кирил изпълни казаното и отбеляза темпата, както сме свирили. Често пъти, развеселени или разсеяни, забързвахме или забавяхме свиренето. Като поглеждахме стъпките на играчите, виждахме погрешките си и се коригирахме.

Темпата се определят най-добре като наблюдаваме стъпките на играчите – да бъдат бавни, равномерни, пластични.

Понякога утринната лекция беше по-дълга, а много от учениците бяха служещи, работници, студенти, и времето от един час, определено за Паневритмията, караше тези, които отиват на работа, да напус-

* Пълните спомени на Мария Златева са публикувани като приложение на сп. „Житно зърно“, бр. 25, 2012/1 – Бел. съст.

кат кръга. Затова Учителя казваше да се съкращават някои от гимнастическите упражнения.

Една сутрин бяхме наобиколили Учителя да му целуваме ръка. Той потърси Симеон Симеонов да му каже нещо, но последният се разговаряше с някои сестри встрани. Тогава Учителя се обърна към мене и каза: „Ще свирите винаги първите три номера от Паневритмията – „Първият ден на пролетта“, „Евера“ и „Скачане“ и после ще прескачате през едно. Един ден ще свирите четните номера, друг ден ще свирите нечетните. Като дойде празник, тогава ще свирите всички номера подред.“

Попитах дали трябва да се дава сигнал кое упражнение да се играе. Учителя каза: „По-добре без сигнал, всички трябва да са будни и да следят. Вие, музикантите, трябва да се разделите на групи. Едни да свирят, други да играят. И всеки, като играе, да наблюдава, да види какви подобрения могат да се направят, и тези, които свирят – също.“

Понякога на 22 март утрините бяха ясни, слънчеви, но понякога – мразовити, снежни. Така, на един 22 март беше навалял дълбок сняг. Наложих се да се почисти снега на поляната, за да може да се играе. Ние, оркестрантите, свирехме под навеса, до един мангал. Аз казах: „Колко хубаво ще бъде в такива случаи да имаме един грамофон.“ Учителя каза: „Не, по-добре е живо свирене.“

Тогава у нас нямаше още магнетофони, затова казах за грамофон. Но явно е, че музиката от живите хора е много по-различна от тази на плочите.

Мария Златева (права с цигулката) и други музиканти на поляната за Паневритмия на Изгрева

*

Гимнастиките на Рила играехме на Първото, Второто и Третото езеро най-често, също на Петото и на „Чистотата“. Разгръщаше се един голям кръг от ученици, а по средата – многочислен струнен оркестър. Гимнастиките играехме според условията и задачите. Често Паневритмията се съкращаваше, като прескачахме някои номера. Помня, един път изиграхме „Пентаграм“ само два пъти и прекратихме. Сестрите се обадиха, че числото две е символ на противоречие, но Учителя каза: „Достатъчно. Може един път, може и два пъти.“

*

Беше към 20 декември 1944 г., когато аз и сестра Ярмила се разхождахме по кръга на поляната. Бяхме приятно изненадани, когато видяхме Учителя, блед, заметнат с пелерината си, да се приближава към нас. Когато беше вече съвсем близо, той каза на Ярмила: „Вие, сестра, оправете гимнастиките.“ „Учителю, аз не мога да ги дам правилно. Ще ги играя като балерина“ – отвърна тя. „Не, прекъсна я Учителя, вие ще се допитате до тези сестри, които бяха край мен, като Катя Грива и други. Вие ще оправете Паневритмията.“ След това се обърна и си отиде.

Наистина, както сега, така и по-рано Паневритмията не се играеше съвсем правилно, затова се налага да има един образец за правилното изпълнение на гимнастиките. Тогава Учителя е избрал сестра Ярмила, тъй като самата тя е балерина и би могла да ги разучи най-добре, като ѝ се покажат точно. Това негово поръчение го чух само аз, но то не можа да се изпълни, защото Ярмила наскоро замина и остана да живее в чужбина.

*

Гласът на Учителя беше естествено поставен, мек, дълбок, приятен, с басбаритонов тембър. И сега още ми звучи как изпя песента „А бре, синко“, как естествено, с бащинска топлина предаде упрека и съвета на любящия сина си баща. Той много задълбочено е търсил музиката, която да въздейства на човека и на природата. Учителя сам разправяше как веднъж със свирене е прогонил пияниците от една кръчма, а след това кръчмата била затворена. „Но – каза той – повече не ще свиря тази мелодия.“ Бяхме свидетели на спирането на валеж или вятър с музика, и то неведнъж. В новия салон на ул. „Оборище“ един-два пъти Учителя, застанал прав, заедно с цигуларя брат Киселков, свиреха гует на песента „Мирът иде“. И двамата свиреха хубаво, правеха разработка на мелодията, единият изсвирваше един мотив, другият му отговаряше. Чувах се акорди от единия, после от другия, много сполучливо правеха всичко.

Учителя

*

Спомням си нещо от времето, когато Учителя даде шестте първи упражнения по гимнастика. Когато ги учехме, брояхме по шест навеждания и по шест изправяния, придружени с бавно дишане. По-късно започнахме постепенно да бързаме. Една сутрин, след беседа, пак излязохме, както обикновено, наредихме се на поляната. Загаде се Учителя, застана пред нас и почна много набързо да играе няколко упражнения, обърна се и си отиде. Ние останахме посрамени от урока, който, без да говори, ни беше дал.

За упражнението „Пентаграм“ Учителя се обърна към оркестрантите и насочи вниманието им към края на последното, когато с ръцете се прави кръг: да подчертаваме ритъма, за да се прави кръга едновременно. При „Ето“ ръцете се движат нагоре, при „веч“ – надолу, „идем“ – нагоре и т.н. При „Слънчеви лъчи“, накрая, при летенето, когато се пее „туй“ – ръцете летят надолу, при „рай“ – нагоре, всички едновременно.

КОГАТО СЛЪНЦЕТО СЪБУЖДА ДЕНЯ*

Милка Периклиева

Милка Периклиева Георгиева (1908–1978) е родена в град Варна. Още съвсем млада, на около 15 години, тя започва да чете беседите на Учителя Петър Дънов и да посещава братските събирания във Варна. Милка избира благородната професия на детска учителка. След завършването на образованието си тя бива разпределена и работи като детска учителка на деца в училищна и предучилищна възраст първоначално във Варна, а после до края на своя трудов стаж в София. Своя богат педагогически опит Милка Периклиева предава като автор на педагогически книги, които са добре приети от специалистите в областта на предучилищното и училищното възпитание.

Милка Периклиева

* Спомените на Милка Периклиева, публикувани като „Разговори с Учителя“, са издадени като приложение към сп. „Житно зърно“, 2011/ бр.1. Текстът е предоставен от Марта Александрова – племенничка на Милка Периклиева. От него тук се публикуват само части – Бел. съст.

Прегговор

През наше време, преди 100 години, слезе на Земята пратеник Божий – Учител, за да ни покаже пътя към световите във вечността. Той ни разкри силата на природните закони и ни донесе методите за приложението на Божествената Любов, Мъдрост и Истина. Той посади семето – идеята за братството между всички народи.

Учителя живя между нас, българите, в нашата родина, така скромно, смирено и безшумно, както Слънцето сипе обилно животворните си лъчи, както планинският извор струи кристалните си води, както утринната роса освежава всеки цвят и всяка тревица, без избор и предпочитание.

Говореше тихо и спокойно. Говореше направо на душата. Приятелски и бащински посрещаше всеки, който отиваше при него със сърце. Присъствието му излъчваше спокойствие, а съветите му избърсваха сълзите и окриляха слабите. Болните лекуваше по чуден начин.

Учителя дойде на Земята в греха на обикновен човек, но чрез него се проявяваше сам Господ Бог. Той умееше да се سماлява пред нас, обикновените хора, за да прониква в сърцата и страданията на всички, за да може по-отблизо, с примери от ежедневието, да ни напътства и съветва.

Обичах да го гледам и слушам. Присъствието му носеше спокойствие, независимо дали разбирах или не онова, което той говореше.

В продължение на 25 години почти не пропуснах негова беседа, дори когато понякога времех от умора или недоспиване.

На Изгрева, на общите обеди под сенчестите лешници или в малкия салон, на полянката при изгрев слънце за Паневритмия, на екскурзия в планината или на летуване в Рила – при всяка инициатива, погетата от Братството, Учителя вземаше активно участие. Той живееше в Цялото.

Във всекиго Учителя виждаше частица от цялото Божествено Съзнание. За пробуждането на това именно Съзнание, посадено във всяка човешка душа, той бе слязъл на Земята, и когато почуквахме на вратата му, посрещаше ни и ни изслушваше с внимание и съчувствие.

Когато отивах при Учителя, обикновено носех тетрадка да записвам ценни мисли, които исках да запомня.

Но, приятели мои, сега ще ви разкажа за това, което не съм вписала в тетрадката си, но което бе записано в душата ми и посято в сърцето ми. Спомени с Учителя от преди 25–30 години, които днес един по един изникват в съзнанието ми като свежи рози, цъфнали в ранната пролет

на моя духовен живот. Уханието на Истините, казани при разговори с Учителя, днес очертава пред мен величието на неговия дух.

Словото му – знамение за времето си – остава да трепти в пространството като слънце от галечна галактика, което просветва в съзнанието ни, когато се доближим до него с душата си и разберем, че сам Бог ни е говорил, продължава да ни говори и шепне, докато Го чуем, познаем и разберем.

Истините, които чух от Учителя преди години, едва сега по-пълно просветват в съзнанието ми и виждам, че всяка негова дума, съвет, жест са били живо Слово, изречено и оставено да трепти в пространството, да звучи в съзнанието ми, докато душата постигне духовно пробуждане и разбере силата, светлината и духовното виждане на този, който говореше на душите с прозрение през вековете и с мощта на Бога. За тези светли, свещени моменти в живота си искам да ви разкажа, за онова, което видях, чух и научих от Учителя, когато той беше на Земята, сред българския народ.

М. П.

София, 1967 г.

Когато слънцето събужда деня

От 22 март до 22 септември, а понякога дори до започване на есенните гъждове, всяка сутрин преди изгрев слънце голямата поляна на Изгрева се изпълваше с мъже и жени. Всеки стоеше тихо, съсредоточено, с молитва и благодарност посрещаше първите лъчи на Слънцето. След това се подреждахме в няколко редици и правехме шестте ежедневни упражнения. Веднага след това музикантите със своите инструменти – цигулки, флейти и китари, заставаха в средата на полянката, а ние образувахме кръг около тях. Учителя идваше в центъра на кръга и под звуците на музиката, която той самият беше композирал, заедно с него всички играехме Паневритмия – упражнения, създадени пак от него.

Така през целия този период, всяка ранна сутрин, в кръг около Учителя, всички ние – млади и стари, учени и прости, бедни и богати, мъже и жени – започвахме деня с плавни, хармонични движения под звуците на прекрасна музика.

Понякога хора от града идваха да гледат и често след упражненията отиваха при Учителя и загаваха въпроси.

Една сутрин, прекосявайки полянката на път за града, където ме очакваше моята ежедневна работа, видях, че Учителя бе пак заобиколен от група хора. Приблжих се да послушам – имах все още 10–15 мину-

ти време. Двама граждани, явно идващи за първи път на Изгрева и любопитни да разберат какво става тук, задаваха въпроси на Учителя.

Единият попита:

– Каква е целта на тези упражнения и защо ги правите толкова рано сутрин, в толкова неудобно време?

– Тези упражнения – започна Учителя, – могат да дадат големи резултати. Ако всички българи биха играли всяка сутрин Паневритмия съзнателно, никакво зло не би могло да постигне държавата. Време е цялото човечество да промени своя начин на живот. Хиляди и хиляди години народите воюват помежду си и погледнете, докъде са достигнали! Ние сме пред прага на една нова култура на Любовта, която ще побратими народите и хората. Границите ще отпадат и народите ще заживеят като братя. Сега говоря за онова, което ще стане!

– И кога ще стане това? – попита един от гражданите. – И как ще стане?

– В природата има само развитие, а време и пространство – това са човешки величини. Новото ще дойде, когато старото бъде надживяно. Първо ще дойде една метла, ще измете всичко старо. Богатите ще изпразнят касите си, ще се обедини трудът на работниците, ще се промени идеалът на хората и тогава ще дойде новата култура на Любовта и Братството между всички народи на Земята.

Ние играем Паневритмия, за да се свържем с невидимите помагачи от всички светове и по този начин да улесним пътя на българския народ. Всяко правителство трябва да върви ръка за ръка с народа. Новото ще дойде, но не е ли по-добре, ако дойде с по-малко страдания и с по-малко жертви?

Природата има неизчерпаем склад от сили, които са на разположение на всяко разумно същество. Сутрин природата дава най-щедро. След обяд някои групи лъчи се примесват с тези на Слънцето и даже при някои случаи действат вредно.

Рекох, не се стремете да вършите велики работи. По-добре започнете с малките неща – започнете със служене на доброто!

Записах тези думи и затичах наогул по пътя към града, на работа.

Както Слънцето пробужда новия работен ген, тъй и Учителя пробуждаше душите ни със светлината на новата култура за Любов и Братство.

Тези мисли, изказани от Учителя, носят в моето тефтерче датата 15 юни 1938 година.

За Бога гаром се работи и гаром се получава

Една сутрин, малко закъсняла, потичвах по шосето към Изгрева. Музиката на Паневритмията вече се разнасяше откъм гората. Забързана, минах покрай салона и отдалече търсех с очи да намеря някой играещ без партньор, за да се включа в кръга. Но погледът ми попадна върху Учителя, който този път не играеше, а застанал настрана, наблюдаваше играещите братя и сестри. Поздравих го, за момент спрях до него и смутена заради закъснението си, му казах :

– Каква прекрасна музика и какви красиви движения сте ни дали, Учителю!

А той ме запитва:

– Харесват ли ти упражненията?

– Много са хубави, Учителю!

– Да, но не всички ги играят добре – рече той.

– Наистина, Учителю, всеки играе както ги знае. Може би ще трябва движенията да се опишат – отвърнах аз.

– Ти можеш ли да свършиш тази работа ?

Сякаш очаквах този въпрос и казах: „Ще опитам, Учителю.“ А сърцето ми заби силно. Неописуема радост и вдъхновение ме обземаха, цял ден го литна.

Стоях мълчалива до него, но вече горях от нетърпение и ентузиазъм. Мислех си дори, че е било определено да закъснея, да мина покрай Учителя и той да ми възложи да опиша Паневритмията.

Без да споделям с никого за случилото се, реших да се захвана да описвам движенията. Всеки път, когато Учителя играеше в центъра на кръга, сядах прикрита в някой храст, наблюдавах и записвах движенията, които Той правеше. Намерила си бях добър наблюдателен пункт, откъдето виждах добре Учителя, без да привличам вниманието на другите.

След това ги обработих, написах ги на пишеща машина и ги занесох на Учителя. По израза на лицето му разбрах, че е доволен. Пое ги в ръце, разлисти ги и после каза:

– Иди при брат Боян Боев, проверете движенията заедно с музиката.

Срещнах се с брат Боев и заедно започнахме да проверяваме описанията на движенията. Събирахме се неколкократно: един брат свиреше на цигулка музиката на всяко движение; ние ги изпълнявахме и правехме известни уточнения и поправки. Като завършихме редакцията окончателно, брат Боев каза, че ще ги даде за препис и ще ги предаде на Учителя.*

* Съществува архивен материал от м. октомври 1974 г. със спомените на Милка Периклиева, подарени от нея на Георги Петков, където някои от тези детайли са описани различно. За повече подробности виж статията на Георги Петков, публикувана в настоящия сборник. – Бел. съст.

Минаха няколко месеца, близо година. Една надвечер минавах край салона. От приемната на Учителя излязоха посетители и той ги съпровождаше. Поздравих го, Той приближи към мене и забелязах, че държи една светлосиня книга, голям формат. Приближи до мене, подаде ми книгата и каза: „За Бога така се работи!“ и наблегна върху гумата „така“.

Беше току-що излязлата от печат „Паневритмия“ с описанията на движенията и музиката към тях.*

Изпитах неописуема радост. Пространството около Учителя бе наситено с една особена светлина. Преживях гумите „За Бога така се работи“ като едно благословение от него. Никога до този момент не бях изпитвала подобно усещане на радост и благодарност за това благословение. Благодарих на Учителя, отдалечих се и не преставах вътрешно да си повтарям: „За Бога така се работи!“

От моя гледна точка, не бях свършила голяма работа, но разбрах един основен закон: **За Бога гаром се работи и гаром се получава.** От този момент нататък много неща в моя сложен и труден живот по онова време, започнаха да се оправят. Оценката, която получих от Учителя, освен благословение стана ръководна светлина за целия ми живот.

Новият човек

По онова време пишех втората част на сборника си „Игри и песни за деца“. Имах желание да включа някои от упражненията или песните на Учителя, но се чувствах загължена да поускам позволенията му за това. И така, отидох на Изгрева. Прег приемната му имаше приятели. Дойде и моят рег.

– Учителю, ще разрешите ли да включа някои от упражненията Ви в моя сборник или на някои от песните Ви да сложа движения?

– Кога ще се печати книгата? – беше първият му въпрос.

– По всяка вероятност след един месец.

– Ще ти дам специални упражнения.

След тези думи той затвори очите си за няколко минути. Наблюдавах учудена: какво става? Мислеше ли Учителя или бе задрямал, уморен? Не можех да разбера, стоях, без да мърдам. След малко той ме погледна, стана от стола си и каза:

– Пиши!

И самият той започна да прави ритмични, плавни упражнения, като обясняваше:

* Става дума за книгата „Паневритмия“ от 1938 г. – Бел. съст.

– Всяко движение е привличане на сили. Ако движенията се извършват правилно, с необходимия ритъм, те ще развият много добродетели у децата. Това е за щедрост... Движенията ще привлекат известни Същества на светлината..., на любовта..., на милосърдието..., на вярата [...].

По този начин Учителя ми демонстрира девет упражнения и аз ги записах. След това поиска да ги изиграя и едновременно да чета написаното. Благодарих му, казвайки, че те са лесни и приятни.

– А какво име да сложа за техен автор: „Беинса Дуно“ или само „Учителя“?

– Първо ги опитай с децата. Виж гали ще им харесат и как ще ги играят. Въпросът за авторството не е важен. Няма нужда да пишеш автор. Източникът е един. Ако хората достигат винаги този източник, ще пият чиста вода. Движения и ритъм – това е хармония на сили. Ритмични движения при акомпанимент на музика могат да извършат чудеса! „Когато природата се подновява, птичките пеят. В началото на всяка Божествена култура човеците пеят. Когато светът се пресъздава, ангелите пеят.“ Това е от най-старата книга в света. Всяка добродетел има своя линия на движение. Може да се проведат наблюдения, за да се види влиянието на различните движения за приемане и предаване на известни психически и физически енергии. Всички органи на човешкото тяло са свързани с психически процеси. Някои ключови формули, произнесени правилно и придружени от музика и движения, могат да имат огромно значение. Когато човек съзнателно движи ръцете и краката си, той привежда към дейност съответните мозъчни центрове, които привличат към себе си повече кръв и енергия, а енергията е сила! Но това е теория. Ти започни да правиш с децата тези девет упражнения.

На следната сутрин показах на децата упражненията. Те много ги харесаха и оттогава всяка сутрин започвахме нашите занимания с тези девет упражнения, които наричахме „Ведрина“. Имах две курсистки и те правеха упражненията заедно с децата. За моя приятна изненада след няколко дни едната ми се похвали, че имала непрекъснати невралгични главоболия, но откакто прави тези упражнения главата не я боли вече.

За успеха съобщих на Учителя. Той само се усмихна и каза:

– Новият човек ще се развива по пътя на ритъма и музиката. Едно движение може да съгражда или да руши. Нужни са знания и светлина.

След няколко месеца, когато беше публикувана Част втора на „Игри и песни за деца“, имаше един раздел: „Девет ритмични упражнения за най-малките“.

Последната ми среща с Учителя

Ноември 1944 г. Бяхме се завърнали от евакуация. София бавно се възвръщаше към нормален живот. Нашето семейство не беше пряко засегнато от бомбардировките, но общото нещастие ми действаше потискащо и от работа отивах право у дома. На Изгрева също не ми се отиваше, защото знаех, че Учителя не всякога слиза в салона. Той често даваше беседа да четем брат Симеон.

Когато ми гомияваше да го видя (който е бил при Учителя, познава жаждата за ефирния полъх на ведрина, който се излъчваше от него), взимах плик с плодове и отивах на Изгрева. Изкачвах се по стълбите, почуквах тихо на вратата. Той отваряше и аз щастлива казвах:

– Учителю, Слънцето ви изпраца своята усмивка – и подавах плика с плодовете.

Неговата осанка и светлият му поглед веднага ме въодушевяваха. Целувах ръката му и обогрена слизах тичешком по стълбата – и обратно по шосето, два трамвая и у дома. Така минаваше времето: на работа, у дома и от време на време при Учителя за минутка-две.

– Е, ти всякога ли си много заета и все бързаш? – ме запита веднъж сериозно Учителя, когато бях пред вратата му, готова да полетя моментално обратно по стълбата.

– Не, не съм заета, Учителю, дори сега сме във ваканция. Кога бихте ме приели? – запитах малко сконфузена, като разбрах, че той иска да ми каже нещо и е недоволен от моето постоянно бързане.

– Ела утре в осем часа.

– Добре, Учителю, благодаря Ви!

Този път Учителя беше сериозен и замислен.

На следната сутрин, точно в осем, почуках на вратата му.

Отвори ми сестра Савка, а след нея се появи и Учителя в сивата си пелерина, със снежно бяло шалче на врата, с бяла шапка на главата.

– „Само Божията Любов“ – поздравих с вдигане на ръка и веднага добавих: – Учителю, да Ви запалят ли печката в приемната, за да слезете на топло?

Но без да ми отговори, той леко заслужи по стълбата и аз го последвах.

Учителя отключи. Взехме от антрето гърва и борина и влязохме в приемната. Приклеках до него с желание да му помогна.

– Ти, Милке, знаеш ли да палиш огън? – ме запита гружелюбно, като продължаваше да подрежда гръвцата.

– Не, Учителю, не умея да паля огън.

– Сега гледай, а друг път ти ще я палиш. Научи се да палиш огън – той свети и грее – каза Учителя и грасна кибритената клечка.

Той седна на стола си до масата, а аз на стол до прозореца.

Учител и ученик... Учителя ме гледаше, виждаше и знаеше значението на тази среща, а аз гледах, не виждах и не знаех...

– Ти идваш ли на беседа? – поде разговора той.

Исках да намеря някакво извинение и почнах с това, че нямам настроение, чувствам се потисната от бомбардировките и не ми се ходи никъде. Всъщност причината бе, че Учителя по-рядко слизаше в салона.

– Бъди свободна, щом не ти се идва, не идвай. Но знай, че имаш един Изгрев. Изгревът да ти бъде като оазис за почивка. Когато се умориш в града, идвай на Изгрева. А помни, че на беседите присъстват светли Същества, от които можеш да имаш само полза – каза ми той бащински и продължи с чуден израз, който не бих могла да опиша с думи:

– Слушай да ти кажа. Като ученичка, постави си за мярка в живота най-високия идеал, но когато получаваш материални блага, мери с друга мярка. Ако искаш да бъдеш щастлива на Земята, всякога се стреми към най-малкото, бъди доволна от най-малкото и загържай за себе си най-малкото. Аз бях най-щастливия човек на Земята, защото в материалния свят всякога бях доволен от най-малкото, стремях се към най-малкото и загържах за себе си най-малкото. Какво ли не мина през ръцете ми – и пари, и злато, и земя, но аз всякога загържах за себе си най-малкото.

В стаята беше тихо и тайнствено, като през вечността. Огънят гореше и разпалените съчки топлеха стаята. Въздухът беше наситен с Неговото Слово. Чувствах се потопена в Божествени излъчващи се струци, които действаха като балсам на душата. Нямам думи да изразя мекотата и виделината на тази атмосфера – неговата аура.

Времето отрони няколко минути в мълчание. Чувствах, че нещо ставаше... без думи... без сълзи... на Земята се разделяха Учител и ученик. Той гледаше, виждаше и знаеше! Аз гледах... не виждах... и не знаех...

Учителя погледна часовника си. Станах да си вървя.

В последната минута, прави пред вратата, Учителя ме поглагоди по косите и прошепна:

– Ако искаш да бъдеш щастлива на Земята, винаги се стреми към най-малкото, загържай най-малкото за себе си и бъди доволна от най-малкото.

Целунах му ръката. Но този път, без да знам защо, загържах ръката му с двете си ръце и я целунах три пъти. След това вратата на приемната се отвори и излязохме навън. Денят беше студен, мрачен, тъжен. Един само светъл лъч огряваше планинските върхове и свързваше земята с небето.

Учителя се изкачи по стълбата нагоре, а аз тръгнах към града надолу.

СПОМЕНИ ОТ ИЗГРЕВА НА ПАНЕВРИТМИЯТА*

ТЕОФАНА САВОВА

Теофана Савова е родена през 1894 г. През 1919 г. от сестра си Мара научава за Учителя Петър Дънов, а през 1922 г. цялото семейство се преселва в София, за да живее на „Изгрева“. Следва в Юридическия факултет на Софийския университет и през 1929 г. завършва успешно висшето си образование. Тя е от последователите на Учителя, присъствали неотлъчно в Школата през всичките ѝ 22 години. Оставила е своите спомени, които изразяват поетичната ѝ натура, но също така свидетелстват за действителни събития на Изгрева, често отбелязани от нея по години и дати.

Екскурзия на Рила – Теофана Савова е седнала непосредствено до Учителя

1932 г.**

Учителя всеки ден е нов. Затова и в негово присъствие животът всеки ден ни носи нещо ново. И не само всеки ден, но и всеки час стават осезаеми промени. Той е нов и всяка минута. Всеки път, когато човек

* Настоящите бележки на Теофана Савова са публикувани във втори и трети том на „Летопис на Изгрева“, изд. „Алфа Дар“, 2002 г. – Бел. съст.

** Месецът не е отбелязан, но най-вероятно датата е 22 март – Бел. съст.

види Учителя, отглас на нещо галечно, познато само на гушата, ще трепне в него. Завладява го новото, изненадващо хубавото, което той е приготвил. Когато е нова музика, тя пленява и възторгава всички слушатели. Особено силно е преживяването в свещените дни.

Първият ген на пролетта...

Не може да се опише опиянението от музиката, не може с гуми да се изкаже радостта от упражнението.* Истински празник.

Май 1932 г.

Съкровищницата на нашия Учител е неизчерпаема. След хубавите празници, които имахме всяка сутрин на полянката, той устрои тържества. Чудна музика се разля от вдъхновения оркестър на нашите братя и събуди в душите ни нови сили.

Гледката от кръговете на Паневритмията** ни отнасяше в галечните времена на сътворяването, когато в песенната хармония на Божествената Любов се раждаха Светове. Ритъмът на чудната музика събуди вътрешна динамика: стъпките ставаха по-смели, телата по-пластични, ръцете – по-леки. В хармонията на космичния ритъм умовете се освобождаваха и мислеха по-трезво, сърцата се изпълваха с благодатта на всемирната Любов и чувстваха по-нежно. Братството се утвърждаваше в нас и между нас.

Като маргаритките по полянката в слънчевия пролетен ген, изпод развалините на старото се надигаха светли умове и сърца, израстваха цветята на космичната Пролет.

Август 1932

Днес аз съм майката, която трябва да се погрижи за над стотина деца, които трябва да се почувстват свободни на планината. Това се изисква от живота на групата – гошъл е моят ред да се погрижа за обяда.

Ето ни няколко сестри и братя на работа около казана, приготвяваме обяда за всички в лагера. Разбърквам ястието с голямата лъжица или подклаждам огъня. А в това време по пътя за „Махабур“ като нануз от мъниста се извива колоната на Братството. Като скъпоценен камък в този нануз се откроява фигурата на Учителя.

* Много е вероятно някое упражнение от Паневритмията да е създадено през пролетта на 1932 г. – Бел. съст.

** Текстът е важно свидетелство, че през месец май 1932 г. Паневритмията се играе вече сутрин в кръг с оркестър от музиканти – Бел. съст.

Въображението ми рисува движенията на гимнастическите упражнения, които ще се изпълнят на поляната наг „Махабур“. Мислено се пренасям там и изпълвам истинска наслада, че ще взема и аз участие в изпълнението на упражненията и Паневритмията. Дробовете ми се изпълват със свеж въздух, слънчеви лъчи привлича всеки хармоничен жест.

Много дни ще минат, преди пак да заема тази свята длъжност и отново да бъда майка на децата на космичната обич в братството. Защото наред с братското и сестринското, което из ген в ген завладява все повече сърца, в школата на планината чрез живот за цялото ние развиваме и майчинското чувство. Ето един нов метод за нов начин на живот, който ни даде Учителя.

Хвала!

1933 г., 22 март, 5,40 часа сутринта

Прекрасна пролетна беседа и упражнения! Всяко манисто от движещата се броеница на свещения танц ражда нов свят.

Раждат ли се светове и сега? – Може би. Вечното раждане е универсален закон. – Раждат се умове и сърца, раждат се светове.

Издаг развалините на старото израстват омайни цветове на вечната пролет.

1933 г. (лято)

Беинса Дуно!

Новото име на Учителя! Неговото ново и истинско име.

Едва сега Учителя си каза името и то така, както разкрива учението си. „Който има уши да слуша, нека слуша“. Разкри го на тези, които имат уши и слушат, и виждат, и разумяват. За всички други то остана обикновен псевдоним.

1934 г., 18 април, 7 часа вечерта

Из ген в ген все по-нови и по-фантастични приказки. Действителност ли е това? Ние сме в една реалност, която аз наричам живот в присъствието на Учителя! Това може да ни даде само той. С едно паневритмично упражнение да се понесеш в светове, където „око не е видяло и ухо не е чуло това, което Бог е приготвил за тези, които Го любят.“ Щастливи са неговите ученици, понесени от неговите крила!

Ново упражнение! – Нова музика, нови стъпки.

Не мога да го опиша, да споделя преживяването. То е приказка!

Вслушах се в музиката, сложих ръце на кръста си и поех с новите стъпки по вълните на светлината. Новите ми стъпки влизат в ритъма на светлинните вълни.

Новото упражнение, току-що дадено от Учителя, беше завършено: и с музика, и със стъпки и с движения.

И всичко това за не повече от половин час.

Ново упражнение! – С лъчите на светлината ни понесе то!

1934 г., 28 април

Музикалните и ритмични упражнения се раждат неусетно. Както и беседите. Стъпи Учителя на катедрата и Слово, велико и мощно, заструи. Гледа човек и недоумява. Откъде и как иде? И защо се дава на нас? Защо щастливите сме ние? „Скрил си го за мъдри и разумни, а открил си Го на младенците.“ – Младенците, това сме ние, щастливите около Учителя.

Егва сме видели Учителя при пианото и ето, че и музикантите пристигат. Един след друг. Като по даден знак. И музиката се дава. Като че ли съвсем случайно. А то, като ни понесе после из висините, да се чуди човек на земята ли е.

Стъпките и движенията идваха по същия начин. Като че ли нашият Учителя ги търси, като че ли ги нагласява. А той всичко предварително знае! Нашият Учител го наричам, а той е и ваш. Бих го нарекла и мой, но зная – на всички е.

1934 г. (месец май)

През тези години ние, двете сестри Мара и Теофана, сме почти постоянно при Учителя. Ние първи възприехме упражненията. Наскоро след това дойде и Катя Грива. Музикантите, които се явяваха веднага щом Учителя седнеше пред пианото, бяха Асен и Ангел.

1942 г., 5 март

„Музикалното упражнение“ Учителя даде през месец март на 1942 г. като допълнение към шестте гимнастически упражнения.^{*} То се прави след тези упражнения с изпяване на гамата. За целта може да се използва камертон.

Ритмичното, плавно и последователно изпълнение на движения-

* Става дума за шестте гимнастически упражнения, които се изпълняват преди Паневритмия – Бел. съст.

та изразява силата на идеята, която въплътява всеки тон на гамата, както и нейното развитие – от пробуждането, което започва с изправяне на тялото, до посяването – приклякване и докосване на земята с пръстите на ръцете, а именно:

До – пробуждане

Ре – движение

Ми – мисъл

Фа – условия

Сол – цвят

Ла – плод

Си – уста

До – посяване.

Основно положение – тялото приклекло.

До – Ръцете до краката (земята). При изпяване на тона „До“, тялото се изправя. Ръцете идват пред гърдите, с длани наголу и пръсти напред.

Ре – Ръцете се придвижват успоредни напред.

Ми – Ръцете се отварят широко встрани, дланите напред.

Фа – Ръцете с широк кръг се прибират пред гърдите, малко напред, пръстите се допират, дланите навътре.

Сол – Ръцете образуват венец пред тялото и лицето на разстояние около 30 см една от друга.

Ла – Ръцете се издигат високо над главата, където пръстите се допират.

Си – Горната част на ръцете (китката) се отваря около 35 см.

До – Ръцете се спускат наголу по главата, после по тялото, с приклякване до земята както в основното положение.

Промисъл

Да пребъде Божият мир и да изгрее Божията радост и Божието веселие в нашите души (3 пъти).*

Ход на движенията:

Ръцете от основно положение, спуснати наголу до тялото, се издигат широко встрани и нагоре, докато пръстите се допират над главата, като същевременно се произнасят гумите: „Да пребъде Божият

* В описанията на Паневритмията, направени преди и след 1944 г. от ученици в Школата, последната дума в текста за изговаряне при упражнението „Промисъл“ е „сърца“. Навярно Учителя е дал два варианта на този текст, но е препоръчал публикуване на формула, завършваща със „сърца“. Възможно е и Теофана Савова да е записала в дневника си погрешно последната дума. За уточняване на произхода на тази малка разлика в текста са нужни допълнителни изследвания – Бел. съст.

мир“. Бавно спущаме ръцете отстрани на главата* (с гумите „и да изгрее Божията радост“), на тялото (с гумите „и Божието веселие“) и до изходното положение (с гумите „в нашите гуши“).

*

Слънцето още не е изгряло, но върховете на Витоша са поруменили от първите му поздравии. Поляната е осеяна с ароматни треви, окъпани в роса. Когато си на поляната за изгрева на Слънцето, гишаш с леки гърди свежия въздух и се радваш на красотата на утрото. Душата ти се освобождава в простора пред теб и благодари ведно с върховете в галечината и с всеки цвят в градината за всичко, което ѝ се дава.

Брат Симеон (Симонов) засвирва любим мотив. Хората се раздвижват и едни се нареждат в кръга на Паневритмията, а други заемат своето място в оркестъра. Накрая раздвижването отзвучава заедно с настройването на инструментите.

Величественият песнопой на живия кръг започва с великолепно изпълнение на оркестъра, което те извисява нагоре и все по-нагоре. Невидими вълни подхващат играчите и ги отнасят в един просторен свят на изобилна светлина и хармония.

Приливната вълна на любовта погема всички. Брат Симеон се оставя тя да го носи и запява.** Гласът му докосва чувствителни струни, които свързват играчите, и нови гласове се вливат, поведени от вдъхновения певец. Красотата става по-жива, радостта по-пълна, а природата наоколо – по-отзивчива.

Докато пее, брат Симеон гледа играчите, както по-голям брат гледа загрижено, за да се увери, че навсякъде цари необходимият ред и нищо не смущава живия кръг на Паневритмията. Учителя е наблизо, в центъра на кръга, и брат Симеон му се радва, възхищава се от всяко негово движение и сърцето му се изпълва с благодарност заради голямата привилегия, дадена му от съдбата, да бъде при него.

Понякога Учителя е зает. Тогава заръчва на брат Симеон да чете в класа избраната от него беседа.

* Потвърждава се уточненото движение на ръцете по фразите на текста и придвижването на ръцете отстрани на главата, а не пред лицето – Бел. съст.

** От този текст става ясно, че Симеон Симеонов, който по професия е бил юрист, а по призвание музикант – цигулар, хоров диригент, е пеел на Паневритмия в присъствието на Учителя. Отбелязва се, че в пеенето са пригласяли и някои други изпълнители в кръга на Паневритмията, които вероятно са пеели правилно – Бел. съст.

20 август 1939 година, Рила

Това лято на гости ни дойдоха французи. Дойдоха не само с умовете и сърцата си, но и с някакви апарати, та повечко да си отнесат във Франция. Пиша ти в палатката си, ти знаеш къде е. Отвън някой пее и записват песента на грамофон.* Гостите възнамеряват да запишат повече песни от Учителя и да получат повече от живото слово. Някои искали да изучават български език, за да превеждат беседите.

С Учителя на Рила. Теофана Савова е изправена с тетрадка или книга в ръце.

* Текстът потвърждава, че през 1939 г. французите са носели на Рила апаратура за аудиозапис, както беше разказано и от съхранилите направления тогава от тях аудиозапис на музиката на Паневритмията.

СЪЗДАВАНЕТО НА ПАНЕВРИТМИЯТА И НЕЙНАТА ТРАДИЦИЯ

Георги Петков

*„И ще познаете Истината и Истината ще ви направи свободни“
(Йоан 8:32)*

Роден съм през 1940 г. в братско семейство и от 1953 г. играя Паневритмия непрекъснато до настоящия момент (с изключение на две години военна служба). Поради това съм свидетел и участник как се е играла Паневритмията сравнително скоро след заминаването на Учителя и в какъв вид тя е дошла до наши дни. Паневритмията е доста голямо заглавие, което има подзаглавия, подтеми и т.н. Аз бих искал да предам нещо, което го няма в книгите. Онова в книгите може да се прочете.

Георги Петков

Създаването на Паневритмията

През 1927 г. започва първият опит в Паневритмията. Когато по това време много братя и сестри се заселват на Изгрева, Учителя е

възторжен, неговата „мечта“ се е изпълнила, Братството има салон. Непосредствено след събора на 1927 г., Учителя започва да дава някои упражнения. Но на братята и сестрите им е било трудно, нещата с упражненията не вървят много добре. През 1928 г. обаче започва по-активна работа по отношение на движенията – събирали са се вечерно време на Изгрева, предимно след работа. Паневритмията не е дадена изведнъж, а упражнение след упражнение; впоследствие е имало и корекции на множество детайли от упражненията.

Първите наченки на „Слънчеви лъчи“ са през 1937 г. на Петровден. По спомени на братя и сестри, Учителя влиза в салона, след което сядат на пианото, започва да свири „Игулията“, като добавя и някои нови елементи. След това той казва: „на тези упражнения може да се дават движения“. Тогава Учителя нарежда братята и сестрите и работата по създаването на движенията започва. Но отново като че ли работата не е съвсем успешна.

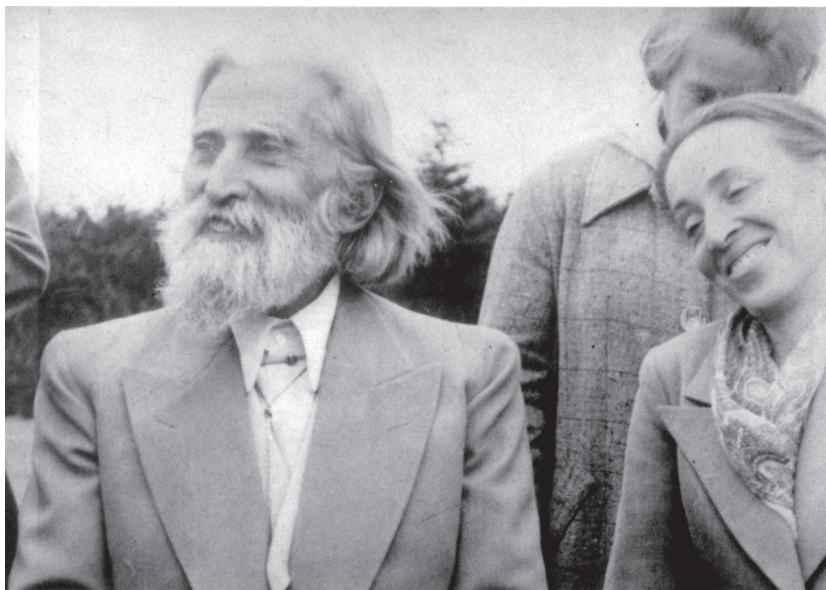
През 1938 г. Учителя дава Пентаграма. Първите, които учат упражнението с помощта на сестрите, са децата на Изгрева. Децата са по-схватливи. За 3-4 седмици те много хубаво научават Пентаграма. Първоначално са го играли напред и са се завъртали и тръгвали обратно. Може би само първата година е било така, но впоследствие започва да се играе кръгово, около центъра на Паневритмията.

Коя е правилната Паневритмия?

Преди да говорим върху т.н. „спорни въпроси“, би било добре да отговорим на най-важния въпрос: „В кой източник е предадено най-правилно Паневритмията?“ (имаме предвид описанието на физическите движения). Досега имаме публикувани над 20 книги по този въпрос, включително на български и чужди езици. Нека разгледаме и анализираме най-важните от тях, но преди това нека отбележим факта, че няма описание на движенията директно от Учителя, а описанията са от едни или други ученици или последователи, което вече предразполага за възникване на неточности или противоречия в описанията.

Предвид горното, е абсолютно необходимо първо да разгледаме основния въпрос: Как Учителя предаде Паневритмията на своите ученици? Този факт е предаден устно и писмено в спомените на учениците – т.е. Учителя обучава най-старателно 5-6 учители (по-скоро учителки, защото са сестри) и тези учители са обучили останалите братя и сестри на Изгрева (под надзора на Учителя), а след това и в цяла България. Оттук веднага следва изводът, че най-правилната Паневритмия е „жи-

вата Паневритмия“, преподавана непосредствено от Учителя, а след това от обучените от него учителки, които са я преподавали на другите под непосредствения му контрол. Затова, търсейки истината относно сега възникналите противоречия в новото поколение братя и сестри, ние трябва да потърсим отговора в Учителя и в учителките, които той обучи. Най-често Учителя е извиквал сестра Катя Грива в стаята и там ѝ е показвал движенията. Сестра Катя споделя, че в стаята той е играел съвсем различно от онова, което е играел в кръга, по отношение на красотата и излъчването при изпълнение на упражненията. След обучението в стаята, Учителя и сестра Катя Грива слизат в салона и започват да преподават движенията на другите сестри-учители, а те от своя страна – на всички останали братя и сестри. Разбира се, започвайки от 1927 година, когато Учителя дава само някои упражнения и най-вече в периода 1930-1935 година, когато Паневритмията се допълва и дооформя, а и до непосредственото заминаване на Учителя (1944 г.), все пак трябва да отбележим, че са направени от Учителя малки корекции и допълнения. Затова за най-точна можем да вземем „живата Паневритмия“ от последните няколко години на Учителя.

Учителя и Катя Грива

Всички хора мислят, но не всички правят логически правилни заключения. Още като младеж прегледах книгата от 1938 г. и забелязах, че има някои разлики с това как ние играехме. Трябва да отбележа, че

ние всички играехме еднакво. Трябва да се познава добре историята на Паневритмията.

Катя Грива споделя, че веднъж Учителя ѝ е казал: „Мислете, рекох, сестра, как да направим Паневритмията по-красива“. Паневритмията не е готова форма, която само „смъкваме“ отгоре тук на Земята. Като космическа същина тя е налична, но ние тук не сме ангелски същества. Т.е. за нас създаването на Паневритмията е било процес. Затова и Учителя е въвеждал промени в нея, т.е. допълвал е част от упражненията.

Първото упражнение „Пробуждане“ Учителя го дава първоначално с глани нагоре. След известно време, може би към 1939 г. Учителя продължава движението и гланите отиват надолу. Но учениците продължават да го играят с глани нагоре. Те знаят, че понякога в кръга Учителя е играел по-различно от онова, което е показал да се играе от всички. Но когато те виждат, че той продължава да го играе така, го питат как те да го играят. Учителя не казва нищо, но само им го показва с глани надолу. И от този ген всички започват също да го играят с глани надолу.

Учителя не обича да дава директно решения. Много пъти той задава въпроси, но не дава отговори. Те го питат понякога защо не им дава отговор. Учителя им отговаря, че това е окултен закон и че ако той им даде и отговорите, ще спре тяхното умствено развитие. Това е метод, това е подтик към мислене. След промяната, която Учителя въвежда, всички братя и сестри играеха първото упражнение с глани надолу, и аз винаги съм го играел с глани надолу.

За да знаем едно упражнение дали е правилно, трябва да знаем как Учителя го е правил. Но Учителя го няма вече между нас физически. Той обаче е обучил сестрите-учителки по Паневритмия – те са, от които можем да черпим познания за правилното изпълнение.

Книгата „Паневритмия“ от 1938 г. и сестра Милка Периклиева

Предвид това, че познавам лично всички учителки по Паневритмия, обучени от Учителя и съм разговарял с тях, аз се наемам да отговоря на въпроса защо има неточности и грешки в издадената през 1938 г. книга „Паневритмия“, както и на някои други, които ще последват по-нататък.

Първата книга по Паневритмия е издадена през 1938 г., но не е съставена тогава. Върху описанието на движенията, извършено самостоятелно от сестра Милка Периклиева, тя работи около една година, но поради трудността от съставянето на една такава сравнително сложна книга с ноти, както и поради необходимостта да се печатат беседите от Учителя (половината от които тогава така и не са били

отпечатани), а и като се има предвид галеч по-примитивната техника за печат по онова време, то периодът на съставяне на книгата е доста по-ранен и е вероятно около 1934-1935 г. Това е факт с изключителна важност, за да се обяснят неточностите в описанията на движенията, дадени в книгата.

Факт е, че Паневритмията е изучавана няколко години, включително през горепосочения период, не цялостно (в завършен вид) в кръг, а „на лъчи“, т.е. всяко упражнение е заучавано поотделно, като даже упражненията, които се състоят от няколко части, отделните им части се разучават също поотделно, без да има преход от края на предното упражнение към следващото, а като се застава винаги в „изходно положение“ и се тръгва винаги с десния крак, а ръцете тръгват „от тялото“. Това тогава е било необходимо и достатъчно, тъй като не е изучавана цялата Паневритмия, а правилното движение най-вече на ръцете. При това без да се търси съответствие дали в действителност това се пада на десен или ляв крак и дали ръцете винаги тръгват „от тялото“. Ние всички знаем, че в цялостно свързаната хармонично Паневритмия при преливането едно в друго на отделните упражнения и техните части, и придружена от оригиналната музика на Учителя, тези две горепосочени „изисквания“ невинаги са верни, а понякога и направо са неизпълними. Всичко това се вижда като факт от документалния филм от 1947 г., където Паневритмията се играе „на лъчи“ в този разпокъсан вид, за който вече говорихме. Там ясно се вижда, например, че в упражнение №7 „Освобождение“ разтварянето на ръцете (или както е по известно като „късането“) се прави на десния крак и също така в №16 „Изгрява слънцето“, или по-точно третата част „Зун-мезун“, се тръгва напред с десния крак, като ръцете се разгъват напред от възприетото „изходно положение“ към тялото. Именно това „разпокъсано“ представяне на упражненията при изучаването на Паневритмията в първите години, т.е. когато е съставена книгата, обяснява и защо в нея са допуснати тези неточности. Това се основава и на общовъзприетите правила, че „мъжкият“ принцип е първоначален, т.е. трябва да се тръгва винаги първо с десен крак, а при движението на ръцете първо да бъде „даването“. В цялостната Паневритмия обаче това невинаги е така и някои наши приятели, в желанието си да подчинят Паневритмията сто процента на тези правила, са готови да премахват ноти от музиката или да въведат допълнителни (излишни) движения, за да застанат ръцете и краката в исканото от тях „изходно положение“.

И така, по-горе ние посочихме защо имаме пълно съответствие между филма от 1947 г. и описанието на сестра М. Периклиева. Сега нека

да погледнем как стоят нещата в цялостната и преливаща от упражнение в упражнение Паневритмия.

За всички от моето поколение, активно занимаващи се с Паневритмията, беше ясно, че в книгата „Паневритмия“ от 1938 г. има неточности. Аз попитах „сестрите“ за тях, а те, усмихвайки се, ми казаха: „Брат, в тази книга има грешки, не се смущавай от тях“.

Търсейки някаква истина, трябва да изберем най-краткия път до нея, който е и най-верният. В обиколните пътища има много опасности. Някои нови хора в Братството подгържат идеята, че само „Паневритмията“ от 1938 г. е правилната. Когато ги попитам защо мислят така, единственият им довод е, че защото тази книга е издадена по времето на Учителя. Те трябва да се опитат да се доближат до Учителя, а не до книгата. Защото след като прочетеш един неверен текст десет пъти, той застава силно в съзнанието ти. Така например през 1933 г. упражнението „Аум“ се е играло в три варианта. Даже след 1939 г. има малки промени от Учителя в него.

Значи коя е най-правилната Паневритмията? – Тази, която е играл Учителя, т.е. от 1944 г., годината на заминаването му.

Сестра Милка Периклиева, която описва движенията в книгата „Паневритмия“ от 1938 г., съм я виждал само веднъж през 1972 г., когато гостувах у Марта Александрова – племенничката ѝ. Сестра Периклиева отдавна знаеше, че това са грешки, тя никога не е играла така, както пише в книгата. Аз не ѝ зададох въпрос защо в нейната книга има тези несъответствия, тъй като тя беше болна и на легло. Единственият въпрос, който ѝ зададох е защо е в такова състояние, в такова положение. Тя беше напълно парализирана, но в умствено отношение беше непокътната. Единственото, което тя ми каза, бе: „Брат, не слушах Учителя, аз правех обратното на туй, което той ми казваше, затова сега съм в това положение. Брат, никога не правете като мене“. Ние знаем, че и въвеждането на Паневритмията в училищата тя го проваля, разбира се, не нарочно, в никакъв случай, просто има особен и своенравен характер. Все пак за мен тя е много повече, отколкото грешките, които допуска в описанията.

Дали има документ, някакъв факт, че сестра М. Периклиева не е играла така, както е описала движенията в книгата „Паневритмия“ от 1938 г.?

Учителя възлага на сестра Милка да обучава учителите по физкультура, за да се въведе Паневритмията в училищата. Първата грешка на сестра Милка е, че от 28 упражнения тя избира само 18. Учителя е много недоволен, той няколко пъти ѝ казва, че Паневритмията или ще се

прегаде цялата или никак. Тя му опонира с аргумента, че тези упражнения са по-живите, по-динамичните, по-погхождащите. Учителя все пак ѝ казва да опита, но вижда, че работата не върви както трябва. Тогава извиква сестра Весела Несторова, като ѝ възлага да помага на сестра Милка и те двете да преподават. След няколко урока, Милка Периклиева казва на В. Несторова да не играе с нея вътре като обучаваща, а извън кръга, отстрани. Сестра Весела отива при Учителя и му разказва всичко. Учителя е изключително недоволен, но само казва: „Тя ще си плати за това“. Всъщност за съжаление сестра Милка проваля този опит, без да иска. Но все пак сестра Милка и сестра Весела доста време обучават заедно учителите по физкултура. Аз попитах веднъж сестра Весела: „Вие със сестра Милка обучавахте двете, нали? Тя ми отговаря: „Да, разбира се“. Питам я: „А тя както тебе ли играеше?“ Тя, доста учудена, ми отговаря: „Ами да, всички така играехме, по един и същи начин.“ Тя се учудва на въпроса ми, едва ли не що за въпрос е това! Т.е. сестра Милка не играе така, както е описала движенията на Паневритмията в книгата. Всъщност никои от Братството никога не е играл по догмите на това описание.

Първоначално никои от Братството не знае, че тя описва упражненията. Сестра Милка се крие в храстите и там наблюдава упражненията. След като всичко е готово с книгата, тя носи ръкописа на Учителя, той преглежда набързо текста и ѝ казва да отиде при брат Боев, да се провери. Възможностите са две: Учителя знае грешките или не ги знае. В една беседа той изрично опровергава схващането на учениците си, че знае абсолютно всичко, с думите: „не е точно така“. Които познава методите на Учителя, знае, че той никога не е коригирал учениците си, дори при явни грешки. Учителя никога не коригира. Мнозина днес се опитват да казват, че ако първата книга „Паневритмия“ беше грешна, Учителя е щял да я коригира. Не, те не познават методите на Учителя, той не коригира учениците си. В тази връзка той казва: „Аз ви оставям свободни, но вие ще носите последствията от погрешките си“.

Брат Боев наистина редактира книгата, но литературно, граматически, на един хубав език. Трима са, които знаят за книгата: Учителя, брат Боев и сестра Милка Периклиева. Всеки е поел своята част и отговорност: на Учителя е музиката, брат Боев дава духовното обяснение и принципите, сестра Милка описва движенията – тя е техен автор и никои друг.

А защо сестрите-учителки (Елена Андреева, Катя Грива и Мария Тодорова) не реагират на тези грешки? Защото е имало слух, че книгата е написана от брат Боев и те мислят, че описанията на упражненията

са от брат Боев. Пред брат Боев всички благоговаят, те го обичат. Те знаят, че описанията не са верни, те не играят както е описано в тази книга, но те не отиват да протестират. Те не искат да обидят брат Боев. Дори Мария Тодорова пише в спомените си, че описанията, направени от брат Боев не са точни, има грешки и т.н. Ето, тя не знае, че тези описания не са от брат Боев. Няма как например при „Сан зи“ (6.,7. и 8. упражнения) всички упражнения да започнат на десен крак, защото там са 41 такта, а щом има и второ издание със същите тактове и там не е променено, това означава, че тези 41 такта не са грешка. Ако беше грешка, щяха да го променят при второто издание.

Паневритмия на Рила с Учителя – първите две са Мария Тодорова и Елена Андреева

Ако попитате когото и да е в Братството от моето поколение, ще ви каже: от музикантите никога никога не е свирил „Сан зи“ на 40 такта. И Братството никога не е играло на 40 такта и никога не е имало спорове. Никога! Аз дори не мога да ги разбера защо спорят новите хора днес. В Братството такива спорове не е имало. Те се явиха в новото време, след промените от 1989 г.

Учителя много ясно разяснява отношението между факт и истина. Нещо може да е факт, но то не е непременно истина. Невинаги фактите изразяват истината. Фактът го има, но не можем да бъдем сигурни, че това е истината.

Специално за „Зун мезун“ съм разговарял със сестра Елена Андреева, тя ми каза: „Брат, ние бяхме три стенографки. Ние се регуливахме, защото е уморително да се стенографира. И така се случи, че през 1922 г., когато Учителя даде упражнението „Изгрява Слънцето“, го даде с дублирания. Аз бях тази, която го описах. И там съм го описала така, както се играе.“ Аз я попитах дали не е имало промяна после. Тя каза, че никога не е имало промяна. Тя беше много прецизна и педантична. И беше като гетте – честна, открита.

Не съм играл, а само съм говорил със сестра Милка Периклиева, защото когато се запознахме с нея, тя вече беше болна на легло. Много други хора, които познавам, винаги са ми казвали, че тя в своето изпълнение никога не се е отличавала от останалите. За мен обаче, фактът, който потвърждава това, е, че нейните племеннички (дъщерите на сестра ѝ) – сестри Марта и Ева Александрови, винаги са играли Паневритмията по този начин, както и аз, както и всички останали. Впрочем, те така я играят и сега и този факт може да бъде проверен от всички. Понастоящем те живеят в Fregus – Франция, но си играят всяка година. През 2002 година те бяха гости в нашето малко „лагерче за чужденци“ и отново потвърдиха този факт.

За да бъде по-достоверен в своето изложение, на 30.03.2003 г. проведох телефонен разговор със с. Марта Александрова от Франция. Ето и по-същественото от този разговор:

Г.П.: „Марта, ти как изпълняваш третата част на упражнението „Изгрява слънцето“, т.е. „Зун-Мезун“, както е описано от твоята леля с. М. Периклиева, т.е. „Десният крак напред и едновременно ръцете напред и разгънати“ или както е описанието на „сестрите“, т.е. при стъпка напред с десния крак едновременно ръцете се поставят на гърдите?“

М.А.: „Още от девойка съм обучена да го изпълнявам, както е описано от „сестрите“, т.е. при десен крак ръцете се поставят на гърдите.“

Г.П.: „Имало ли е период в живота ти, в който ти си го играла обратно (има предвид както е описано от М. Периклиева) и как го играеш сега?“

М.А.: „Винаги съм го играла така, както вече посочих, така го играя и сега и не съм се променяла, защото цялото Братство, както го показваше и сестра Катя Грива, винаги го е играло по този начин.“

Г.П.: „Виждала ли си някога някой човек от Братството да го играе обратно, т.е. така, както е посочено в описанието на леля ти в книгата от 1938 г.?“

М.А.: „Не, никога – нито в ранните години, нито в по-късните години. В това отношение всички в Братството бяха на това мнение и между нас не е имало противоречие по този въпрос.“

Г.П.: „Тогава можеш ли да обясниш, защо в книгата на леля ти е описано обратно и загавала ли си ù въпрос, защо го е описала така?“

М.А.: „Не съм я питала защо го е описала така, но предполагам, че е станала грешка.“

(В моята среща с М. Периклиева през 1972 г. аз също не ù загадох този въпрос, защото той беше излишен – ние всички знаехме, че това е грешка. – Г.П.)

Г.П.: „Как се играе това упражнение от „Френското Братство“ и кой е „занесъл“ Паневритмията във Франция?“

М.А.: „Първи във Франция идва Михаил Иванов през 1937 г., но както съм разпитвала тук по-старите братя и сестри, тъй като той не се е занимавал много с Паневритмията, тя е предавана тук повече от групата, която е дошла в България през 1939 г. Оттогава и досега упражнението „Изгрива Слънцето“ винаги се е играло по един и същи начин и никога не е променяно, т.е. така, както се играеше и в България.“

Г.П.: Можеш ли да ми разкажеш как твоята леля е направила описанията на движенията и Учителя ли ù е поставил тази задача?“

М.А.: „Моята леля ми е разказвала, че веднъж, когато е отишла на Изгрева, е закъсняла и Паневритмията е била вече започнала. Поради това тя е наблюдавала от страни и е забелязала, че някои братя и сестри не изпълняват добре движенията и не са в синхрон с останалите. Затова след като е завършила Паневритмията, тя е отишла при Учителя и му е казала: „Учителю, ще бъде добре да се опишат движенията“. Тогава Учителя я поглежда въпросително и тя допълва: „Ще ми разрешите ли аз да направя описанията?“ След кратко размисление Учителя отговорил: „Опитайте, рекох“.

(Както виждаме, отговорът на Учителя не е нито „да“, нито „не“, а „опитайте“. Това ясно показва, че той се е съмнявал във възможностите на сестрата да направи точно и правилно описание на упражненията. От това се вижда също така, че това е нейна инициатива, а не е поставена от Учителя задача. – Г.П.)

Г.П.: „През коя година е станало това?“

М.А.: „Не съм ù загавала този въпрос, но предполагам, че е през по-ранните години.“

Г.П.: „Как Учителя прие нейното описание и правил ли е Той преглед и корекции на текста?“

М.А.: „Тя ми е разказвала, че е правила описанията като е наблюдавала играещите от страни, без да се консултира с някого и след като е завършила описанията, ги е занесла на Учителя. Той ги е поел, прелистил ги е, като е преценил обема на материала, след което ù ги връща

веднага, като ѝ казва: „Занесете ги, рекох, на брат Боян Боев, защото се подготвя отпечатването на книгата.“

Фактът, че Учителя изобщо не е и прочел предложения текст, разсейва напълно мита, разпространяван от някои хора в Братството, че Учителя бил проверявал, коригирал и едва ли не диктувал текста. Тези хора просто не познават методите на Учителя. При един мой разговор със сестра Весела Несторова през 1999 година, аз я попитах дали Учителя проверяваше текстовете на своите ученици, които са писали нещо относно учението. Тя отговори: „Учителя никога не е проверявал текстовете на написани от учениците материали или книги. Той ги оставяше напълно свободни да изразяват своето мнение, но те носеха своята отговорност за допуснатите грешки.“

Книгата „Паневритмия“ на трите сестри - Елена Андreeва, Мария Тодорова и Ярмила Менцлова

Изпълнявайки своя дълг към любимия ни Учител и ръководени от желанието тази „последна Паневритмия“ да остане за бъдещите поколения, учителките по Паневритмия са събрали своите сили и таланти и са направили пълно и достоверно описание на движенията. В периода 1950-1957 г. те са подготвили описание и рисунки за отпечатването на нова книга по Паневритмия, която в Братството е известна като „Паневритмията на трите (четирите) сестри“. С това се е целяло, освен всичко друго, и допълването и отстраняването на някои грешки, допуснати в описанието на движенията в първата публикация от 1938 година. За съжаление, обаче, поради падналата тогава тъмна завеса и забраните на комунистическия строй, тази книга не е могла да бъде отпечатана и в Братството се разпространяваше нелегално, като препечатка на пишеща машина. Аз имам едно копие от нея отпреди 50 години, получено от сестра Буча Бехар. Тези тъмни години също така попречиха за отпечатването в чужбина на пълното и правилно описание на движенията в издателските книги в други страни, защото авторите бяха принудени да ползват като автентичен документ само издателската през 1938 година „Паневритмия“, което затрудни нашите приятели в чужбина в търсенето и отразяването на истината. Тази книга на трите сестри бе отпечатана едва при идването на демократичните промени под редакцията на сестра Ина Дойнова от издателство „Хелиопол“ през 1996 г., но използваните там рисунки не са оригиналните, а компютърни, които по дух са същите, но не са издържани на достатъчно естетическо равнище. През 2004 г. Издателство „Бяло Братство“

издаде описанието на Паневритмията, направено от „сестрите“ и го преиздаде през 2013 г. Макар и описанията в Паневритмията на „сестрите“ да са на значително по-качествено равнище, все пак трябва да отбележим, че и в тяхното описание има някъде неточности и неясноти, които водят до двусмислие.

Отчитайки горепосоченото, ние отговорихме на главния въпрос, т.е. къде е най-правилното описание на движенията, което да служи като база и ориентир при търсенето на истината, ако и в бъдеще възникнат някои противоречия.

След прословутите гуми на Учителя към сестра Ярмила „да оправи гимнастиките“, тя действително го прави. – Как? Сестрите-учителки по Паневритмия, виждайки, че Паневритмията все още не се играе добре, както и че описанието от 1938 г. е погрешно, неточно, те решават да опишат Паневритмията така, както те винаги са я играли. Те повикват и сестра Ярмила, защото тя може като хореограф хубаво да ги опише – нещо, което липсва в книгата от 1938 г. Така те правят едно много хубаво и точно описание. Това описание се прави в периода 1950-1956 г. и има рисунки към него.

Но въпреки това, сестра Мария Тодорова пак не е напълно задоволена от резултата. Тя споменава, че иска да се опише Паневритмията така, че в бъдещите поколения да няма никакво съмнение как се играе, да няма двусмислие и т.н. По нейна инициатива, сестрите извикват брат Васко Искренов, фотограф на Братството, и тогава се правят ок. 50-60 снимки на всяко упражнение. Основното правят трите сестри, сестра Катя само понякога ги консултира. Тя (сестра Катя) също, както и сестра Ярмила, играеше много красиво. Тя по нищо не отстъпване на сестра Ярмила (сестра Катя Грива по свое вдъхновение даваше някои движения на някои песни). Когато вече и снимките са готови, сестра Мария Тодорова казва знаменателните гуми: „Вече няма да има разногласие по отношение на Паневритмията, защото тя е документирана“. За съжаление не се оказва ясновидка.

Лично познавам сестра Анина Бертоли, която е една от участниците в архивния филм от 1947 г. (третата по ред). През 1948 г. тя се изсели във Франция, но си идваше всяка година в България за по два месеца, като участваше и в „Рилския живот“. Тя като тя бе от „втората“ вълна учители по Паневритмия и играеше много добре упражненията, аз често играех с нея, т.е. ние сме играли заедно поне 30 пъти. Затова категорично мога да твърдя, че тя винаги е „късала“ на левия крак (упр. № 7) и винаги е поставяла ръцете си на гърдите при изнасяне на десния крак (упр. № 16), независимо че същата тя в учебния („разпокъсан“)

филм от 1947 г. ги играе обратно. Този факт логически обяснява, защо при „разпокъсаните“ упражнения се е играло по един начин, а в цялостната Паневритмия – по друг. Аз съм играл многократно и с другите учителки по Паневритмия, а най-вече със сестра Катя Грива, сестра Весела Несторова и сестра Мария Тодорова, а със сестра Елена Андреева съм говорил многократно по този въпрос, като нейното становище също никога не е било променяно до нейното заминаване.

За да се направи това хубаво описание в „Паневритмията“ на сестрите, голяма заслуга има и сестра Анина Бертоли. Тя е гъщеря на брат Бертоли. През 1948 г. тя напуска България. Баща ѝ прави всичко възможно да въведе Паневритмията в училищата във Франция. Анина Бертоли се връща в България чак след 7 години. Когато отива в Париж, тя става нещо като център в групата, където се играе Паневритмия. Сестра Анина ми разказа, че когато започнала да преподава Паневритмия в Париж, са започнали да ѝ задават най-различни въпроси за подробностите, върху които тя не се е замисляла. И тъй като единствената книга по Паневритмия тогава е от 1938 г., тя започва да прави справки именно с нея. Тя споделя, че никога не е била чела описанията на движенията в книгата. По принцип описанието на движенията в тази книга никой не ги четеше, защото нищо не може да се разбере. След като сестра Анина прави справка с тази книга, се замисля дали добре е научила Паневритмията, тъй като има очевидни разминавания в наученото от нея, докато е в България, и някои описания на движенията в книгата. Тогава тя пише писмо на сестра Елена Андреева, която изрично ѝ отговаря, че в книгата от 1938 г. описанието е погрешно.

Първите книги на чужд език са превод на „Паневритмията“ от 1938 г., защото никой не смее да промени нещо. Първата Паневритмия на чужд език, която е точна, е на сестра Анина Бертоли, която първа се абстрахира от описанието от 1938 г., съгласува своето описание със сестрите и за първи път на френски се появява това издание – първата вярна Паневритмия на чужд език.

Моето поколение твърди: книгата за Паневритмия на трите сестри е единствено вярно описаната Паневритмия, това е живата Паневритмия. Дали можем да го докажем? Ще дам един пример: ако един ученик от Школата емигрира от България и попадне на място, където няма възможност да обсъжда други идеи за Паневритмията, той ще си запази точно тези, които е имал; ще играе Паневритмията точно така, както я е играл в България. Да видим как играят чужденците, които са били с Учителя и които именно след заминаването му, се завръщат в родните си.

Групата от Латвия е една от най-мощните. Когато бях при тях през 1964 г. в Рига, те играеха точно така както и аз я играех. По време на Учителя Братството в Латвия е било най-многобройното от тези в чужди страни. Затова са допринесли много и бр. Петър Пампоров, както и с. Савка Керемидчиева, която е изпратена там лично от Учителя. Именно те са им преподавали Паневритмията по този начин, както те са я играели и в България, т.е. по описанието на „сестрите“.

Друг пример е Френското Братство. Те играят също точно както нас. А те са много консервативни. Те от 1938 г. до ден днешен играят точно така, както сестрите, както е по време на Учителя.

Трети пример: Ернестина Сталева от Америка също играе така както всички ние играем. Има видео от 1992 г.* със сестра Ернестина и Виола Бауман, в което много ясно се вижда, че те също играят точно както трите сестри. А в третия филм се появява и сестра Весела Несторова**, те я канят. В този филм може да се види как играе Паневритмия сестра Весела Несторова от първото до последното упражнение, но без „Слънчеви лъчи“ и „Пентаграм“.

Е, тогава ако се запитаме как е играла сестра Милка Периклиева, ще отговоря: да се гледа този филм. Но може да запита някой: как така, та сестра Милка не е снимана в този филм? Едно правило от тригонометрията гласи: ако две прави поотделно са успоредни на трета, то те са успоредни помежду си. Ако в този филм видите как сестра Весела играе Паневритмията, без „Слънчеви лъчи“ и „Пентаграм“, вие ще видите и как го играеше цялото Братство по време на Учителя, както го е играла и сестра Милка.

Трябва да потърсим истината също и при тези братя и сестри, които са излезли от България по време на Учителя в периода 1936-1944 г. или непосредствено след това.

В тази светлина бих желал да отбележа, че цялото Братство (до 1990 г.) е играло Паневритмията по един и същ начин и не е имало противоречия между нас. В това число бих отбелязал такива братя и сестри като Боян Боев, Георги Томалевски, Георги Тахчиев от Стара Загора (който обучаваше децата в колонията в село Мъглиж), Петър Пампоров от Смолян (който е играл в Габрово многократно и преподаваше Паневритмията в много други страни), Борис Николов, Крум Вържаров, Буча Бехар, Наталия Чакова и много, много други, които познавам лич-

* Виж в Youtube профил „Паневритмия оригинал“ на следния адрес: <https://www.youtube.com/channel/UC9ajB-EfPbl-GvYfZMRSNA> – Бел. съст.

** Виж в Youtube профил „Паневритмия оригинал“ на следния адрес: <https://www.youtube.com/watch?v=tXPWtSTJETM> – Бел. съст.

но, като с някои от тях съм играл, а с други съм имал много лични разговори. Разбира се, преди много години съм играл Паневритмията в почти всички градове, където имаше братски общности и мога да твърдя, че никога не е имало различия по тези въпроси, а това са хиляди хора. Известно е още от римското право, че потвърденото от двама очевидци се приема като „истина“, а какво да кажем, когато това се потвърждава еднородно от хиляди хора. Даже понастоящем (2016 г.) все още има „живи свидетели“ и те са ако не стотици, то поне десетина. Този факт не бива да се пренебрегва!

Сестра Ярмила Менцлова и нейната книга по Паневритмия

Ярмила Менцлова

Само веднъж съм виждал как играе Паневритмията сестра Ярмила – на Рила през 1954 г. Тогава разбрах какво означава Паневритмията и как трябва да се играе. Ярмила не е от учителите, които Учителя е учил директно. Тя беше учителка на децата.

Какво се случва с книгата на Ярмила за Паневритмията? Ярмила за първи път вижда Учителя през 1938 г. Тя тогава почти не се задържа в България, а отива да учи във Франция. През 1938 г. Михаил Иванов пише писмо на брат Боев, в което той споменава, че при тях във Франция е сестра Ярмила, която им помага в изучаването на Паневритмията.

Учителя казва на сестра Ярмила: „Сестра, вие ще оправите гимнастиките“. Един от митовете е, че пог „опроявяне“ на гимнастиките се има предвид обръщане на движения, поправка на музиката и т.н. Такава задача сестра Ярмила никога не е получавала. Нещо повече, сестра Ярмила веднага реагира: „Учителю, аз не ги зная добре“, тя е искрена, казва истината. И тогава Учителя казва прословутите думи: „Рекох,

ще я научите от сестра Катя Грива и другите“. Все пак единственото име, което Учителя споменава е на Катя Грива и добавя „и другите“, т.е. учителките по Паневритмия Елена Андреева и Мария Тодорова. Под „оправяне“ на гимнастиките не се разбира да променя движенията, защото те вече са гадени, установени са. Тези думи на Учителя означават Ярмила да ги покаже как да се играят красиво, с финес, с концентрация. Всичко в Паневритмията е красиво. Задачата на сестра Ярмила се състои именно в това – да научи своите ученици да играят красиво.

Защо книгата на сестра Ярмила в някои спорни днес моменти (започване на десен крак на 7. и 9. упражнения и отваряне на ръцете на десен крак на „Зун мезун“) е направена както по 1938 г.? През 1984 г. ние бяхме в групата на брат Крум Въжаров на Рила, там той ни показва книгата на Ярмила. Аз видях разликите – те бяха същите неточности както в книгата от 1938 г. Можем да си кажем, че навярно сестра Ярмила не е смеела да го промени, защото само „Паневритмията“ от 1938 г. е единствената издадена. Истината обаче е съвсем различна. На този лагер е свирила Йоана Стратева и тя може да потвърди, както твърдя и аз, че никога брат Крум не е казвал да се свири по друг начин, различен от този, който познаваме в традицията.

Семейство Гобо от Франция потвърдиха, че са се учили и от сестра Ярмила, и от сестра Анина Бертоли, те и двете играят по един и същ начин. Те потвърдиха пред мен, че Ярмила никога не е играла Паневритмия така, както е описано в книгата ѝ, до последните ѝ дни. Жан Луи Гобо написа документ*, с който потвърди как е играла Ярмила Мещолова.

Сестра Ярмила подготвя книгата си през 70-те години, тя прави описанието, което е сходно като онова при „сестрите“, прави много малко добавки, дава повече обяснения. Тя работи сама, не се чувства абсолютно сигурна в някои неща, все пак от 20 години не е в България. Тя пише на сестра Ернестина Сталева през 1979 г. да отиде при нея за помощ. Е. Сталева обаче отказва поради финансови затруднения. Тогава тя се обръща към съпруга си Крум Въжаров, да отиде при нея във Франция. През 1982 г. Крум Въжаров отива за два месеца и работят с Ярмила по книгата. Брат Крум дава много добри духовни тълкувания на упражненията. Но има свидетелства за сериозни разногласия между Ярмила и Крум по време на работата върху книгата. Сестра Ярмила не успява да довърши книгата поради побоя, който ѝ е нанесен през м. Май 1983 г. (на улицата мџж я удря по главата, вероятно с цел ограбване) и на 21.08.1984 г. тя си заминава. Докато е във Франция Ярмила основава една фондация

* Отвореното писмо на Жан-Луи Гобо е публикувано след настоящата статия – Бел. съст.

„Приятели на Паневритмията“, където има привърженици. Те се събират и искат да продължат делото ѝ, да довършат книгата. Художничката, която прави рисунките към книгата ѝ – Мари По – се запознава с брат Крум, когато той е бил във Франция, и тя събира целия материал и идва с него в България. „Паневритмията“ на сестра Ярмила в черновата се предава на брат Крум Въжаров. Той се съветва с някои братя и те завършват „Паневритмията“ на Ярмила „по подходящ начин“. Вие сами ще си направите изводите от тези гуми и от тази история. Самият брат Крум казва в спомените си, че той е довършил и „поправил“ книгата за Паневритмия на сестра Ярмила. Поправката на „Сан зи“ – 6., 7. и 8. упражнения – се прави тук, в България, като премахват единия такт. Ярмила не е музикант, тя не би посмяла да направи такава промяна. Брат Крум, след като издават книгата, я дава на брат Галилей Величков за проверка. Брат Галилей много точно му казва: „Музиката е сбъркана, тук има грешка, тук са 41 такта“. Брат Крум, в тяхната книга с Мария Митовска от 1994 г. публикуват музиката правилно, т.е. с 41 такта, понеже вече са предупредени, че премахването на един такт от тези упражнения е грешка.

Необходимо е да уточним, че когато се довършва книгата на сестра Ярмила, тя е все още жива, но е в болница с тумор (вследствие на удара) и не е напълно адекватна. Тези, които са били около нея, разказват, че тя е била тогава с объркана памет и не е могла да мисли свързано. Така че, когато нейната книга излиза от печат (ноември 1983 г.), те ѝ носят книгата в болницата и тя има щастието да гари няколко екземпляра с личния си автограф. Но още веднъж подчертавам, че „поправките“ в нейната книга са дело на други хора и не са нейни идеи. Тези „поправки“ не съответстват на мнението на учителките по Паневритмия (обучени от Учителя) и никога никога не е съгласувал такова нещо с тях, включително и с екипа от сестри, работили върху описанието на Първия дял на Паневритмията през петдесетте години на 20. век, в който участва и самата Ярмила.

Явно предложилите тези промени не осъзнават добре важното значение от съчетанието на движенията на ръцете и краката и не разбират съответствието между движенията и дълбоката философия на Учителя, която единствено може да даде правилен отговор за това кое съчетание е правилно. В своето неправилно мислене те се съсредоточават върху броя на тактовете, без да се замислят за последствията, ако ги коригират. Забравят и факта, че именно музиката е първична; че тя е в основата (и е сътворена от Учителя) и към музиката впоследствие се нагаждат текста и движенията. За съжаление те обръщат

пирамидата обратно, разсъждават неправилно и стигат до погрешни заключения.

Окултните закони и Паневритмията

Нека сега разгледаме окултните закони, дадени ни от Учителя, които дават вътрешно обяснение защо описаната от четирите сестри Паневритмия е по-правилна:

1. Приятелите, които искат да ни убедят да играем Паневритмията в частта „Зун-мезун“, както е описано в първата книга, всъщност искат вместо играното от Учителя упражнение „Зун-мезун“ да го заместят с упражнение № 3 „Даване“, тъй като тогава те стават едни и същи, макар и под различна музика. Това повторение противоречи на окултните закони и не съответства на правилата, дадени от Учителя. Някой би възразил: „Но нали „Красота“ и „Погвижност“ също се играят на една и съща мелодия?“ – Да, мелодията е една и съща, но упражненията (движенията на тялото), както е известно на всички, са съвсем различни. Дълбокият анализ на Паневритмията показва, че е изключено да се допусне две съвсем различни по своя смисъл упражнения да се играят по един и същ начин!

2. Да се играе с ръцете първо „навътре“ (при стъпване на десния крак) и след това ръцете да се отварят „навън“ (на ляв крак) има и своето дълбоко окултно значение. „Зун“ означава Божествения живот, който иде „отгоре“ и той трябва първо да бъде приет от играещите Паневритмията (от колелото на живота) – затова ръцете първо отиват навътре към гърдите (на десен крак), след това обаче участниците със следващата крачка (ляв крак) и изнасяне на ръцете напред („Мезун“) веднага трябва да предадат този живот (чрез колелото на живота) на целия свят. Ето това е дълбокият смисъл на упражнението! Това се потвърждава и от казаното от Учителя:

„На физическия свят първо е даването, но в Божествения свят вие първо трябва да приемете Божествения живот и едва тогава можете да го споделите с другите, защото, ако вие не го приемете, няма какво и да споделите.“

Както виждаме, това напълно съответства на начина на изпълнение, описан колективно от сестрите-учителки по Паневритмия. Имам чувството, че Учителя, виждайки в далечното бъдеще, прави една специална забележка в беседата „Млад и стар“, държана на 29.10.1943 г., от 23 година на Младежкия окултен клас. Забележката се отнася специално за упражнението „Изгрява Слънцето“ и по-точно за частта

„Зум-ме-зум“: „В гумите „Зум-ме-зум“ – „зум“ представя затворен интервал. Значи започва със затворен интервал, който после се отваря“. Благодарим ти, Учителю!

3. Въпреки всички факти, свидетели и говоди, някои приятели в стремежа си към истината желаят да „пренапишат“ историята на Паневритмията и на цялото Братство. При това се забравя, че историята е единствената наука, която не може да бъде пренаписана, тъй като историята е свършен факт, тя е такава, каквато е, и ако някой иска да я пренапише, това просто няма да бъде истината, а някаква преиначена и нагласена история. Никой разумен човек обаче не може да приеме такъв ненаучен подход.

4. И наистина, първата книга на сестра М. Периклиева съдържа декларативно основните принципи, което по същество е вярно, но вярно и безспорно е също така и това, че в тези принципи има известни изключения. Нека дадем само няколко примера:

„Всички движения започват с десен крак.“

Това би било вярно, ако всички упражнения и техните съставни части са четен брой тактове в музиката – но всички знаем, че това не е така.

От „Шестте упражнения“, които играем преди Паневритмията, третото също започва с левия крак. А и предполагам, че всички са чели обяснението от Учителя, защо в живота винаги да тръгваме с десен крак, но Той добавя:

„Когато предстои да разрешавате проблеми от сърдечния живот и всички въпроси, свързани със сърцето, тогава ще тръгвате с левия крак.“

Както се казва: „Коментарите са излишни.“

Голямата грешка на някои нови братя и сестри е, приемайки забележката на сестра Милка (дадена на първа страница на нейното описание), а именно: „Всички движения започват с десния крак“, че това е от Учителя. Всъщност такова заключение се прави от сестрата и затова е отпечатано с много гребни букви отдолу под текста. Всеки интелигентен човек разбира, че ако това бе от Учителя, то трябва да бъде написано с по-едри букви горе вдясно на текста и дадено в кавички, а отдолу да пише „Учителя“. Разбира се, Учителя няма нищо общо с тази недобре и неточно формулирана забележка. Впрочем тази забележка не е вярна и всеки играещ Паневритмия знае, че има няколко упражнения, започващи с ляв крак, дори извън тези в първите десет упражнения. Наистина е жалко, че в името на изпълнението на тази невярна забележка

Паневритмия на Рила

на сестра Милка, някои хора посегнаха даже и на музиката на Учителя, която, между другото, е защитена от Закона за авторското право и такова посегателство е не само неморално и неуважително към светлата памет на нашия любим Учител, но това е и незаконно и съответно – подлежи на санкции.

И накрая бих казал:

Братя и сестри, нека не опростяваме и не опошляваме Паневритмията, като я вкарваме в някакви много тесни рамки и догми и нека не изменяме „живата Паневритмия“, оставена ни от нашия любим Учител. Нека да я оставим такава, каквато той ни я е дал и така, както тя е предадена документално и „на живо“ от учителите по Паневритмия, които той обучи. На всички ни е ясно, че упражнението „Изгрява Слънцето“ може да се изиграе и по двата начина, но Учителя е избрал този, който е предаден в Паневритмията на „сестрите“. На нас, като ученици, ни остава само да го последваме, защото той казва: „Пребродил съм цялата Вселена и не съм намерил по-добър и по-безопасен път от този, който ви преподавам.“

Нека благодарим на Учителя за това!

Аз се постарях добросъвестно да приведа редица факти и документи за изясняване на въпроса и се радвам, че все още има много живи свидетели, които могат да препотвърдят гореказаното. Така че, ако

някой наистина търси истината, нека направи необходимите изследвания. След 10 години ще бъде вече късно. Именно затова написах това изложение, за да може то да остане като писмен документ пред бъдещите поколения.

И накрая се обръщам към всички по-млади братя и сестри, и които от няколко години изучават Паневритмията - искам да ви уверя, че написах това изложение с най-голяма Любов и уважение към вас, защото зная, че вие търсите Истината и се нуждаете от повече достоверна информация, за да вземете правилното решение. Бъдете свободни в своя избор - ваше право, но и ваша отговорност е да вземете вашето решение. Аз имам още госта факти, които потвърждават гореизложеното от мен становище, но поради това, че изложението стана много дълго, бих желал да спра дотук, считайки, че и това е предостатъчно.

Всички, които изграят и обучават на Паневритмия са мои приятели и аз им пожелавам много успехи в чистия и красив Път на Живота!

Паневритмия на Рила (преди 1943 г.)

ОТВОРЕНО ПИСМО НА ЖАН-ЛУИ ГОБО*

Жан-Луи ГОБО
Льо Берсак, 05700 Сер, Франция.

Роген съм в Реймс (на Марна), на 20 март 1938 година, и съм отгледан от родителите ми в духа на католическата религия. На 12 годишна възраст изоставих всякаква религиозна практика.

Животът ми се промени напълно в началото на пролетта на 1959 година. Тогава срещнах Жерар Низе, издател от Париж, и така открих учението на Учителя Петър Дънов.

Бях студент по инженерство в Париж и реших да отида да работя в Центъра по природна хигиена, който беше току-що основан от Жерар Низе в Лорз (Вар). Та, отидох да работя в този център през лятото на 1959 г., а по-късно и за постоянно, след като завърших следването си.

През 1961 г. към екипа на центъра се присъедини една млада жена. Тя се казваше Арлет Белони. След 5 години съвместна работа и общ интерес към новото учение и Паневритмията, ние се оженихме. Можем да кажем, че Паневритмията беше това, което скрепи нашия съюз. Открихме я благодарение на Жерар Низе, който ни я преподаваше в този център от време на време.

Арлет и Жан-Луи Гобо

В този център се преподаваха практики за здравословен живот и пост по метода на американеца Шелтън. Имаше една голяма градина

* Публикувано за първи път в сп. „Житно зърно“, бр. 23 (2/2010 г.) – Бел. съст.

със застъпено биологично земеделие. Когато танцувахме понякога Паневритмия, канехме хората, които пребиваваха в центъра, ако имат желание, да се включат в нея. Те имаха също възможност да четат издадените до онзи момент книги.

Жерар Низе е посещавал школата на Михаил Иванов в Севър, близо до Париж, а после го е напуснал, когато Михаил Иванов е влязъл в затвора. Жерар ми е обяснявал, че е ходил да го види в затвора, и че в онзи момент, наблюдавайки поведението му, си е дал сметка, че Михаил не е Учител, както е твърдял. По-късно Жерар е започнал да издава книгите и лекциите на Учителя Петър Дънов в собственото си издателство „Курьер на книгата“ (Le Courrier du Livre). Това е ставало през годините 1948-1949.

Когато започна да ни показва Паневритмията, той я танцуваше точно както я беше научил в Севър, но внасяше и подобрения по отношение на начина на поставяне на стъпалото на земята – на пръсти, а не на пета, както това е посочено в увода на книгата. Ритъмът на музиката също беше променен и възстановен по българския модел. Жерар беше превел българската тетрадка по Паневритмия, издадена през 1938 г., без да забележи, че текстът е в противоречие с танца, който той практикуваше, по отношение на упражнения 7-8-9 (Освобождаване, Пляскане, Чистене) и на упражнение 16 (Изгрява слънцето – Зун Мезун).

След това Жерар Низе закри центъра във Вар, за да създаде друг, близо до Париж, където ние не пожелахме да отидем.

Именно тогава се запознахме с Ярмила Менцлова, това стана през лятото на 1967 г., близо до Сан Тропе, департамента Вар, където ние я бяхме поканили. Тя живееше в Париж и посвещаваше част от времето си да помага на Жерар Низе в неговото магазинче за продажба на книги. Тя също току-що беше напуснала школата на Михаил Иванов и живееше със страх да не би да бъде открита от последователите на Михаил. От тогава до смъртта ѝ през 1983 г., ние се събирахме заедно всяко лято. Тя ни преподаваше Паневритмията в пълни подробности. В книгата за Паневритмията, която тя издаде, се срещат същите обяснения, както тези в издадената от Ж. Низе книга, и в частност – същите упражнения, чието описание е в противоречие с начина, по който те се танцуват. Самата тя даваше ли си сметка за това? Може би, но не мога да го твърдя. Аз самият никога не бях обърнал внимание на текста на Ярмила, тъй като използвах тетрадката на Анина Бертоли по време на нашите стажове и летни лагери, които ние започнахме да организираме, аз и жена ми, през 1982 година.

На Рила отидохме през 1990 и през 1991 г. с децата ни и осъзнахме, че танцуваме по същия начин, както българите, имам предвид следните движения при упражненията, които ще опиша в детайли:

7. Освобождение: ръцете се разделят, когато левият крак отива напред.

8. Пляскане: ръцете пляскат на десен крак.

9. Чистене: ръцете се отварят на ляв крак.

16. Изгрява слънцето (Зун Мезун): ръцете се изнасят напред на ляв крак.

Втората част на упражнението „Отваряне“ – лявата ръка се изправя при стъпка с ляв крак напред

Упражнението „Пляскане“ – пляска се при стъпка с десния крак напред

Упражнението „Чистене“ – движението с издишване е при стъпка с левия крак напред

Снимки от документалното видео, направено в София през 2004 г., когато семейство Гобо показаха първия дял на Паневритмията, както ги е учила Ярмила Менцлова в продължение на 16 години.

Така Ярмила Менцлова танцуваше винаги тези движения и ни ги беше преподавала по този начин. Между другото, на стотиците снимки, представящи Ярмила и жената на Борис Николов да танцуват Паневритмията, може да се констатира, че няма никакво противоречие между горните обяснения и снимките.

Имахме възможността да танцуваме с Анина Бертоли по време на нашите пътувания до Париж (два или три пъти само). Ние не открихме никаква разлика с начина на танцуване на Ярмила.

При смъртта на Анина, всички хора, които са работили с нея и които ѝ помагали при списването на списанието „Житно зърно“, решиха да ни предадат нейните архиви.

Ние започнахме да преиздаваме всички книги на есперанто, които бяха изчерпани и които се намираха в архива, както и един неиздаден ръкопис от срещи, проведени в Рила, на есперанто.

Изгадохме на гиск всички неиздадени конференции, които Анина притежаваше, както и снимките, които представяха Ярмила и Мария Тодорова, практикуващи Паневритмията. Тези снимки бяха от архива на Анина.

Берсак, 1-ви май, 2004, Жан-Луи Гобо

ПАНЕВРИТМИЯТА – ТРАДИЦИЯ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ

Йоана Стратева

Родена съм в братско семейство, разговаряла съм много с братята и сестрите на Изгрева. Съседи ми бяха Методи Константинов, Наталия Чакова, Йорданка Жекова, Теофана Савова, Ирина Кисъова и др. Живеех над бялата братска къща до Райна Калпакчиева.

Йоана Стратева като дете на лагера на Рила

Когато преди няколко години гоїдоха на Рила гости от Израел, техният гид беше във възторг, че е открил съществуването на есеи, които ходят боси, облечени са в бяло, посрещат Слънцето. Той покани мен и Светла Балтова в Израел, за да проведем курсове по Паневритмия и да изнесем концерти. Там гледахме един филм за есеите и аз бях удивена за приликите с рилския ни живот – те бяха облечени в бели пуснати грехи, посрещаха Слънцето, хранеха се заедно... Всичко това означава, според мен, че през вековете духовните, езотеричните школи имат свои традиции, които са сходни. Традициите в духовните учения са свещени и те са, които преминават през вековете.

Основата на духовните традиции е такава, че предаваш истината от уста на ухо и от гуша на гуша, това са истинските традиции. Ние знаем, че Христос не е писал, Учителя е написал само две книги, всичко друго е предавано устно – това е, което е живо и ще даде плод.

Написаното понякога ни подтиква към формализъм. Нашето съзнание много трудно обхваща духовните неща, например кой е Учителя, вселенските йерархии, световите и т.н. За да знаеш кой е Учителя, трябва да си на това ниво. Човек не може да прецени нещо, когато не е на толкова високо ниво.

Паневритмията е предадена точно както споменатите вече духовни традиции – от човек на човек, Учителя я дава в творческо общуване. Освен това той ползва и способностите и възможностите на някои професионално подготвени ученици, като показва на тях упражненията, а те ги предават на останалите. Паневритмията е давана поетапно. Имало е моменти, когато Учителя е показвал на поляната. Ние сега, след толкова години, много повече се стараем в движенията, в красотата на изпълнението, отколкото тогава. Както виждаме от архивните филми, в началото хората не са се старали движенията им да бъдат толкова изискани, а преди всичко да запомнят по принцип движението. Братята и сестрите не са могли веднага да осъзнаят красотата и изящството на този танц, те са възприемали Паневритмията повече като гимнастически упражнения. Затова именно Учителя поръчва на Ярмила Менцлова да „оправи гимнастиките“, но никога не ѝ е казвал да редактира музиката. Никога, в никакви източници не става въпрос за промени в музиката. Ярмила отговаря на Учителя: „Но, Учителю, аз не ги знам (упражненията)“. Тогава Учителя ѝ отговаря, че ще ги научи от сестрите (т.е. от Катя Грива, Мария Тодорова и други). С други думи, тези сестри ги знаят, а тя трябва да „оправи“ начина на изпълнението, да го направи по-красиво, по-изящно. Тя е професионалистка в областта на движенията.

С цигулките: Йоана Стратева (вляво) и Станка Желева (вдясно), Тончо, майката на Йоана – Гита Стратева е седнала с китарата

Няма никакво противоречие в книгата на Милка Периклиева от 1938 г. относно първите десет упражнения, те са една цялостна музикална форма. Това е **тригелна**

музикална форма, тя започва с мелодията на „Пробуждане“, преминава през други теми и пак завършва със същата тема. Тези упражнения са изучавани като отделни, но впоследствие са направени като цикъл; те са оформяни дълго време. Има малка брошура от 1933 г., в която се вижда, че някои упражнения въобще не са същите както ги играем сега, т.е. променили са се много неща. **Първите десет упражнения са цялостна музикална форма, която си има свое отделно заглавие, а именно „Първият ден на пролетта“, а частите на този цикъл си имат също отделни заглавия, обединени в една цялостна музикална форма със собствено заглавие.** Фактът, че цикълът си има отделно заглавие е в полза на идеята, че той представлява цялостна музикална форма. Този първи цикъл започва с десния крак напред, а вътре в този цикъл има някои упражнения, които започват с ляв крак, защото има закон за полярностите. „Първият ден на пролетта“ като цикъл започва именно с десния крак. В много други упражнения (напр. „Аум“, „Евера“, „Изгрява Слънцето“ и т.н.) при първото изпълнение започват с десен крак, а при повторението започват с ляв крак. Така че според закона на полярностите е напълно нормално ако вътре в този цикъл (Първия ден на пролетта) има някои упражнения, които започват с ляв крак. Ако беше вярно, че всички упражнения в първите десет трябва да започват с десен крак, защо тактовете са 41, как е възможно никой от музикантите около Учителя, а и самият Учител, да не забележат, че нещо не е наред, а са го фиксирани в две печатни издания, а и са го свирили винаги така!? В спомените на никого не съществува момент, в който някой да е казал, че Учителя е намирал нещо нередно в музиката на Паневритмията. Хората около

Катя Грива, брат Драган, Йоана Стратева (в средата), Лидия Жекова (най-вдясно), на лагера на Рила (70-те години на 20. век)

Йоана Стратева и брат Ангел от Варна (архитект) дават концерт на Рила

Учителя, когото познаваме и уважаваме са били интелигентни и гуховни хора. Знаем, че Учителя е изпратил Милка Периклиева при Боян Боев да провери предстоящата за издаване книга по Паневритмия от 1938 г., тъй че няма никакви причини да се съмняваме във верността на нотния текст. По отношение на записването на другите песни (т.е. тези, които се съдържат в песнарката) Учителя понякога е правил корекции и забележки, но нямаме данни Учителя да е имал забележки по отношение на музиката на Паневритмията.

Има снимка на Учителя, при която на упражнението „Освобождение“ той е с изнесен ляв крак, т.е. при стъпване на левия крак се отварят ръцете. Има и архивен запис от французи, които са гостували на Братството и Учителя в лагера на Рила през 1938 г. При една наша среща с Френското Братство, техният президент ни подари копие от този запис. В него са пропуснати някои упражнения, но целият „Първи ден на пролетта“ го има, и то точно така, както си го знаем и свирим. Аз се учудвам как е възможно всички музиканти около Учителя да не са знаели как да свирят, всички го един единодушно!? Защото те свирят според печатното издание от 1938 г., което ползваме и ние сега. Цял живот съм свирила с музикантите Симеон Симеонов, Пеньо Ганев, Филип Стоицев, Галилей Величков, с Асен Арнаугов сме имали много разговори, с Катя Грива сме играли заедно, живели сме заедно, с Ярмила съм била близка. Имала съм разговор с Ярмила във Франция, мисля, че беше около 1978 г. и тя никога не е казвала тази идея за задължителния десен крак на 7. и 9. упражнения. Никога никой не е казал, че има нещо друго, освен това, което знаем от музикантите около Учителя, и братята и сес-

трите, които са изгнали Паневритмията при Учителя. Този проблем се появи много по-късно – един млад брат беше забелязал, че на някои от снимките Учителя играе различно от братята и сестрите в кръга, но никой от хората, които са били около Учителя и с които той сподели това, не му обърна сериозно внимание и никой не се учуди от тези факти, защото това не бе нещо ново за тях. Учителя често е играл съвсем различни неща в кръга.

В едно интервю Жан-Луи Гобо – един ученик на сестра Ярмила Менцлова – сподели, че го последно тя е играла „Първият ген“ по начина, по който и ние сега играем. През 2000 година посетих във Франция сем. Гобо. Те никога не са казвали, че трябва да има някакви промени в Паневритмията. Когато дойдоха в България, те си играеха така както всички ние, както се е играло по времето на Учителя. Идеята за задължителния десен крак е дошла от страна на брат Крум Въжаров и няколко души около него. Понеже Ярмила не е била по време на даването на Паневритмията при Учителя, тя е уважила мнението на брат Крум и му е предоставила да реализира в нейното издание неговото мнение. Крум Въжаров го последно играеше, както се е играло винаги и както играеха всички. Аз съм свирила на неговите лагери на „Сфинкса“, където обучавахме гостите от чужбина. Той никога не е казал, че трябва да свиря нещо друго, нито си спомням да е показвал нещо различно. Ходила съм и с Мария Митовска на курсове по Паневритмия в Холандия през 2000 г. и тя също никога не ми е споменавала, че трябва да свиря нещо друго. Според мен някой груг е убедил брат Крум в тази идея за отваряне на ръцете на „десния крак“ в упражнението „Първият ген“. Той не е музикант, а и Учителя нищо не му е поръчвал относно Паневритмията, най-малкото за музиката.

От музикантите, които са били около Учителя, само Димитър Грива по-късно, във времето след Учителя, е направил запис със съкратен брой тактове в „Първият ген на пролетта“. Това е станало по специалната поръчка и идеите на тези няколко души, които са организирали издаването на книгата на Ярмила през 1983 г. (но не е по идея на Ярмила). Обаче в своята оригинална партитура (писана на ръка, която притежаваме и го днес), която той е писал по времето на Учителя и му я е показал, „Първият ген“ е в оригиналния вариант. Ярмила лично ми е казвала, че този запис го такава степен не е бил одобрен от хората, които са го финансирани (богати чуждестранни симпатизанти на Учителя), че те, разсърдени, са си поискали лично от нея обратно парите, които са дали за финансирането на този запис. Ярмила ми сподели, че е много затруднена да върне тези пари и преподава уроци по балет

при богати семейства, за да може да събере нужната сума. И ние също се постаряхме да ѝ помогнем с каквото можем.

Преди време бе намерено едно архивно листче, писано на ръка. В цикъла „Първият ген на пролетта“ има съкратени 3 такта, а при френското издание от 1983 г. има махнат само един такт. При тази промяна движенията не могат да се организират правилно и си личи, че това е едно несъвършено реализиране на някаква идея. И бих казала, че хрумването 7. и 9. упражнения да започват на десен крак е една измислена идея. По принцип музиката е първичното в Паневритмията. После идва всичко друго, особено текста, който е дошъл последен. Повторението на „Евера“ също не е необходимо, само че внася разцепление; при движението на последния такт, ръцете естествено идват нагоре. От гледището на класическата музика по-логично е да започне от „фа“, но на много места при музиката на Учителя липсва логиката на класическата музика. Ние ли ще нагласяме Учителя по правилата на класическата музика!? Не е това начина да изясняваме кое е правилно и кое не, целта на Паневритмията е да има хармония, да има любов. Всички по-възрастни приятели, които дългогодишно са играли Паневритмия, не приемат тези „новости“, докато някои по-млади малко лекомислено се придържат към каквито и да са новости, без да проверяват нещата и без да ги разбират достатъчно. Например Учителя казва, че е дал пещента „Аум“ в мажорна гама, защото ако я даде в минорна, ние не бихме издържали тези вибрации. Веднага се намериха някои любители на специални усещания, които започнаха да я пеят в „минор“ и си мислят, че

Паневритмия на Рила в присъствието на Учителя

Музиканти свирят на Паневритмия на поляната на Изгрева

се домогват до някакви специални преживявания. Има ги представени в интернет. Според Учителя методът на разцеплението е метод на Черната ложа.

Например песента „Венир Бенир“ цялата е в $\frac{3}{4}$ и има един такт в $\frac{2}{4}$, но сега ние си я нагласяме цялата в $\frac{3}{4}$. Много неща при Учителя не са поставени така, както в класическите разбирания, включително и за музиката. Например при песента „В начало бе Словото“, музикантите при един концерт в зала „България“ го изпяха „И Словото у Бога бе“ вместо „И словото бе у Бога“, за да нагласят ударението на сричките. Още един пример с песента „Аз смея да кажа“ – музикантите са казали на Учителя, че не е правилно ударението в първата музикална фраза и са му предложили друг вариант с тона „фа“. Учителя има цяла лекция за този случай. Кирил Икономов веднъж е започнал да обяснява на Учителя, че нещо не е по правилата на класическата музика и тогава брат Борис го е гръпнал настрана и му е казал: „Кой си ти, че да правиш забележки на Учителя?“

Хубаво е да мислим, да търсим, но не може всякакви наши идеи да ги налагаме на другите. В резултат на тази „нова“ идея, за която стана дума досега, на Рила има две Паневритмии – на третото езеро 20 души играят „правилната“ Паневритмия, а иначе 500-600 и повече души играят Паневритмията, която се е играла по времето на Учителя. Който не може да приеме тези живи традиции, получени чрез хората, които са играли с Учителя, не е за това общество! Ако искаш да си играеш друга Паневритмия, направи си я настрана, никой не ти пречи да имаш идеи, да пишеш книги, но не можеш да налагаш идеите си на едно общество,

което си има свещени традиции. Ако започнем да правим промени навсякъде, докъде ли ще стигнем след 100 години!? Паневритмията е пилотната точка на Братството, тя е нещото, което най-много се харесва и се търси по света, тя е „най-рекламното“ нещо на Учението по света. Много често хората се интересуват първо само от Паневритмията и впоследствие започват да се интересуват и от Учението, и от идеите на Учителя. Целта на всички методи на Учителя е да се възстанови хармонията между душите ни, да се свържем с красивия космичен живот и свят.

Гита Стратева свири на Паневритмия в София (80-те години на 20. век)

В тази връзка бих искала да спомена нещо и за „Шестте упражнения“, които преди 1999 г. се играеха, тръгвайки назад и после напред. Светлозар Няголов внесе противоречие, искайки да се играят първо напред. Учителя първоначално ги дава с ход напред, но впоследствие самият Той ги променя, т.е. първоначалния ход да бъде назад. Само Учителя може да каже как да бъде, не ние!!! В крайна сметка какво се получи от внасянето на това „нововъведение“? – Престанахме колективно да ги играем на Рила преди Паневритмията, както е било винаги. Играят се само от отделни групички или от отделни хора, и всеки по своему.

Дисхармонията разваля условията за развитие на всички, а е важно да сме колектив. Важно е и индивидуалното развитие, но в колектива

развиваме други важни качества. Колективното усъвършенстване е еволюционно; силата тук е центростремителна и е много важно да можем да работим в колективна среда. Затова аз предлагам да се обединим около този вариант на Паневритмията, който се е изгубил по времето на Учителя, за да имаме добра духовна среда, да станем духовно силни заедно.

Трябва да усъвършенстваме движенията, а не да ги променяме. Съвсем друга сила ще има Паневритмията ако се усъвършенстват движенията. Те да бъдат както обтегнати, така и грациозни, плавни, хармонични. Трябва цяла школа за изучаване на Паневритмията, казва Учителя.

Новото поколение трябва да се стреми към усъвършенстване на красотата на движенията, интензивността на преживяването. Промяна на Паневритмията може да стане само от автора ѝ или от посветен от най-висок ранг. Не сме ние, които ще я усъвършенстваме, ние можем да усъвършенстваме собствената си нагласа, съзнание, движения. Ние можем и трябва да се усъвършенстваме дотолкова, доколкото да бъдем в хармония с тази висша идея, с този висш космичен ритъм – това е истинското усъвършенстване. Някои казват, че новото поколение носи нови неща. Да, но традицията в духовните школи се състои в това да тече духовният импулс през поколенията, свещеният огън. Символите на духовните школи са тези, които илюстрират традицията. Културата и езика се променят, но символите остават относително неизменни.

Йоана Стратева и Петър Ганев свирят на Паневритмия на Рила

Традицията е не само от уста на уста, а от гуша на гуша – да се чувстваме в Духа единни. Традицията например е тази, която ни предава духовната атмосфера на Школата, атмосферата на духовния образ на Учителя – тази чиста и свята атмосфера, до която се докосваме чрез спомените на хората, които са я преживели. Братските празници, например, те ни помагат да почувстваме Духа, Божието присъствие, те ни помагат да преминаваме през трудния път на живота. Обобщено казано, целта на свещените традиции е да предават духа през вековете.

Ние още не сме научили Паневритмията достатъчно, а вече започваме да ѝ намираме недостатъци. Трябва ние да се усъвършенстваме, а не Паневритмията. Когато ние я разберем и я изпълним, и влезем в духа ѝ, тогава и Паневритмията ще си промени формата. Когато една форма реализира своята задача, тогава идва друга форма. Учителя казва, че ако една година играеш съзнателно Паневритмия, ще оздравееш от всички болести. Кой от нас играе напълно съзнателно Паневритмия?

Бих искала да завърша със следното: вместо непрестанно да търсим какво да коригираме в музиката, Паневритмията и учението на Учителя, нека да се опитваме да усъвършенстваме себе си.

ПАНЕВРИТМИЯТА – ПРОБЛЕМИ, КОИТО НЕ СЪЩЕСТВУВАТ

Георги Стойчев

От много години се водят разгорещени спорове във връзка с движението на краката в упражнението „Първият ген на пролетта“. Не по-малко разгорещен е и спорът за третото движение на упражнението „Изгрява Слънцето“, текст: „Зум-мезум“. Всичко това имаше някакъв смисъл до момента, в който се появи описанието на първите гвайсетина упражнения на Паневритмията от 1933 г.

Една сутрин по телефона ми се обади Петър Димитров, светла му памет, от Нова Загора: „Имам за тебе новина. В архива на Георги Драганов (баща на Величка Драганова) намерих неизвестно досега описание на движенията в Паневритмията от 1933 г. За мое голямо съжаление в упражнението „Изгрява Слънцето“ текстът „Зум-мезум“ започва с движение на ръцете навътре към гърдите“. След време той ми предаде копие от това описание. Веднага го представих на следващото заседание на Комисията по Паневритмия.

Описанието е с дата 07.08.1933 г. Предполагам, че това е датата, на която е започнало отпечатването на текста на пишеща машина. Текстът завършва със забележка: „При всички упражнения се тръгва с десния крак“.

Дата 07.07.1933 г. Предполагам, че това е датата, когато Учителя е завършил първите гвайсетина упражнения на Паневритмията и е изказал горната мисъл.

Занимавам се активно с Паневритмия повече от 20 години и имам отношение по тези въпроси, които искам да споделя.

В 1933 г. Паневритмията е в работен вариант.

Примери: Второ упражнение „Хармонично движение“, Десето упражнение „Плаване“, Единадесето упражнение „Примирение“ и т.н. Упражненията са изпълнявани със спиране, прекъсване между отделните номера. Когато по-късно Учителя завършва Паневритмията, при първите 28 упражнения той слива първите 10 упражнения в едно и го назовава „Първият ген на пролетта“. Преди сливането, упражнение с такова заглавие не съществува. Правилото, че при всички упражнения се тръгва с десен крак остава. Не мисля, че има някой, който например

започва упражнението „Евера“ или което и да било друго упражнение с ляв крак. В голямото упражнение „Първият ген на пролетта“, 6., 7. и 8. номер се изпълняват с нечетен брой тактове – 41. Такава е била практиката до 1944 г. до заминаването на Учителя. След това започват спекулации – да се промени броя на тактовете, за да започва всяко едно от първите 10 подупражнения винаги с десен крак. Всяко от първите 10 упражнения запазва своето подзаглавие, но те са част от голямото упражнение „Първият ген на пролетта“. Мисълта на Учителя, че всички упражнения започват с десен крак в случая е извадена от контекст. Сгрешил ли е Учителя като не е променил сам Той броя на тактовете или не е догледал? Въпросът е риторичен! Нищо при Учителя не е случайно.

Защо Учителя е оставил три от номерата в упражнението „Първият ген на пролетта“ да започват на ляв крак? Това не е грешка! В основата на нотния текст и движенията в Паневритмията стои принципа на равновесие на силите и енергиите в нейната структура. Ако не приемаме този факт, който се базира на 7-те херметически принципа, защо във всяко ново издание те присъстват като основен фундамент?

Какво имам предвид? Когато мелодията на гадено упражнение е с нечетен брой тактове, при всяко нейно повторение движенията се различават по нещо малко, но много съществено. Примери: упражнението „Аум“, упражнението „Изгрява Слънцето“, упражнението „Отваряне“, „Освобождение“, „Пляскане“, „Чистене“, „Летене“.

Упражнението „Аум“ се състои от 7 такта. Повтаря се четири пъти.

При първото изсвирване движението започва с десен крак.

При второто – с левия. При третото – с десния. При четвъртото с левия крак напред.

В упражнението „Изгрява Слънцето“ първото движение се състои от 11 такта. Повтаря се два пъти.

При първото изсвирване движението започва с десен крак.

При второто изсвирване движението започва с ляв крак.

В упражнението „Първият ген на пролетта“ номера 6., 7. и 8. се изпълняват на една и съща музика три пъти.

При първото изсвирване, номер 6 с подзаглавие „Отваряне“, движението започва с десен крак напред.

При второто изсвирване, номер 7 с подзаглавие „Освобождение“, движението започва с ляв крак напред.

При третото изсвирване, номер 8 с подзаглавие „Отваряне“, движението започва с десен крак напред.

Деветото упражнение „Чистене“ повтаря първото упражнение с подзаглавие „Пробуждане“. Започва с ляв крак.

Десетото упражнение с подзаглавие „Летене“ повтаря второто упражнение с подзаглавие „Примирение“. Започва с ляв крак.

В началото на упражнението „Първият ген на пролетта“, движението започва с десен крак напред. При упражненията, които го съставят е спазен принципа: В природата нищо не се повтаря буквално, което означава „по буква“.

Нечетните ирационални числа, съответно упражненията с нечетен брой тактове, са свързани с духовната сфера. Четните рационални числа, съответно упражненията с четен брой тактове, са свързани с материалната сфера. Във всички упражнения с нечетен брой тактове участват силите, които изграждат духовните светове. В упражнението с четен брой тактове участват силите, които изграждат материалните светове. Първите са вътрешно балансираны – упражнението „Аум“ и всички останали упражнения с нечетен брой тактове.

Равновесието на силите е принцип, върху който е изградена ритмичната структура на Паневритмията.

Трета фигура на упражнението „Изгрява Слънцето“, текст „Зум-мезум“:

Ръцете навътре – движение минус, десния крак напред – движение плус.

Ръцете навън – движение плус, левият крак напред – движение минус.

Махалото спира своя ход в центъра, в гушата.

Втори начин на равновесие.

Ръцете навън – движение плус, десния крак напред – движение плус.

Ръцете навътре – движение минус, левият крак напред – движение минус.

Равновесието се осъществява между полюсите в живота. Така могат да изгряят великите духове. Само те могат да възкръснат след кръстната смърт.

Да се свързва движението напред на десния крак с бялата ложа, а на левия – с черната, е елементарно като подход, но крие огромни сугестивни възможности. Подобни внушения издигат човека в собствените му очи.

Защо левият крак не е свързан с черната ложа? – Той е проводник на силите на дясното, духовно полукълбо на мозъка, свързано с причинното мислене, което Учителя нарича „субективния ум на човека“. Лявото полукълбо е свързано с обективната мисъл. Десният крак е проводник

на силите на лявото полукълбо на мозъка, което Учителя нарича „обективния ум на човека“. Естествено е, когато упражненията са с четен брой тактове, напред да тръгва десния крак, защото обективната мисъл строи материалните форми. Когато човек се стреми към духовни постижения, той е награснал полярността на материалните светове, може да тръгва и с левия крак напред. Сегемте херметически принципа не са украшение за Паневритмията. Вместо да цитираме удобни за нашата теза източници, като подминаваме неудобните, по-добре е да потърсим отговора там, където можем да го намерим.

ПАНЕВРИТМИЯТА МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯТА

Интервю на Светла Нейкова с Андрей Грива
(04.07.2016 г.)

Светла Нейкова: Би ли ни разказал малко за себе си, първата ти среща с Паневритмията, както и за твоето семейство?

Андрей Грива: Роден съм на Изгрева в София през 1958. Познавам Паневритмията от дете, от 4-5 годишен. Моята леля – Катя Грива – беше първият човек, който ме е учил на Паневритмия. Играл съм с нея на Рила, около камъните на лагера на Седемте рилски езера. От леля Катя научих първите упражнения, както и от моята майка – Мария Славова – която също беше музикант и която участваше в братския хор, познаваше братските песни. Моето юношество е свързано много силно с брат Борис Николов, с когото бях много близък, често му гостувах, били сме заедно на Салоните (на Рила), ходили сме по планините.

С.Н. Би ли ни разказал повече за твоето семейство?

На Рила. Седнали: Пеню Ганев, Катя Грива, Учителя, Неделчо Попов, Дора Савова. Прави: Асен Арнаудов и Теофана Савова.

Димитър Грива

А.Г. Спомням си от гете, че почти всяка сряда моят баща – Димитър Грива – събираше у дома на братска вечеря приятелите си: Методи Константинов, Георги Томалевски, Борис Рогеv, Васил Иванов (художник-модернист) и други. Това беше една традиция. Баща ми беше композитор и част от екипа на Просветния съвет, човек, който обичаше да се занимава с музика, с това как се проявява Словото на Учителя в съвременния свят, винаги го интересуваше причинния свят: дълбоката същност за проявите на физически план. Баба ми и дядо ми също бяха в Братството. Моят дядо Васил Славов е построил вилата си на Изгрева през 1939 г. по съветите на Учителя. Семей-

ството на майка ми е прекарвало летата, съботите и неделите тук, на Изгрева, за да присъстват на лекциите в Салона.

С.Н. Какъв човек беше леля ти – Катя Грива? Във всички спомени тя е определяна като много фин човек и изключителен музикант.

А.Г. Леля Катя Грива е била човекът, който е преподавал Паневритмията на учениците на Школата на Бялото Братство. Тя самата ми е разказвала, че привечер, след приключване на работния ден, хората са се събирали на Изгрева и тя им е показвала упражненията, които е давал Учителя. Тя ми е разказвала, че Учителя ѝ е показвал упражненията с движения, изпълнени с изключителна красота и сила, а в кръга на Паневритмията често само ги е „маркирал“ (леля Катя изпълваше тази дума).

Леля Катя беше много фин и деликатен човек, с добра обхода, с култура, с красив изказ, винаги усмихната. Завършила е консерватория „Санта Чечилия“ в Рим, избрана е за солист на концерта при завършването и е пяла пред тогавашния папа. Когато се връща в България, се запознава с учението на Учителя, и тя, сестра ѝ Стефанка, и баща ми, се установяват на Изгрева при Учителя и това променя живота им. Това беше нейният път, един живот, посветен на Паневритмията, на музиката. Зная, а и много хора си спомнят, че когато Учителя е преподавал нова песен, често е казвал Катя Грива да я изпълни. През 1939 г., когато от Франция идва група и записват Паневритмията, са записали и ня-

колко песни с Катя. Има ги и на снимки. Тя е от хората, които са били много близо до Учителя, които са присъствали на сътворяването на самата песен, на упражненията...

С.Н. Да ни разкажеш нещо, което си спомняш за Паневритмията, когато си бил по-малък.

А.Г. Това, което зная е, че Паневритмията не е дадена на един път, а постепенно, на отделни упражнения. Моята майка до края на живота си казваше: „Отивам на гимнастиките“. Това бяха „гимнастики“, които са се наричали така, от една страна, за да може хората да се пазят от комунистите, защото гумата „Паневритмия“ беше табу тогава, беше забранена, и, от друга страна, това са гимнастически музикални дихателни упражнения, които за нас винаги са представлявали една сакрална геометрия на човешкото тяло в пространството на кръга. В моето детство не си спомням външен кръг на Паневритмията при „Слънчеви лъчи“, т.е. не бяха толкова много играещите. След 1990 г. видяхме, че освен 12-те лъча, бяха създадени два, три, а дори и пет кръга на Рила. Брат Боев споменава на много места, че са били около 150 човека на екскурзии на Рила. Тогава е имало външен кръг, но в моето детство, не. От изследването, което направихме за историята на Изгрева, се вижда, че постоянно живеещите са били около 150 души, така че е имало 12 лъча и външен кръг на поляната, където в момента е Руското посолство.

В моето детство в кръга на Паневритмията не се пееше. Ако някой имаше желание да пее, той си пееше тихичко, но на празници имаше и малък хор и около 6-7 души оркестранти.

С.Н. Имало ли е оркестрации на Паневритмията освен тази, която баща ти прави?

А.Г. Аз зная само за две оркестрации на Паневритмията от времето на Учителя – на брат Симеон Симеонов, който е бил ръководител на братския оркестър, който е бил в средата на кръга – една малка група между 4-5 до 10-12 души, които са свирели на различни инструменти, предимно цигулки. Другата оркестрация е на баща ми, тя е за голям симфоничен оркестър. Мога да кажа, че от детството ми до ден днешен не съм видял никаква съществена промяна от това, което се е случило през всичките тези 50 години, откакто изгря Паневритмия.

С.Н. Бих искала да ни разкажеш повече подробности за другата оркестрация – тази, която прави Димитър Грива, баща ти?

А.Г. По време на бомбардировките над София през 1944 г. Учителя оставя на Изгрева баща ми, заедно с още един брат. Учителя поръчва на баща ми да направи оркестрация на Паневритмията, която да бъде за

голям симфоничен оркестър. Баща ми беше добър оркестратор и модер­нист. Той въведе електронната музика в България, композираше филмова музика. Той беше изцяло съвременен мислещ човек. И така, баща ми, получавайки тази задача, започва всеки ден да пише и когато е завършвал едно упражнение, е отивал в Мърчаево при Учителя, който е преглеждал нотния текст, казвал му е ако някакви забележки. Баща ми имаше свещено отношение към Паневритмията и към Словото на Учителя. Той смяташе, че това е мисията на живота му – да направи тази оркестрация, и мисля, че той се справи много добре с тази задача от Учителя. Трябвало е да се излезе от схемата, която познаваме, на терци, сексти, квинти, а да се търсят нови решения, да се намерят динамични моменти в звученето на Паневритмията. Първият запис на оркестрацията е от 1974 г. в Монте Карло. Там обаче има малък проблем: французите не могат да свирят 7/8, поради което Паневритмията не е могла да се запише в максимално добрия си вариант, както е искал баща ми, който беше много възискателен по отношение на онова, което правеше. Това беше моно запис. По-късно той направи нов запис в зала България, през 80-те години. Впоследствие аз занесох в студио двата записа, където изчистихме шумовете, изравнихме темпата, за да се получи един достоен запис, който да отразява вярно замисъла на баща ми.

Ще разкажа малко за първия запис от Монте Карло. Този запис е запазен във Франция. Иза Перец, съпруга на известния художник Перец, го донесе в България след демократичните промени у нас. По своето естество тази оркестрация има много малко изменения – те са свързани предимно с оркестровите изисквания, т.е. спецификите на различните инструменти. Записът от Монте Карло всъщност беше колективно финансиран от много хора във Франция и един от хората, разбира се, беше Ярмила Менцлова, с която баща ми беше много близък. Това беше една своеобразна финансова мобилизация, за да се наберат необходимите средства за един професионален оркестър. Когато записът беше готов и баща ми го представи тук в България, на Братския съвет, този запис не беше съвсем разбран и одобрен от всички, защото баща ми беше модернист и това беше неговата задача – да се постигне съвременно звучене на музиката. Според него Паневритмията трябваше да излезе от формата: глас, двуглас и триглас, а трябваше да се превърне в едно послание, в един мост към бъдещето.

С.Н. А защо този запис е направен във Франция, а не в България?

А.Г. Диригентът от Франция пита баща ми защо не направят записа в България – там той би струвал значително по-малка сума. Баща

ми му отговаря, че поради политическите обстоятелства този запис не може да се осъществи в България. Тогава те го правят във Франция. Диригентът на оркестъра, осъзнавайки, че всъщност всичко това има духовна, идейна цел, не взема за себе си никаква сума. Но трябва да се плати на студиято и оркестрантите. Тогава започва набирание на средства от хора, които искат да участват.

С.Н. Можеш ли да ни кажеш нещо за завършения вид на Паневритмията?

А.Г. Когато през 1942 г. са гадени „Слънчеви лъчи“, леля Катя казва: тогава Паневритмията беше завършена, като музика и дялове. До 1944 г. в Паневритмията като движения няма много съществени промени. И досега тя се играе както се е играла на Изгрева с Учителя. Разбира се, винаги има хора, които се вливат като кърлеж в някакъв такт и започват да се опитват нещо да променят. Аз смятам, че традицията на Паневритмията е толкова силна, колкото една слънчева система, в която циркулират планетите, спътниците.

С.Н. От кои години се свири на живо Паневритмия?

А.Г. В моето детство Паневритмията винаги се свиреше на живо. Може би 80-те години се появи един запис на брат Филип Стоицев – понякога се е играло на него, например в провинцията, където няма музиканти и хората в кръга са по-малко. Оркестрацията, която баща ми направи, не е за игра, тя представлява богатството на Паневритмията в нейните различни музикални форми. Тук става дума за голям оркестър, който има съвсем различно значение. Този запис илюстрира какви са огромните възможности на музиката на Паневритмията, богатството и колорита ѝ. Бъдещето поколение ще разбере това. По-късно имаше направени няколко записа, имаше тенденции Паневритмията да се запише с пеене, но бих искал да споделя, че в моето детство Паневритмията беше предимно инструментална, а хорони изпълнения имаше само на празници, по съборите, на Рила и т.н.

С.Н. С какви инструменти се е свирило в кръга?

А.Г. Инструментите обикновено бяха цигулка, виола, флейта, китара – това са основните инструменти. Понякога е имало и кларинет.

С.Н. Дали можеш да споделиш нещо за темпата в Паневритмията?

А.Г. Темпата на Паневритмията в момента са много добри. По принцип Учителя използва една дума „отривисти“. Самите движения никога не трябва да бъдат хаотични, нито да бъдат флегматични,

нито пък да се играе бързо. Има едно единствено конкретно темпо на всяко упражнение. Трябва да се играе спокойно, плавно, хармонично и целенасочено, за да може човек да преживее Паневритмията. Винаги трябва човек да е в концентрация.

С.Н. На кое време е стъпването на „Слънчеви лъчи“

А.Г. На „Слънчеви лъчи“ стъпването е на 1-во време, винаги е било на 1-во време. Няма „Първо“ и „Трето време“, има само 1-во време, там е акцентът. 1-вото време е това, от което по-нататък започват всички движения.

С.Н. Къде се играеше Паневритмия на Рила.

А.Г. Паневритмия се играе на тези места, които Учителя е посочил. Ние знаем за Първото езеро, където след Паневритмията се събираха гърва за кухнята; там и аз съм играл в детството си. Играело се е и на Второто езеро, преди да бъде построена хижата, също и на Трилистника, на Бъбрека, на Четвъртото не зная да се е играло. На Шестото езеро също не се е играло, но например на Салоните сме играли, там съм играл с брат Борис. На Мусала също се е играло, на Чистотата също.

С.Н. Ставало ли е дума в твоето семейство за някаква промяна в Паневритмията – на музиката, на движенията?

А.Г. Никога не е ставало дума за някакви промени, Паневритмията е запазена до днес в традицията в онази форма, в която е била завършена от Учителя. И тя трябва да се запази по същия начин. Разбира се, има хора, които се вкопчват в някакви тактове, но това никога не е било полемика на сериозните музиканти. Хората, които се занимават с изследване на Паневритмията, винаги са били на едно мнение. Паневритмията е запазена в завършения си вид и според мен не трябва да се правят промени нито в музиката, нито в движенията. Ако всеки започне да сменя по някой такт, да добавя или премахва движения, след 20 години няма вече да играем Паневритмия, а нещо друго – незнайно какво.

С.Н. Дали биха си позволили някои от по-старите музиканти нещо да променят в Паневритмията, например, за да експериментират музикалната ѝ форма.

А.Г. В никакъв случай, те не биха си и помислили да пипнат и на йота нещо от Паневритмията. Никога не биха си позволили. Единствените хора, които се опитват да направят нещо в този аспект, са хора, които нямат достатъчно самочувствие, нямат позиция в Братството, те работят или срещу Братството, за да се получи някакво разцепление, или за да бъдат забелязани, от немай къде. Това е тяхното

веруя – да бъдеш различен, за да бъдеш забелязан и да ти обърнат внимание. Има по-различни и по-културни начини да бъдеш забелязан и да си значим за цялото.

В „Паневритмията“ от 1938 г. има фактически грешки, ние не трябва да се спъваме заради буквата на нещата. Трябва да разглеждаме нещата по дух и да запазим целостта на Паневритмията, както и максимално доброто разположение на участващите, за да се постигне единство, хармония, единение с Духа. Това е великата магия на Паневритмията – всички да бъдат единни в общото и цялото. Дадено е от Учителя, дадено е в традицията и ние нямаме право да го променяме.

С.Н. Как играят французите?

А.Г. Играл съм Паневритмия във Франция, те играят точно както и ние сега. Французите играят Паневритмия малко по-бързо. Те не играят двата дяла – „Слънчеви лъчи“ и „Пентаграм“. Единствената разлика при тях е, че след упражнението „Тъкане“ играещите се връщат в изходна позиция.

Семейство Арлет и Жан-Луи Гобо също показаха как играят Паневритмия, т.е. точно както нас.

С.Н. Знаеш ли нещо за архивния филм от 1947 г.?

А.Г. Да, той е сниман тук в България, вероятно от французи, после е занесен във Франция, след което отново се връща у нас. Той е учебен филм. На него играят 10 души, които на „Първият ден на пролетта“ започват всяко едно от 10-те упражнения на първо време и с десен крак напред. Това внесе едно объркване и при нас около 2000-2002 година. Тогава Комисията по Паневритмия направи обстойно проучване, а през 2004 г. бе публикувана „Паневритмията“ на четирите сестри и там всички движения подробно бяха илюстрирани със снимки – това, което се е играло и което се е запазило до ден днешен.

С.Н. Как се играеше от първите ученици упражнението „Пентаграм“?

А.Г. В моето детство леля Катя ми разказваше, че първоначално първата двойка води, изиграва първата част на Пентаграма, след което се обръща на 180 градуса и след това втората двойка става водеща. Първоначално Пентаграмът се е играл първо в едната посока, а след това в обратната. Но това е преди Пентаграмът да стане част от цялата Паневритмия. При завършената Паневритмия Пентаграмът се движи само в едната посока, т.е. обратно на часовниковата стрелка и около центъра на кръга, така е запазен и до ден днешен.

С.Н. В какъв ред са се играли дяловете?

А.Г. От малък си спомням, че Паневритмията винаги се е играла и се играе в последователността: 28-те упражнения, след тях са „Слънчеви лъчи“ и най-накрая „Пентаграм“. След завършването на Паневритмията в тържествени моменти се изпяваха няколко песни.

С.Н. Накрая в заключение какво е твоето послание към бъдещето поколение?

А.Г. Учителя е дал в Паневритмията една уникална форма, която е еволюционна. Човек трябва да се придържа към нея като едно дълбоко сакрално преживяване. Паневритмията е духовна среща на човека, първо със себе си, после с партньора до него, с целия кръг и неговия център. Така се създава един общ духовен егрегор между всички участници. Всеки рано или късно усеща, според степенята на своето развитие, че тази Паневритмия го грабва и го понася в много по-различни измерения. Не съм видял след Паневритмия намръщени хора. Освен това Паневритмията е и здравна терапия, тя е носител на живот, не само физически, но духовен живот, тя съдържа субстанции, които ние не познаваме, но които въздействат на нашите по-фини полета.

ВЪПРОСИ КЪМ ВСИЧКИ, КОИТО ИСКАТ ПРОМЕНИ В ПАНЕВРИТМИЯТА

Петлю Цанов

Движенията в Паневритмията се извършват по определена мелодия и тя се явява като първичен образ на идеята, вложена във всяко упражнение и определя формата на движението. Просто казано: движенията се извършват по музиката. Имаме различни описания в различните издания за Паневритмия, но нотният текст е само един и по него Учителя не е изисквал да се правят промени!

Ако музикалният текст е първичният носител на идеята, защо трябва да се нагажда по движенията?

Брат Георги Стойчев в книгата си „Паневритмията – мъдрост, философия, откровение“ изяснява Силите, които се проявяват чрез геометричните форми и астрологическите знаци. Според Учителя „сила“ е разумното, което работи, а „енергия“ е начинът на нейното проявление. Имаме ли виждане как текат различните енергии в двете половини на мозъка, в централната и симпатичната нервни системи, като положително и отрицателно електричество и положителен и отрицателен магнетизъм? Как текат енергиите във физическото, етерното, менталното тяло по време на движенията?

Каква е музикалната форма на цикъла „Първият ген на пролетта“? Действат ли в нея принципите на полярността, а именно при първото провеждане на музикалното изречение движенията са по един начин, а при повторението на мелодията по обратен. Ако следваме този принцип, началото на упражненията „Чистене“ и „Летене“ трябва да бъде на ляв крак.

Имаме ли познание по какъв начин в една мелодия са синтезирани тон, цвят, смисъл и движение?

По законите на съответствието между музика и движение трябва на всяко упражнение да съответства различна музикална тема. Защо тогава трите упражнения „Отваряне“, „Освобождение“ и „Пляскане“ са дадени на една и съща мелодия? Логически следва, че те са три аспекта на една и съща идея, три части на едно цяло, в което определящите движения са на ръцете.

В заключение, мисля, че тепърва ще се правят изследвания на законите за съответствието между музикалния текст, смисъла на идеята и формите на движенията, следователно разумно ли е да променяме нещо, което все още не познаваме в неговата цялостна същност?

ПАНЕВРИТМИЯТА В ЧУЖБИНА*

Светла Балтова

Пътувам за Германия, за поредния семинар по Паневритмия и си спомням първото си пътуване.

2000 година, Ланд ен Босх – сърцето на антропософската общност в Холандия. Участниците са хора, изучавали десетилетия гуховната наука на Рудолф Щайнер. Добронамерени, любезни, по лицата чета симпатия, примесена с лек скепсис: „Какво ли може да гоиде от една балканска страна?“ Започвам с теоретичните обяснения върху човека-микрокосмоса и връзката му с макрокосмичния свят. Зазвучава музиката, която оказва незабавно магическото си въздействие. Разучаваме първите упражнения. Практиката се редува с обяснения за съдържанието и смисъла на движенията. Изумлението нараства, скепсисът не се вижда никакъв. Засипана съм с граг от въпроси: „Кога е дадено всичко това и къде?“ „В началото на 20 век, в България“ „Защо ние нищо не знаем?“ Свивам рамене: „Не знам, България е малка страна“ „Кой е Петър Дънов? Какво е знаел за д-р Щайнер? Били ли са във връзка?“ Разказвам за Учителя. „Не, физически никога не са се срещали, но има гуховна връзка между всички учители и гуховни посветени“ – това, разбира се, го знаят. Възрастен мъж се приближава до мен, десетилетия е изучавал гуховната наука. „Откъде знаете всичко това? Това знание не е достъпно за всеки. То е разкрито в лекциите на д-р Щайнер, но те са разбираеми за по-тесен кръг хора.“ „Достъпно е. У нас беседите и лекциите на Петър Дънов вече могат да се намерят навсякъде. Аз не съм специален човек, просто съм чела.“ Замислено гледа снимката на Учителя и си купува няколкото брошури с лекции, преведени на английски и немски, разбира се и учебника по Паневритмия. След 2 месеца 12 души от Холандия се качват на Рила за летния събор. За няколко от тях това е начало на нов етап в живота.

Осем години оттогава, всяка година изнасям семинар или курс по Паневритмия в някоя от централноевропейските страни и се усмихвам на повтарящата се реакция на хората там – от съдържаната учтивост до изумлението, породено от преживяната магия на Паневритмията, която разчупва преградите – културни, социални, психоло-

* Статията е от 1 януари 2009 г., публикувана в сп. „Житно зърно“, бр. 20 (1/2009) – Бел. съст.

Светла Балтова (цялата в бяло) след Паневритмия във Финдхорн

гически. В края на срещите ни лицата на хората излъчват младост и доброта, групата танцуващи се е превърнала в едно малко общество, в което се дискутират и личните и световните проблеми. Загрижени са за екологията, отчуждението, негативите на глобализацията, за новите деца. Радостно и тихо сега в някое ъгълче като част от кръга и слушам. В разговорите често се намесва България. Новото откритие. Последният път в Австрия една интелигентна жена ме попита: „Разкажи ми за там, където живееш.“ „За България“ Не ми казвай България, защото това нищо не ми говори.“ „Нали знаеш Дунава?“ – питам. Смешен въпрос за една австрийка. „Е, той е нашата северна граница.“ Очите и се разширяват. „Толкова близо?“ Смя се. И друг път ми се е случвало.

Мисля си за първите учителки по Паневритмия, които са я изнесли извън пределите на страната: Анина Бертоли, Ярмила Менцлова, Ернестина Сталева. Също и за онези, по-напреднали и по-възрастни преподавателки, от които съм се учила – Ина Дойнова, Мария Митовска, които продължават да разпространяват този магически танц и в чужбина.

Анина Бертоли е от италиански произход. Когато идва в България Алфиеро Бертоли е млад човек, решил да посети Индия, за да постигне духовно знание и посвещение. В България среща жената, за която е меч-

тал, а в лицето на Петър Дънов намира своя духовен учител. Остава като един от най-преганите ученици. Той е и един от съоснователите на комуната в „Изгрева“. От брака му се ражда гъщеря Анина. Тя също тръгва по духовния път на своя баща. След идването на комунистическия режим емигрира във Франция.

Описват Анина Бертоли като човек с дълбока душевност и завладяваща изявност, много деликатна и сдържана, но с вътрешна твърдост и духовна сила. Тя разпространява учението на Петър Дънов и Паневритмията във Франция като създава свой духовен кръг в Париж. Издава списанието „Льо грен гьо бле“ („Житно зърно“).

Ярмила Менцлова е от чешки произход, но е родена в България. През 1938 г. заминава във Франция да учи танци и специализира като хореограф. Последователка е на Айсидора Дънкан и на нейната школа за така наречения „свободен танц“. През 1943 г. се връща в България и е заведена на Изгрева, където през 1944 г. се запознава лично с Учителя. През 1955 г. Ярмила емигрира във Франция, където организира курсове по Паневритмия в Париж и летни курсове в подножието на Алпите. През 1984 г. издава ръководство по Паневритмия на френски език. До смъртта си работи заедно със семейство Гобо, които и до днес преподават Паневритмията така, както са били обучавани от нея, в своя дом в подножието на Алпите. Жан-Луи и Арлет Гобо са скъпи гости на Бялото Братство всяко лято в последните години. Те са сътрудничили и на Анина Бертоли и са посветили живота си за разпространяване на Паневритмията и учението на Бялото Братство. В Париж за разпространение на Паневритмията заедно с Ярмила е работела и Мария Христова.

В Съединените Щати Паневритмията „прелита“ с Ернестина Сталева, която се преселва в САЩ скоро след смяната на властта през 1944 г. Ернестина превежда беседи, преподава Паневритмия, създава група в Масачузетс, в последните години заедно с нея работи Антоанета Крушевска, издала ръководство по Паневритмия през 2004 г. Друга дългогодишна преподавателка бе Виола Бауман. Тя заминава през четиридесетте години за Франция, където се запознава с Михаил Иванов, който вече е създал там своето духовно общество „Всемирно бяло братство“. В началото тя е много впечатлена от него, но бързо се разочарова и заминава за Америка, където се омъжва и остава до края на живота си, посещавайки България неколкостранно. След смъртта на съпруга си тази необикновено красива и музикална жена се отдава на преподаване на Паневритмия и през 1982 г. издава ръководство по Паневритмия на английски. По късно ще бъдат издадени още три: от Ардела Натанаел, настояща преподавателка по Паневритмия, от Дейвид Лоримър и от Антоанета Крушевска, която преподава в Ню Йорк.

*Весела Несторова, Виола Бауман (вдясно) и Ернестина Сталева (в гръб)
в САЩ през 1992 г. (снимка: Антоанета Крушевска)*

В последните две десетилетия Паневритмията се разпространява все повече в САЩ благодарение на ентузиазираната работа на няколко преподаватели и лектори като Ардела Натанаел, Филис Торп, Санангжелин, която е създала център във Вирджиния, Антоанета Крушевска и др. Ардела и Филис работят в тясно сътрудничество с Мария Митовска и Георги Петков от България, които са посветили живота си на разпространение на Учението на Петър Дънов и на Паневритмията в чужбина. Гостували са многократно като лектори и учители по Паневритмия в десетки страни по света, поддържат вече десетки години връзки с приятелите на Паневритмията в чужбина и имат огромна заслуга за опазването на първоначалната чистота в преподаването ѝ.

Сега в САЩ има мрежа от групи по Паневритмия: в Калифорния – Сан Франциско, Лос Анжелис, Паоло Алто; в Индиана, Мисури – Сент Луис, Монтана, Ню Хемпшир, Ню Мексико, Оклахома, Тенеси, Аризона, Вирджиния, Илинойс – Чикаго, Тексас, Уисконсин, Онтарио, Арканзас, три групи в Ню Йорк.

В малко известната Коста Рика има група, състояща се от около 60 човека, чиито гост беше цигуларката Йоана Стратева.

Между 1980 и 1987 в България многократно идва Филип Кар-Гом, писател, психолог, човек на духа, който от 1988 г. оглавява Оргена на

барговете, оватите и груциите – една от най-многобройните груци-ски групи в света. Запленен е от духовността на България, от Рила, Паневритмията, от идеите на Братството, от духовното излъчване на Борис Николов – ръководител на Братството по това време, Филип Кар-Гом допринесе много за разпространението на Паневритмията в англоезичния свят, като в онези години води в България много хора, трима от които и досега са свързани с Паневритмията, Бялото братство и са чести гости в страната ни.

Дейвид Лоримър е писател, общественик, директор на няколко международни духовни организации, които издава три книги, посветени на Учителя и неговото дело, едната от които е „The circle of sacred dance“ – ръководство по Паневритмия. Ардела Натанаел след като се преселва в Калифорния създава мрежата, за която споменах, през 1992 г. издава и учебник по Паневритмия. Дейността ѝ се прехвърля в Южна Америка и Европа. Даниел Кар-Гом също свързва живота си с България. Няколко години организира групата по Паневритмия в Лондон и популяризира лекциите на Учителя, за известно време издава английската версия на списание „Житно зърно“ – „Grain of wheat“. В началото на осемдесетте години в България идва няколко пъти и Алисън Браун, която създава своя група по Паневритмия в Глазгоу, Шотландия.

В бившия Съветски съюз Паневритмията е пренесена вероятно от Леон Москона, по онова време последовател на Учителя, писател, духовно-търсещ, който през 1974 г. е в Москва и създава група по Паневритмия. През следващата 1975 г. много от членовете ѝ идват в България. Между тях са семейството музиканти Роза Пронина и Миша Пакуш, които ентузиастично разпространяват музиката и словото на Учителя; Елена Острова, която превежда множество беседи; Михаил Левин, астролог. Михаил и Галя Левини създават духовна група, която продължава да работи с Паневритмията и идват почти всяко лято в България. В Москва Паневритмия се играе на две места, групи има и в Рига.

Йо Хазен от Белгия, който е идвал неколkokратно в България и има влияние върху няколко духовни групи, преподава не само в собствената си страна, но е имал курсове и в Япония. Той превежда текста на Паневритмията на нидерландски.

През 1994 г. на Рила идва австралийската астроложка и писателка Барбара МакДъгал, която след завръщането си прави курсове по Паневритмия в Куинсланд.

В последните години ръководството по Паневритмия беше издадено на португалски, италиански и немски езици поради интерес към танца в съответните страни.

Във връзка с разпространението на Паневритмията в чужбина се открояват и имената на Ина Дойнова и Йоана Стратева. Ина е преподавателка, позната във всяко кътче на България, надарена с музикална и певческа гарба. Цигулката на Йоанна е предизвиквала сълзи и възторг на много духовни срещи и фестивали по цял свят. Двете – заедно и поотделно – разпространяват вече три десетилетия Паневритмията в САЩ, Коста Рика, на Балканите, в скандинавските страни, в Англия, Франция... В последните години Ина Дойнова е обучавала групи в Охрид и Скопие, чиито членове идват всяко лято на Рила. Йоанна ежегодно е любим гост на няколко групи в чужбина, нейният запис на Паневритмията е обичан от всички изучаващи този танц. Последното и дълго пътуване беше в Индия, където заедно с Филис Торп са представили Паневритмията.

Това изброяване, разбира се, не е изчерпателно. Извън него неизбежно ще останат някои хора и центрове, свързани с Паневритмията. Не бива да пропуснем обаче дейността на Михаил Иванов и създаденото от него във Франция духовно общество „Всемирно Бяло братство“. Основано през 1937 г., то има клонове и групи на петте континента, в които се играе Паневритмия. Най-големите групи извън Франция са в Канада, Испания, Италия, Швейцария. Клонове има в Япония и Африка. Когато Михаил Иванов напуска България е съществувала само първата част на Паневритмията. Учителя е добавил впоследствие „Слънчеви лъчи“ и „Пентаграм“, които и досега не се изучават и танцуват в групите на „Всемирно бяло братство“. Затова пък хора от тези групи идват с жар и ентузиазъм на Рила, където могат да практикуват Паневритмия в нейния завършен вид.

Отново пътувам. Връщам се в България след последния курс в Братислава. В красотата на танца този път срещнах сродни славянски души. Словаците като че ли възплъщават едни от най-добрите отличителни черти на славянството – мекота, дружелюбност, скромност. Паневритмията хареса на малката група евритмисти. Те също знаят, че сърцето на Новата култура на човечеството ще бъдат славяните. Дали няма да видят в Паневритмията осезаем знак за това?

„Че и ний сме гали нещо на света...“

Думите изплуват в ума ми, мисля си за делото, словото, музиката, гадени от един велик дух, избрал да се роди в България, за да можем отново да ги произнесем.

СПОДЕЛЕНИ ФАКТИ И СПОМЕНИ, СВЪРЗАНИ С ИСТОРИЯТА НА ПАНЕВРИТМИЯТА В САЩ

Антоанета Крушевска

Независимо от трудностите, с които са се сблъсквали учениците на Беинса Дуно, Учението, донесено от него, е било съхранено и се е разпространявало и в чужбина. Заслуга за последното имат: Михаил Иванов (1900–1986) и Ярмила Менцлова (1907–1983) във Франция; Анина Бертоли (1912–1989) във Франция и Италия; Георги Куртев (1916–2003) в Аржентина; Веселин Димитров (1928–2008) в Македония; Виола Бауман (1911–2002) и Ернестина (Ерна) Сталева (1914–2005) в САЩ.

Аз не познавах Паневритмията преди да замина от България за САЩ през месец Януари 1991 г. Неслучайни обстоятелства ме свързаха с Ерна Сталева и така от нея научих обстойно (и после водех и преподавах) 28-те упражнения на Паневритмията, които обикновено се играят в групата на Ерна в Амхърст, Масачузетс, САЩ. Бях чувала за Учителя в България, но по време на комунизма духовното учение, което той представя, беше забранено, а неговите последователи – преследвани в страната. Когато за първи път Ерна ми показа неговата снимка, аз се разплаках като при среща с някой много скъп за мен. Ерна ме запозна с учението на Учителя и с Паневритмията. Ерна играеше Паневритмия с мен или пред мен, за да ми помогне да науча упражненията. Понякога тя играеше след мен, за да наблюдава движенията ми и да ги коригира, ако трябва.

Заедно с Ерна започнахме да превеждаме на английски език лекции и беседи на Учителя. Всичко това направи живота ми смислен и пълноценен в чуждата страна, помогна ми да преодолеем много препятствия.

На лагера на Рила в България играх Паневритмия за първи път през 1997 г. и бях удовлетворена, че играех 28-те упражнения както мнозинството, присъстващи там. След това се връщах в България всяка година. Ерна гоиде от САЩ на лагера на Рила през 1999 и 2000 г.

Едва 18-годишна Ерна Сталева слуша на живо за първи път беседа на Учителя, а от 1935 г., когато тя е на 20 години, заживява на Изгрева и встъпва в братския живот. Тя участва в изпълнението на Паневритмията, посещава неделните беседи, включена е в Младежкия и Общия окултен клас и т.н. Ерна обичаше да ходи по планините и като млада, а вече и в напреднала възраст. Тя ми каза, че в България редовно е носела

*Антоанета Крушевска с Ернестина Сталева и дъщеря ѝ Боряна
(2001 г. в дома на Ерна)*

вода на Учителя от Витоша – от Ел Шагай. В свое писмо Ерна споделя за Учителя: „Аз нямах нито родители, нито близки. Той ми беше като баща, който се грижеше за мен и ме пазеше, дори без да осъзнавам това. Той знаеше всичко за мен, макар да не бях му казвала нищо. Не мога да изразя с думи колко съм му задължена. За онези, които го познавахме, той беше съвършеното възплъщение на Бог на Земята. Веднъж в Братската къща пътищата ни се пресякоха и той се спря, за да ми каже, ще аз ще превеждам учението.“ В Братството Ерна среща бъдещия си съпруг – Георги Сталев, който е цигулар и също е последовател на Учителя. През 1947 г. семейството, включващо вече и гъщеричката ѝ Боряна, се преселва в Чехословашката република, където остава да живее 11 години. По това време Ернестина се развежда, но запазва добри отношения със съпруга си. През 1958 г. тя емигрира с гъщеря си във Виена. През следващата 1959 г. Ерна приема едно предложение да се премести в Нортхемптън, Масачузетс. След няколко години тя се установява на работа в отдела за чуждестранна литература в библиотеката на колежа „Смит“, където нейното владеене на шест езика е особено ценно. След това работи в библиотеката на Масачузетския университет и в крайна сметка се пенсионира като служител в библиотеката на колежа „Файв“.

Ернестина Сталева

В САЩ Ернестина Сталева е преподавала движенията на Паневритмията, дадени от Учителя Беинса Дуно, на всеки, който е пожелал да учи, и е била канена да ги представи на много места в страната. Нейният дом в Леверет, Масачузетс, винаги е бил отворен за гости, с които тя споделя знанията си, спомените си, свързани с Учителя и простиците си вкусни ястия. До последната година от живота си, когато е 90-годишна, тя практикува паневритмичните упражнения и така повече от 40 години преподава Паневритмия на свои ученици в САЩ.*

С Виола Бауман съм играла Паневритмия по-рядко, отколкото с Ерна, защото Виола живееше в друг щат – Кънектикът. Например по въпроса дали има движение на краката, т.е. полюляване при упражнението „Радостта на Земята“, Ерна ми каза да питам Виола, защото тя не е била, когато са го преподавали. Виола потвърди, че има такова движение на краката. През 1983 г. Ерна Сталева, Виола Бауман и Георги Сталев са се събрали по друг повод (несвързан с Паневритмията). Тогава Ерна и Виола са решили да направят видео запис на 28-те упражнения. Отначало са започнали първите 10 упражнения при музикален съпровод на цигулка от Георги, но често са го спирали, защото той е бъркал на някои места. Естествено, когато са започвали отново от средата, са започвали винаги с десен крак. Накрая са се отказали от жива музика и са

* Личните спомени на Ернестина Сталева и повече за нейния живот са публикувани в сп. „Житно зърно“, бр.25, 2/2011, с. 12-18. – Бел. съст.

направи видеото (което днес е на разположение) със съпровод на музика от касетофон. И там, следвайки музиката при упражненията „Освобождение“ и „Чистене“, се започва на ляв крак. А нали Учителя казва да се следва музиката?

Играехме Паневритмия и в градината на Ерна Сталева. През 1992 г. Весела Несторова беше близо месец на гости в дома на Ерна и играехме заедно Паневритмия в градината ѝ. Весела Несторова играеше Паневритмията точно както Ерна и мен. Оттогава има заснето любителско видео, което сега е налично като документ. Отделно има подобно видео на групата ни, изпълняваща първия дял на Паневритмията на връх Полък в Амхърст*. Ерна ни учеше чрез пример и го правеше с много любов. Тя беше получила копие от описанието на Паневритмията, направено от „сестрите“ (Мария Тодорова, Ярмила Менцлова, Елена Андреева и Катя Грива) директно от Елена Андреева, с която тя беше близка и поддържаше кореспонденция през годините. Въз основа на този текст, Ерна Сталева беше приготвила през 1993 г. описание на английски език на движенията на 28-те упражнения от Паневритмията. Ерна Сталева, Виола Бауман и Весела Несторова изпълняваха Паневритмията така, както я помнеха от времето на Учителя на Изгрева и както се играеше на лагера на Рила в България. На видеозаписа от 1983 г. Виола Бауман и Ерна Сталева представиха 28-те упражнения. А и в групите, които Виола Бауман водеше, тя изпълняваше движенията както са описани от „сестрите“, т.е. различно от описанията, които даваше в книгата си. Когато аз я попитах за тези различия, тя ми каза, че ценя много Боян Боев и тъй като е мислила, че той е автора на текста на книгата „Паневритмия“ от 1938 г., тя я е превела на английски дословно. По-късно в писмото си, публикувано в том 8 от „Изгревът на Бялото Братство пее и свири, учи и живее“, Виола напомня, че „Първият ген на пролетта“ е един цялостен цикъл и започва в началото с десен крак. Но като се следва музиката в тези 10 упражнения, някои от тях започват с ляв крак и това е правилно.

Колкото до музиката на първите десет упражнения от Паневритмията, веднъж попитах Йоана Стратева за предложението да се промени оригиналната музика на 6., 7. и 8. упражнения, с цел да се нагласи започването с десен крак при първите десет упражнения. Тогава Йоанна ми каза: „Аз съм свирела Паневритмия с Филип Стоицев, Мария Златева, Галилей Величков, Пеню Ганев, Симеон Симеонов и всички други, които я свиреха и ние я свирехме така, както правим това и до сега – по

* Видеозаписите са публикувани на страницата «Паневритмия оригинал» в Youtube. – Бел. съст.

41 такта на 6., 7. и 8. упражнения. И в книгата „Паневритмия“ от 1938 г., както и в тази от 1941 г. е публикувана една и съща музика на тези упражнения“.

Важно е, че се намери архивният запис на музиката на Паневритмията, който е направен на Рила през 1939 г. Този запис е с 41 такта на 6., 7. и 8. упражнения и това за мен е стопроцентово свидетелство за музиката.

Когато подготвихме издаването на книгата „Паневритмия“ на английски език (с описание на трите гяла), относно описанието на първата част ние се основавахме на текста на „Паневритмията“ на „сестрите“ и на това, което Ерна помнеше от изпълняването в присъствието на Учителя на Изгрева. Сравнявайки различни източници, аз попитах Ерна, която беше близка приятелка с Ярмила Менцлова, защо на места има разлики между текста на Паневритмията, създаден от „сестрите“ и книгата на Ярмила, която тя публикува във Франция през 1984 г., при положение, че Ярмила е един от авторите на текста на „сестрите“. Ерна ми каза, че се чувства виновна, че не се е отзовала на настоящата покана на Ярмила да ѝ помогне при описанието на упражненията за изданието на френски. В писмото си от Вейнес, Франция, от 29 март, 1979 г. Ярмила пише: „Подновяваме поканата си и те чакаме с радост. Кога ще гойдеш? Ела час по-скоро.“ А в писмото си от 28 юни 1979 г. Ярмила продължава да настоява: „Ти имаш опитността, че сам човек не може много да направи за Учителя. Но ако сме няколко – сговорна група планина повдига... Няма защо да се извиняваш пред мене, но пред Учителя... Не отлагай Божественото, не изпускай тази важна възможност да се съберем това лято – много е важно.“ За съжаление Ерна не е успяла да отиде и по-късно други са повлияли на Ярмила да промени някои места в описанията на упражненията.

Това, изглежда, не е нещо необичайно. И ние с Ерна имахме такава опитност през 1999 г., когато подготвихме да се издаде в България книга „Паневритмия“ на английски език. Беше ни казано от тогавашното ръководство на Братството и на Издателство „Бяло Братство“, че е задължително да сменим описанието на положението на ръцете и краката при движението „Зун Мезун“ в упражнението „Изгрява Слънцето“, т.е. то беше описано с изнасяне на ръцете напред при стъпка с ляв крак, а се искаше да го сменим с описание, сочещо изнасяне на ръцете напред при стъпка с десен крак. Ерна Сталева се противопоставяше, защото не помнеше движението така, но нямахме избор, ако искахме да издадем книгата. Това доведе до разлика между рисунката и текста, описващи движението на 16. упражнение в тази книга. А междувременно ние

продължихме да си играем упражнението „Изгрява Слънцето“ както си го знаехме, тоест различно от публикуваното в книгата „Паневритмия“, която подготвихме и беше публикувана през 1999 г. За щастие след години това упражнение се коригира и в изданието „Паневритмия“ на Издателство „Бяло Братство“ (на английски език от 2004 и 2015 г.) то вече отговаряше на начина, по който Ерна Сталева го помнеше.

Всичко това показва, че много фактори са допринесли за наличието на определени разлики в описанието и изпълнението на някои паневритмични упражнения. Това довежда до дискусии и публикации с различни възможни изпълнения на някои движения от Паневритмията. Някои съществуващи разлики изглежда са противоположни по своята същност и това довежда до противоречия в групите, изпълняващи една или друга вариация на съответното движение. Въпреки това, ние трябва да помним, че Паневритмията е език на Любовта и хармонията. Ако ние можем да говорим този език, детайлите не са толкова важни.

Ерна Сталева изпълнява упражнението „Запознаване“ със своя ученичка по Паневритмия в САЩ

Бих искала да взема отношение и към втория гял на Паневритмията – „Слънчеви лъчи“. Понеже с Ерна в САЩ играехме предимно първия гял на Паневритмията, „Слънчеви лъчи“ ги играх само няколко пъти с Ерна. Когато трябваше да опишем втория гял, започнах да сравнявам писмените източници (налични тогава), които го описват, като забелязах, че в някои от тях пишеше, че има пристъпване при „единичното въртене“. Става въпрос за това, че при „единичното въртене“, този,

който е център, не си слага крака до другия при последното движение (докато той е център, а другият обикаля около него), както е правилно, а пристъпва (прави крачка напред) накрая. Същото „пристъпване“ забелязах при госта хора, когато играех в България през 1997 и 1998 г., понеже наблюдавах внимателно и си записвах подробности във връзка с подготвящото се издание на английски език. Аз знаех изпълнението без „пристъпване“, а и чувствах, че това „пристъпване“ не е правилно, защото променя формата и геометрията – при това изпълнение лъчите се отдалечават от външния кръг, а двойките от външния кръг се изместват от лъча, срещу който са разположени в началото. Когато се върнах в САЩ, споделих това с Ерна и тя ме посъветва да попитам Весела Несторова, защото тя е била най-много въввлечена във втория дял на Паневритмията. И затова по моя молба на 8 декември 1997 г. Кирил Кирилов зададе въпросите ми и имаме записан отговора на Весела, който беше категоричен, че изобщо няма пристъпване при това движение. По-късно Весела Несторова пак потвърждава това в друг разговор за Паневритмията, публикуван в брошура през 2002 г.

След тези уточнения на Весела Несторова, вече по-малко хора правят това „пристъпване“, но още се наблюдава тук-там.

Напоследък са се появили някои различия и относно това на кое време се стъпва в „Слънчеви лъчи“. Мога да кажа, че не съм обсъждала това с Ерна, защото нямах причина да го обсъждаме. Когато бяхме заедно с нея на Рила през 1999 и 2000 година, го играехме както другите – със стъпване на първо време на втория такт едновременно с пляскането и тя не ми е казала нещо да не си съответства с това, което знае от Изгрева. В публикувания през 2001 г. разговор от среща с Весела Несторова, тя също категорично потвърждава изпълнението на „Слънчеви лъчи“ със стъпване на първо време като правилно. И затова така го уточнихме в английското издание „Паневритмия“ от 2015 година и така винаги го преподавам.

Поглеждайки назад, осъзнавам, че пребиваването ми около три години в Калифорния, далече от Ерна и групата ни в Амхърст, беше труден период за мен, но в същото време и най-благоприятно време за моя духовен растеж. Преди моето пребиваване, там е имало разделение и враждебност между групите, играещи Паневритмия на източния и западния бряг на САЩ, и то най-вече по повод на подробности в някои от паневритмичните движения. Докато живеех няколко години в района на Сан Франциско, влязох в контакт с групите по Паневритмия там и намерих прекрасни и всеотдайни хора. Чрез изпълняване на паневритмичните упражнения с тях, аз ги опознах лично и открих, че точност-

та на физическото движение не е толкова важна, а това, което има значение, е хармонията и спокойствието, които тези съзнателни духовни упражнения носят. Така ние в САЩ се обединихме, въпреки различията в някои движения. И сега имаме редовно един път в месеца телеконференции, а когато преподаваме, казваме в началото, че има различия тук и там, но заради хармонията препоръчваме да се играе движението според основната група, даже и да са го научили другояче.

Така през изминалите години аз проумях, че думите на Учителя „Ако не играем правилно Паневритмията..“ не се отнасят толкова до физическите движения, а по-скоро, че тези упражнения са за хармония между играещите. И се старая да прилагам това, когато играя и преподавам Паневритмия.

ЗА МУЗИКАТА И ИСТОРИЯТА НА ПАНЕВРИТМИЯТА – ПОВЕЧЕ ОБЕКТИВНОСТ

Люгмила Червенкова

Драги читатели, следващите редове са написани с цел да се сподели идея за по-обективно боравене с фактите при обсъждане и писане историята на Паневритмията. Някои от тезите, които ще прочетете тук не са само мои – те се споделят и от мои приятели – практикуващи и преподаватели по Паневритмия. Тази статия цели да се продължава обсъждането на важни теми за Паневритмията.

Компетентна оценка на описанията на Паневритмията

Понякога се чуват мнения, че най-важни и меродавни били книгите за Паневритмията, публикувани преди 1944 г., т.е. издадени приживе на автора (1), (2) и (3) и само по тях трябвало да се определя изпълнението на Паневритмията, предадено на живо, като не се вземат предвид по-късните описания, създадени от първи ученици на автора. Тази идея се лансира от хора, които нямат достатъчно познания, за да оценят реалистично описанията на движенията в тези издания. Също така те пропускат много други важни исторически факти, които естествено водят до отхвърлянето на подобни идеи.

Например, няма как да се разчита само на първите книги за Паневритмията поради недостатъчно доброто качество на текста, описващ движенията в тях (особено на източник (1), и на няколко места в (3), което не позволява да се разбира ясно написаното за движенията. Също така не може да се разчита, че няма грешки в тези текстове и дори е доказано наличието на някои такива в тях.

Всички автори на по-късни (създадени след 1944 г.) текстови описания на Паневритмията се опитват да създадат по-ясни и последователни описания от предходните, но това не е никак лесна работа и затова те успяват в различна степен да изпълнят тези свои намерения. Създаването на всяко текстово описание на паневритмичните упражнения е доста сложно преобразуване на информацията, чието крайно качество зависи главно от способностите, познанията за Паневритмията, подходящата професионална подготовка и опита на създаващият или създаващите описанието. Затова днес се налага компе-

ментните и опитни изследователи на паневритмичните текстови описания да ги оценяват по множество критерии, за да определят кои са по-достоверни и кои заслужават да им се даде повече тежест, когато има известни различия между тях. Оценяват се задължително подготовката, уменията и познанията на създалите описанието, но също така се оценява самото описание по неговите качества. Също както бихме оценили един белетрист не само по неговата подготовка и образование, но също така и преди всичко по качеството на неговите текстове. Подробно разяснение на основните критерии за оценка на текстовите описания на Паневритмията е направено в моята лекция за „оригиналните“ текстови описания на Паневритмията (2013 г.), която препоръчвам за по-задълбочено запознаване с проблема.*

Също така добрият изследовател на документите за Паневритмията никога не се основава в своите заключения за нея само на текстовите им описания. Той има предвид също всички налични документални филми, спомени на присъствалите на създаването и практикуването на Паневритмията, архивни аудиозаписи на музиката, внимателен анализ на целия наличен снимков материал и т.н. факти. При наличие на някакви противоречия (каквито има в неголеми количества) между отделните документи и факти, се налага последните да бъдат осмислени, обяснявани и подреждани в един сложен пъзел, който в крайния си вид дава разумно обяснение на всички тях и се отличава с максимална правдивост.

Друга особеност, която отхвърля възможността да се определя Паневритмията само от първите ѝ описания, е, че нейният автор я е създавал и дооформял между 1922 и 1944 г. Например около 3-4 години след 1938 г. (в която е публикувано първото описание на движенията на Паневритмията) Учителя П. Дънов създава нов дял на Паневритмията, наречен „Слънчеви лъчи“. Също така от времето на публикуването на първите три книги за Паневритмията (1938 г., 1941 г., 1942 г.) до замикването си от този свят през 1944 г. авторът на Паневритмията е усъвършенствал още някои детайли в съществуващи и вече описани паневритмични движения, следователно не може да се твърди, че книгите, публикувани преди 1944 г., отразяват точно последния вид на Паневритмията.

* Лекцията е публикувана в Youtube профила на Общество Бяло Братство на адрес: <https://www.youtube.com/watch?v=bKT7y963Thg&index=3&list=PL3rZTiZbTYeUb--iWnsNljPrRP2erSUIg> – Бел. съст.

Упражненията в книгата „Паневритмия“ от 1938 г. са описани неясно

Сега, след над 10 години наблюдения върху опитите на няколко много активни (и недостатъчно подготвени) хора да издигнат в култ описанието на упражненията от 1938 г., с всичкото си уважение към личността и другите прекрасни способности на Милка Периклиева (1908 – 1978), която написва този текст, се налага да признаем, че този текст е твърде неточен и неясен. По него никои човек, който разбира от описание на движения, няма и да си помисли дори да коригира по-добрите описания, публикувани по-късно и написани от първи ученици на автора. От една страна, подобна корекция е невъзможна (описанието е твърде мъгливо), а от друга страна, е лекомислена, защото описанието показва неокончателен вариант на Паневритмията. След 1938 г. авторът е имал на разположение 6 години, в които е можел да промени много неща и има категорични доказателства, че е подобрил и дооформил някои движения – например някои движения в упражненията „Пробуждане“, „Аум“, „Промисъл“, „Пентаграм“, а вероятно и други.

За да бъде пределно ясна, бих искала да подчертая, че описанието на движенията в книгата от 1938 г. е така неясно и неточно, че дава възможност всяко едно упражнение да се играе по 5-10 и повече значимо различни варианта, включително и да се размества наслагването на музиката и движенията, защото повечето упражнения не са описвани по тактовете на музиката.

В това описание също първите три упражнения са описани като отделни, а след третото и нататък се появяват текстове, които вероятно означават, че се играят съединени от 3. до 10. упражнения. Но след 10-тото упражнение има забележка, която гласи: „Тези упражнения се повтарят едно след друго без прекъсване“, което също е странно и неясно. И така, ние предполагаме (ако под думата „повтарят“ се има предвид „изпълняват“), че вероятно се има предвид, че първите 10 упражнения се изпълняват без прекъсване за паузи между тях. И се убеждаваме, че това наше предположение е правилно като го потвърдим с информация от други източници като архивни снимки, спомени и документи, сочещи, че още преди 1938 г. първите 10 упражнения са били вече обединени в един непрекъснат цикъл.

Според текста на книгата от 1938 г. също изглежда, че първите 21. упражнения (с изключение на 13. упражнение) не се играят по двойки, после от 22. до 27. се играят по двойки и за 27. и 28. упражнение пак не пише да са по двойки. И това пак е пропуск на текста, защото от други факти е известно, че през 1938 г. вече всички паневритмични упражнения са се

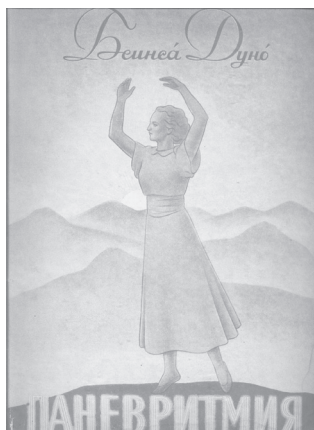
израели по гвойки. Има още много други несвършенства на текста, чрез който Милка Периклиева описва паневритмичните упражнения в книгата от 1938 г.

Но всички тези несвършенства на описанието на движенията от 1938 г. не могат да бъдат забелязани от хора, които вече са научили по друг начин (не от книга) Паневритмията и несъзнателно си дообясняват и допълват липсващите данни. Те обичайно нямат и достатъчна подготовка и опит в работа с описания на движения, за да се абстрахират от познанията си за паневритмичните движения и да следват само написаното, нито да забележат противоречията и другите несвършенства на този текст. Затова такива хора не са в състояние да го оценят правилно. Така се създават условия най-самонадеяните и не особено подготвени търсачи на „правилната“ Паневритмия да се заблудят и безпочвено да осъждат предходните поколения, че уж не са съхранили „правилната“ Паневритмия.

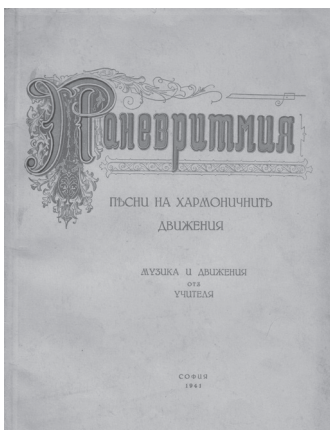
В книгата „Паневритмия“ от 1938 г., от една страна, описанието на паневритмичните упражнения е много неточно и неясно, а от друга страна, текстът е недостатъчно редактиран, щом не са забелязани подобни грешки като противоречия в текста, липса на еднородна структура и непоследователност на описанието. Всичко това показва липса на достатъчна подготовка и опит на съставилия текста (на описанието на движенията) за справяне с изключително трудната задача първи да напише описание на паневритмичните упражнения. Това в никакъв случай не омаловажава пионерската работа на Милка Периклиева, защото тя документира наличното в този начален период (като последователност, наименования, музика и най-общ вид на упражненията) и дава повод и на други след нея да напишат много по-добри текстове описания на Паневритмията.

Всъщност изглежда, че не е възможно да се направи свършено текстово описание на Паневритмията, което да превъзхожда по информативност наблюдението на движенията ù в триизмерното пространство, съчетани с музиката. Но все пак има други много по-добри и заслужаващи повече доверие от описанието от 1938 г. по-късни текстови описания на паневритмичните движения, като например описанието, публикувано в книгата „Паневритмия“ (2004, 2013 г.) на издателство Бяло Братство*.

* Виж повече на сайт „Паневритмия“:
http://www.panevritmia.info/images/uploads/Panevritmia2013izdBB_.pdf – Бел. съст.

*Книгата „Паневритмия“
от 1938 г.*

*Книгата „Паневритмия“
от 1941 г.*

*Книгата „Паневритмия“
(2004, 2013 г.)*

Книгата „Паневритмия“ от 1938 г. цели не да покаже завършената Паневритмия (тя още не е завършена), а нейното съществуване, смисъл и значение

Явно авторът на Паневритмията е смятал за важно да се издаде книга за нея в онзи момент (около 1936-1937 г.), но вероятно никои друг не е проявил желание да опише движенията, а може би и не е имало кой доброволно да се справи по-добре с тяхното описание. Все пак, при положение, че предстои усъвършенстване на съществуващите упражнения (както на първите 28 упражнения, така и на „Пентаграм“) и създаване на още един дял на Паневритмията („Слънчеви лъчи“), изглежда целта на автора не е била да се издаде книга, описваща „идеално“ недовършената още Паневритмия, а по-скоро да се издаде такава, която да покаже нейното съществуване, смисъл и значение. Предполагам, че поради тази причина той е подкрепил издаването на това описание в първа книга за Паневритмията и е приел предложението на М. Периклиева, която сама е проявила желание да опише движенията и го е направила по най-добрия начин, на който е била способна.

И по други причини не е разумно и не бива книгата „Паневритмия“ от 1938 г. да се взема за основен фактор при сверяването „оригиналността“ на движенията на 1 и 3 дял от Паневритмията по книга. В тази връзка „оригиналните“ паневритмични движения не са първоначалните такива, защото Паневритмията е претърпяла големи промени докато бъде оформена от своя автор, както се вижда по неофициалното описание от 1933 г. и от госта други източници. Оригиналната Паневритмия е тази, която авторът е оставил в последния, завършения ѝ вид (през 1944 г.). Също както оригиналната картина на някой худож-

ник не са първите му скици за нея, но самата вече напълно завършена картина, изложена от него след като е преценил, че е готова.

Музиката на 6., 7. и 8. упражнения

По същата причина оценяваме като твърде недообмислени предложенията на някои хора да махнат от музиката на 6., 7. и 8. упражнения няколко такта, разгласявайки като „голямо откритие“ за музиката им и някакъв уж решаващ аргумент – нотен запис на хвърчащ лист с дата от 1932 г. (4), на който музиката на тези упражнения е с по 38 такта. Учителя Беинса Дуно е публикувал музиката на тези упражнения в две последващи официални издания (1938 г. и 1941 г.), като по определени разумни причини е избрал тя да остане в тях вече с по 41 такта. И това е „правилната“ музика на тези упражнения – последната, завършена напълно по волята на автора.

И така, в първата книга „Паневритмия“ от 1938 г. (1) има противоречие между публикуваната музика и движения на 6., 7. и 8. упражнения, което кара много хора да си задават въпроса: дали в описанието на движенията (направени от Милка Периклиева) или в музиката (записана от Асен Арнаугов) има грешка? За да си отговорим на този въпрос, първо трябва да видим направил ли е авторът Учителя Беинса Дуно корекции в музиката на тези упражнения в следващите издания на книги за Паневритмията. И установяваме, че и в следващото издание на музиката на Паневритмията от 1941, публикувано около 4 години след първото, нотният текст на 6., 7. и 8. упражнения е пак по 41 такта.

Музиката на Паневритмията е нейният най-безспорен и сигурен компонент

Трябва да се подчертае, че музиката на Паневритмията е нейният най-безспорен и сигурен компонент, защото ЕДИНСТВЕНО ТЯ е потвърдена от две (1 и 2) издания, публикувани приживе на автора, по негово желание и напътствия. Същото, обаче, не се е случило с описанието на движенията на Паневритмията.

Преиздаването на една книга, направено от нейния автор, създава условия да бъдат поправени грешките, забелязани в първото ѝ издание. Ако в първото издание на Паневритмията е имало грешка в музиката на 6., 7. и 8. упражнения (където те са по 41 такта), то при второто издание приживе на автора (през 1941 г.) тази грешка щеше да бъде коригирана. Но това не е направено от Учителя Беинса Дуно, следователно според него тази музика няма нужда от корекции.

Още повече, че нотният текст на музиката на Паневритмията (на първата цигулка в книгата от 1938 г.) е използван от музикантите, които са свирели Паневритмия по него в присъствието на Учителя много години наред преди и след 1938 г. Следователно нотният текст не е бил само публикуван и захвърлен някъде за архив, а е бил често ползван от специалисти, познаващи Паневритмията.

За разлика от нотния текст в книгата от 1938 г., описанието на движенията в нея не е особено сериозно използвано след публикуването му. Явно в периода от 1938 г. до 1944 г. практикуващите Паневритмия в селището Изгрев не са имали нужда да се учат от книга – пред тях и с тях всеки ден през половината година е играл авторът на Паневритмията и им е посочил учителки по Паневритмия (като най-често е споменавана Катя Грива), които да ги учат. За какво им е тогава да четат описания на движенията? Чели са ги внимателно единици и то главно преподаващите Паневритмия и пишещите следващи описания. Защото ученето дори от добре написани описания на движения е много по-неудобно и създаващо условия за грешки, в сравнение с живия преподавател. А недобрите описания могат да бъдат десетки и стотици пъти по-малко информативни от живото обучение. Преподаването от добър преподавател „на живо“ е най-лекия, бърз и ефективен начин за обучение в движения.

Един много важен и решаващ архивен документ, разкриващ оригиналната музика на Паневритмията, изпълнявана през 1939 г. е наличният днес оригинален аудиозапис на части от музиката на Паневритмията, направен през 1939 г. на Рила. Този запис, издаден на диск от Издателство Бяло Братство, съдържа 6., 7. и 8. упражнения, които са с 41 такта и със сигурност показва, че именно това е музиката на Паневритмията, изпълнявана и тогава в Школата.

Също толкова голямо внимание заслужават и личните свидетелства, съчетани с отговорно съхраняваната практика в свиренето на Паневритмията, оставени от учениците в Школата. Те са свирели Паневритмия дълги години в присъствието на автора: Мария Златева, Михаил Стоицев, Пеню Ганев, Галилей Величков и други. А от тях са се учили следващото поколение музиканти като Йоана Стратева, Петър Ганев и др. Всички те оставят свои книги, спомени, аудиозаписи с музиката на Паневритмията; свои ученици и т.н., които ЕДНОПОСОЧНО доказват, че когато първите 10 паневритмични упражнения вече са се играели обединени (без прекъсване между тях), музикантите са свирели музиката на Паневритмията с 41 такта на 6., 7. и 8. упражнения. И те са свирели точно тази музика в присъствието на Учителя Беинса

Дуно, който също е играл Паневритмия на нея най-малко 6 години (между 1938 г. и 1944 г.), а вероятно и повече, тъй като има данни, че първите 10 упражнения са се играели обединени като едно цялостно упражнение госта преди 1938 г.

Промените в оригиналната музика, направени в чужбина

Ярмила Менцлова е била гаровита танцьорка, балерина и хореограф, запозната с Паневритмията, благодарение на пребиваването си няколко години в школата на автора – Учителя Петър Дънов (Беинса Дуно).

През 1984 г. (40 години след 1944 г.) е публикувана на френски език книга от Ярмила Менцлова, описваща първия гял на Паневритмията, в която за първи път се публикува съкращение на музиката на 6., 7. и 8. упражнения с по един такт (13). Защо и дали именно Я. Менцлова променя музиката все още се изяснява. Вече има свидетелства, че решението за промените в музиката на „Сан зи“, реализирано в книгата на Я. Менцлова може би не е взето от нея или това е направено под външен натиск (14). И със сигурност това решение не е взето след обсъждане от признатите музиканти и преподаватели по Паневритмия от Школата (налични в България или по света), които са били живи тогава. Промените в оригиналната музика, направени в книгата на Я. Менцлова, не се съгласуват с мнението на музикантите в България, присъствали на създаването и/или практикуването на Паневритмията с автора. Например Мария Тодорова (1898-1976), Катя Грива (1902-1974), Филип Стоицев, Гради Минчев (1912-1992), Пеню Ганев (1897-1992), Мария Златева, в спомените си те никога не споменават дори да е имало нужда от подобни промени в музиката на Паневритмията (според публикувани споменни и литературен източник (7)). Също така всички от живите тогава музиканти – ученици на автора, които са свирели Паневритмията при практикуване и са направили аудиозаписи с нея в България, са продължавали да я свирят, както винаги и както е издадена в книгите от 1938 и 1941 г. Следователно идея за промени в оригиналната музика на „Сан зи“ не е била известна, а когато се е появила тя не е била одобрена от мнозинството от музикантите в Школата, възприели и изпълнявали Паневритмията директно от/с автора ѝ. От друга страна, установихме, че Ярмила Менцлова не е описала в самостоятелната си книга от 1984 г. 6., 7., 8., 9. и 16. упражнения така, което е преподавала и практикувала като Паневритмия в България и чужбина до края на живота си (виж източници (6), (7), (9), (10), (13), (14)).

Например Жан-Луи Гобо и неговата съпруга Арлет Гобо са обучава- ни по Паневритмия много постепенно и прецизно всяко лято в продъл- жение на 16 години само от Я. Менцлова. През 2004 г. ние (аз и Светослав Костов) разговаряхме със семейство Гобо на Рила и в София за Паневри- тмията и тяхната любима учителка по Паневритмия Ярмила. Също така ги помолехме да изпълнят пред нашата камера Паневритмията, както са я научили от Я. Менцлова, за да се документира по някакъв начин нейното изпълнение на Паневритмията. Направеният тогава архивен видеозапис е достъпен в интернет и може да бъде детайлно разгледан (15).

Семейство Гобо свидетелстват с изпълнението пред камера, с ка- заното пред нас и с откритото писмо, което написаха, че Ярмила ги е обучавала на 6., 7. и 8. упражнения винаги на оригиналната музика (вся- ко по 41 такта, а целият цикъл „Сан зи“ със 123 такта) и с движенията точно, както са съхранени в живата традиция в България (отразена в (6)), а не според своето описание от 1984 г. Те споделиха също, че Ярмила никога не ги е учила, нито дори им е споменавала за някакви възможни разлики в изпълнението на 6., 7., 8., 9. и 16. упражнения и то при положение, че ги е подготвяла за преподаватели по Паневритмия.

Психологът и психотерапевт Маргарита Енева, която е научила Паневритмия в България преди да отиде да живее във Франция, се е за- познала с Я. Менцлова във Франция и е практикувала Паневритмия с нея. М. Енева свидетелства също като семейство Гобо, че Я. Менцлова и до последните години от живота си е преподавала и практикувала 6., 7., 8., 9. и 16. упражнения както е традицията в България и са описани в източник (6).

Следователно Я. Менцлова е израела и преподавала винаги до края на живота си упражненията 6., 7., 8., 9. и 16. като движения и музика не според последното си самостоятелно описание на френски език (13), а съобразно описанието на Паневритмията, което тя създава на българ- ски език в екип с три високообразовани, дългогодишни, внушителни и директни ученици на Учителя Беинса Дуно – Мария Тодорова (музи- кант, философ), Елена Андреева (педагог, философ, стенограф) и Катя Грива (певица, музикант, водещ учител по Паневритмия) (6).

Важно е, че преподавателите по Паневритмия, които имат висше музикално образование като Мария Тодорова, Катя Грива и Виола Бау- ман също са поддържали вече установеното, че трябва и е правилно му-зиката на 6., 7. и 8. упражнения да е по 41 такта. Нещо повече, първите

две от тях явно смятат, че музиката е оригиналният компонент, затова не я променят в своето колективно описание (6), а я оставят както е в книгите от 1938 и 1941 г. и поправят грешката в описанието на движенията, налична в книгата 1938 г. А ученичката в Школата и преподавателка по Паневритмия в САЩ Виола Йорганова/Бауман пише през 1997 г. в писмо до Б. Браун: „Първият ген на пролетта“ е кръг (цикъл) и бидейки такъв, важно е да се тръгва с десния крак. Обаче, следвайки музиката, някои движения в кръга започват с левия крак, което е правилно“ (4, с. 528).

Всички музиканти от Школата (може би без един) са на едно мнение

Сега се изтъкват спомени на ученика в Школата и композитор Димитър Грива (1914 – 1994 г.), че в по-късните си години той бил решил да съкрати един такт от музиката на 6., 7. и 8. упражнения (4, с. 207). Първо, от историческа гледна точка е желателно това да се потвърди поне от още един източник, защото в съхранената партитура на Д. Грива с неговата оркестрация на Паневритмията тези три упражнения са по 41 такта. Второ, много недомислено изглежда обяснението, с което се мотивира това решение – според него имало грешно записване на нотите от музиканта Асен Арнаудов, защото музиката на упражненията от „Първия ген на пролетта“ била създавана на части от автора, не в един ген. Та затова била направена грешка, която не била поправена и после в музиката, когато авторът събрал първите 10 упражнения в един непрекъснат цикъл. Но дали това въобще се е случило и още повече дали е възможно подобна грешка да остане незабелязана от автора и неговите приближени ученици, ще обсъдим по-нататък в текста. Важно е, че Д. Грива не е присъствал на създаването на първия дял на Паневритмията – в същия източник той сам казва, че когато се е запознал с Паневритмията тя вече е била изпълнявана „на поляната“ (4). Следователно мнението му по този въпрос се базира на предположения, а не на личен опит.

Не става ясно кога точно Д. Грива вероятно е решил да съкрати музиката на тези упражнения с по един такт. Но, ако го е направил, това е станало при втората редакция на неговата оркестрация за Паневритмията, която той (по негови спомени в (4), с. 209) прави госта след 1944 г. Идеята за промени в броя на тактовете на 6., 7. и 8. упражнения се появява много по-късно (вероятно около 1980 г.). Днес синът

на Д. Грива – Андрей Грива – разполага с единствения оригинален нотен текст на неговата оркестрация на Паневритмията, в който 6., 7. и 8. упражнения не са със съкратени тактове, а са като в публикуваните преди 1944 г. книги за Паневритмията – по 41 такта. Явно този нотен оригинал на Д. Грива, притежаван от наследниците му, е първият или единствен книжен вариант на оркестрацията, която той е създал по време на бомбардировките над София през 1944 г. по поръчка на Учителя П. Дънов. Самият композитор много по-късно бил казал, че променя своята първа оркестрация на Паневритмията (4, с.209). В създадената от Д. Грива първа оркестрова музика за Паневритмията през 1944 г., когато е ходил в с. Мърчаево през 10-15 дни да носи на Учителя П. Дънов всяка кола с ноти от оркестрацията си и Учителя я е преглеждал (4, с. 208) нотите са по 41 такта на 6., 7. и 8. упражнения. Подчертавам, че в този първи вариант на оркестрацията, който е проверен лично от автора на Паневритмията, 6., 7. и 8. упражнения пак са по 41 такта.

Наистина, първоначално първите 10 упражнения от Паневритмията са се играели отделно едно от друго, но скоро след това авторът ги обединява в един непрекъснат цикъл (включително и музиката им). Не по-късно от 1938 г. те вече са обединени като изпълнение, а музиката на „Сан зи“ в издадената тогава книга „Паневритмия“ е с по 41 такта на тези упражнения. И явно на авторът не му „пречи“ 6., 7. и 8. упражнения да се състоят от по 41 такта, след като по-късно в негово присъствие са играли Паневритмия по тази музика не по-малко от 6 години! Днес хората, които предлагат да се съкращават тактове от тези упражнения под недоказуемия предлог, че уж това била оригиналната музика: как си представят ситуацията, при която в продължение на 6 години всяка година по близо 6 месеца (общо 36 месеца) се е играла Паневритмия в присъствието на автора – Учителя Беинса Дуно – и неговите ученици и музикантите са свирели нотите с 41 такта на въпросните упражнения, и никой, дори и авторът, не би забелязал ако е имало несъответствие между музиката и движенията, **което води до проблеми с движенията?** Авторът е бил музикант, той е бил в разцвета на психическите си сили, музикантите (свирещи Паневритмията) в мнозинството си са били професионалисти, сред играещите също е имало музиканти по образование. **Няма как никой от тях цели 6 и повече години да не забележи, ако е имало проблем с музиката, който неизбежно би породил и проблеми с движенията.**

Авторът е потвърдил 41 такта на 6., 7. и 8. упражнения с години практика и две официални издания

За мен отговорът е: няма как да не са го забелязали, затова такъв **проблем с музиката НЕ е имало**. Авторът я е създал с по 41 такта на 6., 7. и 8. упражнения и го е потвърдил с две издания и не по-малко от 6 години практика, докато напуска този свят. Тъй като във второто издание в книга (от 1941 г.) нотите на 6., 7. и 8. упражнения са пак с 41 такта (както и в първото издание от 1938 г.), значи след още 3-4 години свирене и практикуване на Паневритмия на тези ноти заедно с автора, чрез второто издание пак е потвърдено, че те са верни.

От друга страна, ако всеки започне да променя музиката на Паневритмията и особено по начин, който налага промени и в движенията, какво би останало от Паневритмията и как хората ще я играят заедно? Нима всяка фракция с новоизмислена музика ще си играе на собствена музика? И какво ще правят ако искат да играят Паневритмията заедно? Наложително е за повечето и поне за един от компонентите на Паневритмията да се постига разумно единоумислие и мисля, че най-наложително е това да е за музиката. Защото музиката е първоначален и водещ компонент на Паневритмията – първо е създадена музиката и после към нея са добавени движенията. И още защото музиката на Паневритмията засега е най-сигурно потвърдена чрез публикации приживе на автора.

Какво е трябвало да се промени?

Обръщам внимание, че Учителя Петър Дънов в последните дни на живота си (1944 г.), заръчва пред свидетел (Мария Златева) лично на Ярмила Менцлова да „оправи гимнастиките/Паневритмията“ (5), но не е викнал никога Асен Арнаудов или друг музикант, за да му поръча да редактира музиката. Дали това е случайно!? – Риторичен въпрос! Съвсем естествено е авторът да каже на някой от музикантите да махне излишните тактове, ако имаше такива, и това бързо и лесно щеше да се случи. Самият факт, че е поръчал на Ярмила Менцлова, която е балерина и хореограф, да „оправи гимнастиките/Паневритмията“, показва че е било нужно да се направи нещо, което тя като професионалист е умела най-добре. Например да научи практикуващите Паневритмията да изпълняват по-добре, по-красиво упражненията или да работи за по-доброто им описване на (след като описанието от 1938 г. не е достатъчно добро). Последното Ярмила Менцлова изпълнява великолепно в екип с Катя Грива и други подходящи ученички в Школата (виж 6), точно като Учителя ѝ е възложил.

Разлика между принципи и правила в Паневритмията

Напоследък често се обявява за принцип едно неясно твърдение, **написано под черта** (дори не в основния текст) в книгата от 1938 г.: „всички *движения* започват с десен крак“. Какво означава в случая „всички *движения*“ – всички упражнения на Паневритмията или всяка нова фигура в упражненията или всяко ново повторение на музиката или друго? При сравняване с описанието от 1933 г., когато 10-те упражнения още са се играели отделно, намираме почти същия израз, но по-разбираем, от който става ясно твърдението, че всички *упражнения* са започвали с десен крак напред.

Но това не е вярно за всички упражнения от Паневритмията. Например упражнението „Евера“ започва с ляв крак още в описанието от 1933 г., във всички налични други описания и в прегадената „на живо“ практика. Също в упражнението „Запознаване“ играещият, който започва с лице към центъра на кръга също започва упражнението с ляв крак пак според всички описания и традициите в изпълнението. Тогава защо едно твърдение, което дори не важи за всички, отделени с паузи упражнения от Паневритмията, се обявява за принцип? То би могло да бъде правило, от което явно има изключения, но не и принцип.

Освен това първите 10 упражнения се играят без прекъсване (паузи) между тях и с основание може да се смятат за един цялостен цикъл. Фактът, че им е дадено собствено общо име („Първият ген на пролетта“) също говори в полза на тезата, че те са донякъде едно упражнение, което за удобство е описано като 10 отделни упражнения, вместо като едно упражнение с 10 различни движения, както се е случило със „Слънчеви лъчи“. Следователно цикъла от първите 10 упражнения като едно цяло започва с десен крак, което е достатъчно, а вътре в самия цикъл някои упражнения умишлено започват с ляв крак, което е правилно. На такова мнение е била и Виола Бауман, както посочихме по-горе.

Да се работи принципно при боравене с фактите

Знаем от документи, че Паневритмията е създадена постепенно и е минала през работни варианти, както по отношение на музиката, така и по отношение на движенията ѝ. Може ли да намери логическо оправдание факта, че един човек искаше да коригира ДВЕ официални издания с нотния текст на 6., 7. и 8. упражнения, публикувани приживе на автора, по повод само на хвърчащ лист от 1932 г., когато Паневритмията е била още в процес на създаване? По същата „логика“ би трябвало също толкова да се предпочита описанието на Паневритмията от 1933 г. (неофициален документ, написан на пишеща машина и публикуван

през 2013 г. в сп. „Житно зърно“), единствено защото то е по-ранно. И тогава по тази ирационална „логика“ (с извинение за оксиморона), следвайки описанието от 1933 г., „би трябвало“ да се предпочете днес една госта различна (недовършена и първоначална) Паневритмия, в която има упражнения, отпаднали по-късно по волята на автора, както и други упражнения, които играем днес, но липсващи в това описание. Несеириозно е да смяташ недовършеното произведение на някой автор за по-оригинално от същото произведение, вече завършено и представено официално (в случая с издаване) и дори преиздадено.

В този ред на мисли бих искала да споделя и нещо по отношение на историята на Паневритмията. От известно време насам бива представяна една „история“ на Паневритмията, в която авторът ѝ е нагласил и подбрал само фактите и цитатите, които подкрепят неговата хипотеза и напълно пренебрегнал, изтълкувал неправилно и дори изкривил някои факти както му е угодно. Това е една изкривена и погменена „история“. В тази връзка бих искала да кажа, че са нужни много повече хора, които имат сили, желание и способности да изследват задълбочено Паневритмията като следват някаква разумна схема за боравене с фактите.

Противоречието в 6., 7. и 8. упражнения в книгата „Паневритмия“ от 1938 г.

И така, проблемът, който води някои хора до идеята да съкращават по един такт от 6., 7. и 8. упражнения, се дължи на наличието на противоречие между музиката и описанието на движенията при първите 10 упражнения в книгата от 1938 г. Смята се, че не може на написаната в тази книга музика на 6., 7. и 8. упражнения да се изиграят описаните там съответни движения за тези упражнения. **Следователно има грешка в изданието „Паневритмия“ от 1938 г., но дали тя е в нотния текст или в текста, описващ движенията? Това е въпрос, който заслужава сериозно обсъждане.**

Аргументите, които смятам за съществени, за да си отговорим днес на този въпрос са описани в табл.1.

От посоченото в таблицата се вижда, че **по ВСИЧКИТЕ ШЕСТ показателя музикалният текст категорично превъзхожда текста, описващ движенията в книгата от 1938 г., и именно нотният текст е подкрепен с неоспорими документални свидетелства.** Следователно разумно е да се смята за верен с оригинала музикалният текст на 6., 7. и 8. упражнения в първата книга за Паневритмията (от 1938 г.), а не текста, описващ движенията им.

Табл. 1. Сравнение на важните факти за нотния текст и описващия движенията текст на б., 7. и 8. упражнения от изданието в 1938 г.

НОТЕН ТЕКСТ (1938 г.)	ТЕКСТ, ОПИСВАЩ ДВИЖЕНИЯТА (1938 г.)
1. Има ли второ издание (приживе на автора), което потвърждава този текст?	
ДА (в „Паневритмия”, 1941 г.)	НЕ
2. Професионалист в областта ли е писал този текст?	
ДА (Асен Арнаугов)	НЕ (Милка Периклиева)
3. Отличава ли се този текст с достатъчно високо качество, за да се разчита повече на него?	
ДА	НЕ
4. Ползван ли е интензивно текста веднага след издаването му от познаващи Паневритмията професионалисти в областта?	
ДА Поне 6 години ползван от професионалисти (музиканти) в присъствието на автора (музикант), който е изпълнявал Паневритмия на този нотен текст заедно с всички, практикуващи, които включват и музиканти-преподаватели (като Катя Грива, Мария Тодорова, Виола Йорганова/ Бауман и др.).	НЕ Не им е било нужно да го ползват и не са го ползвали, а малкото разбиращи, които някога са му обърнали повече внимание, намират в него недостатъци и дори са написали нови, по-добри описания.
5. Потвърден ли е този текст от практика на Паневритмията, предадена на живо от автора на неговите способни ученици и от тях на следващото поколение?	
ДА Всички музиканти в Школата са свирели с по 41 такта б., 7. и 8. упражнения при изпълнението ѝ от създаването ѝ до последните си дни. Дори и техните наследници (днешните музиканти) ги свирят еднородно така. От днешните музиканти в Общество Бяло Братство само един казва, че е	НЕ Практикуващите в школата са играели по еднакъв начин множество детайли, липсващи или различаващи се от този неясен текст. Едни от тези разлики са в изпълнението на движенията на б., 7., 8. и 16. упражнения, които са изпълнявани еднородно, както е описано от най-добрия авторски екип, създал описание на първия гял на Паневритмията

<p>направил преди няколко години студийни записи с музиката на 6.,7. и 8. упражнения с четни тактове, които определя като „експериментални“ и самият той винаги свири при изпълнението Паневритмията тези упражнения с по 41 такта.</p>	<p>(виж 6), а не по описанието на движенията от 1938 г.</p>
<p>6. Има ли друг съхранен автентичен документ, който свидетелства така да се изпълнявали музиката/движенията на 6., 7. и 8. упражнения в периода 1938 - 1944 г.?</p>	
<p style="text-align: center;">ДА</p> <p>Има съхранен аудиозапис от 1939 г. на Рила, който свидетелства, че тогава музиката на 6., 7. и 8. упражнения е била по 41 такта. Също така в архивния филм от „Изгрева“ се вижда, че играещите Паневритмия на оригиналната музика в присъствието на Учителя изпълняват упражненията 8. и 9. така, като биха могли да се изпълнят само ако музиката на 6., 7. и 8. упр. е с по 41 такта (16).</p>	<p>Има съхранен архивен филм. В него упражненията 6., 7. и 8. се виждат, показани по два противоположни начина. Виждат се показани упражненията от група избрани играещи, които започват изпълнението си след пауза/от място и не изпълняват първите 10 упр. непрекъснато. Това създава условие за грешка - могат да започнат всички 10 упражнения с десен крак без да забележат несъответствието с музиката. И те явно са направили такава грешка, като се има предвид, че по-рано в <i>същия филм</i> е показано изпълнение на упр. 8 и 9, изпълнявани така, както може да стане само ако 6., 7. и 8. упражнения са с по 41 такта. Това вече се вижда в една истинска Паневритмия на „Изгрева“, изпълнявана в присъствието на автора. Точно така, както свидетелства и архивния запис от 1939 г. на Рила.</p>

Оригиналната музика на 6., 7. и 8. упражнения е по 41 такта

Разглеждането на всички посочени дотук факти, посочва, че оригиналната музиката на 6., 7. и 8. упражнения е по 41 такта. Точно така тази музика е: 1) публикувана в две официални издания приживе на автора; 2) изпълнявана в негово присъствие дълги години; 3) съхранена от неговите верни ученици – музиканти; 4) доказана чрез архивен аудиозапис от 1939 г.; 5) доказана от архивните кадри с цялостното изпълнение на 10-те упражнения в присъствието на Учителя Беунса Дуно; 6) публикувана в по-добрите описания на Паневритмията, създадени от първи директни ученици (като в литературни източници (6), (11) и (12)); 7) подкрепена от изпълнението ѝ в съхранената с живо предаване от учител на ученик тяхна практика в България, Франция, Латвия, САЩ и др.

Защо някои автори на текстове, описващи движенията на Паневритмията, имат противоречия между своята „практика“ и „теория“

Виола Бауман публикува през 1979 г. на английски език книга „Паневритмия“, в която текста, описващ движенията е буквален превод на описанието на български език от 1938 г. Така тя става една от тези, при които има противоречия между това, което са писали в публикувано от тях описание на Паневритмията за движенията на 6., 7., 8. упражнения и последната част на 16. упражнение, и начина, по който те винаги са практикували, според документирани филми и/или техните близки познати и ученици.

Такива противоречия между практикуваната от тях Паневритмия и описанията, които са оставили за нея, имат още Милка Периклиева (1908 – 1976), Крум Вържаров (1908-1991), Илия Узунов (1905-1996) и Ярмила Менцлова (1907-1984). Според племенничките на Милка Периклиева, както и според Весела Несторова, Милка Периклиева е играла Паневритмия както всички групи в школата, въпреки разликите в описанието ѝ от 1938 г. (8 и 9). Според Г. Петков, Й. Стратева и други дългогодишни приятели на Крум Вържаров, той също е играл винаги упражненията 6., 7., 8., 9. и 16. както е описано в описанието на екипа М. Тодорова, Я. Менцлова, Е. Андреева (6), а не според оставеното от него описание. В непубликуваното описание на Илия Узунов също се виждат разлики между описанието на 6., 7., 8. и 9. (но не и в 16.) упражнения и начина, по който той винаги ги е играл, според познавали го отблизо и практикували Паневритмия с него негови близки приятели (Снежана Георгиева, Галина Герасимова и др.). Ярмила Менцлова в края на живота си подготвя описание на първия дял на Паневритмията (на френски

Паневритмия на Рила – Учителя изпълнява упражнението „Освобождение“ с „късане“ при стъпка с ляв крак, както и мнозинството в кръга

език), издадено от нейни приятели малко преди смъртта ѝ (когато тя не е била в състояние да контролира последния вариант на книгата), в което 6., 7., 8., 9. и 16. упражнения са описани по начин, по който през живота си тя никога не ги е изпълнявала.

Наличието на противоречие между практиката на Паневритмията, която са имали лично през целия си живот тези ученици в школата на Учителя Петър Дънов, от една страна, и това, което са оставили като писмени описания на някои упражнения на Паневритмията, от друга страна, е важен въпрос, който предстои да се изследва задълбочено.

Днес поне е известно защо при Виола Бауман се е получило такова противоречие между публикуваното от нея описание на тези упражнения и начина, по който е практикувала и преподавала Паневритмия. Антоанета Крушевска, която дълги години преподава Паневритмия и живее в САЩ и е съавтор заедно с Ернестина Сталева (1914-2005) на англоезично описание на Паневритмията, свидетелства, че е познавала Виола Бауман. Тя е виждала как Виола играе Паневритмия и лично я е питала защо играе с Ернестина и с групите си по Паневритмия упражненията 6., 7., 8., 9. и 16. по един начин, а ги е дала в книгата си различно – както е написано в описанието от 1938 г. Отговорът, който е дала Виола е, че тя много уважава Боян Боев (тоест както и много други, тя

Музикантите ползват нотния текст на Паневритмията при изпълнението ѝ на Рила в присъствието на Учителя.

е мислела, че описанието от 1938 г. е направено от него, а не от Милка Периклиева) и затова го е превела без да обръща внимание на несъответствието между това как знае и изпълнява тези упражнения и описаното в книгата ѝ (от 1979 г.).

Важно е да се разбере и защо други съвременници на Школата, също практикували дълги години Паневритмия с Учителя, са успели да съхранят хармонията между своята практика на Паневритмията и създадените от тях описания на нейните движения. Такива автори са Мария Тодорова, Елена Андреева, Анина Бертоли и Ернестина Сталева, създали описания на Паневритмията, които отговарят на наученото от тях директно от автора и на тяхната практика в Паневритмията. Това е станало, защото тези ученици на автора са се осмелили да коригират грешките на първото текстовото описание на паневритмичните упражнения от 1938 г.

Заключение

Анализът на наличната до момента информация показва, че когато става въпрос за оригиналната Паневритмия, нейната музиката е най-сигурният и потвърден от автора компонент. Затова при търсене на оригиналната Паневритмия, което често е породено от противоречия в паневритмичните текстови описания, са неприемливи предложенията да се променя музиката ѝ, за да пасне тя на много по-несигурни и некачествени описания на движенията.

Преоткриването на оригиналните форми на движенията на Паневритмията може да бъде индивидуално постижение в живота на всеки дългогодишно и старателно практикуващ я. Но написването на нейната история и решенията за това каква е оригиналната Паневритмия изискват обширни и задълбочени познания и изследвания, обстоятелни обсъждания от повече признати специалисти и разумно боравене с фактите. Това би позволило да се избегнат заблужденията по този въпрос и постепенно да се открива истината.

Литература:

1. Беинса Дуно, (1938). Паневритмия.
2. Учителя (1941). Паневритмия. Песни на хармоничните движения, София.
3. Учителя (1942). Слънчеви лъчи, София.
4. Изгревът на Бялото Братство. Пее и свири, учи и живее (1998), 8 том (спомени на ученици, съставител и редактор г-р В. Кръстев), София.
5. Златева, М. (2012). Спомени с Учителя, Сп. Житно зърно, приложение към 25 бр. (2012/1).
6. Беинса Дуно (2004, 2013). Паневритмия, Издателство Б. Братство, София. <http://www.panevritmia.info/images/uploads/Panevritmia2013izdBV_.pdf> (02.07.2016).
7. Йоана Стратева (video): Из историята на братския живот (спомени за Паневритмията и музиката): <<http://www.youtube.com/watch?v=RI21erCBPj8>> (02.07.2016).
8. Изложение от Георги Н. Петков относно Паневритмията от 26.05.2003 г. (разпространено във вид на печатна брошура).
9. Разговор с Георги Петков за създаването и развитието на Паневритмията (videoзапис от 22 ноември 2013 г.) <http://www.youtube.com/watch?v=hbj_h7j-Xxo&feature=youtu.be> (02.07.2016).

10. Гобо, Жан-Луи (2010). Отворено писмо. В сп. „Житно зърно“ бр.23, 2010 г., с.51.

11. Deunov, Peter (1977). Paneurythmie (Преводач и съставител на текста: Анина Бертоли), France.

12. Veinsa Douno (2004, 2015). Paneurhythmy (книгата е съставена, преведена и представена от Ернестина Сталева и Антоанета Крушевска).

13. Veinsa Douno (1984). Paneurythmie.

14. Интервю с Маргарита Енева (2015). Вестник „Братски живот“, бр.92 (5/2015).

15. Документален запис на I дял от Паневритмията (28 упражнения), изпълнен от Жан-луи и Арлет Гобо (ученици на Яримила Менцлова) <https://www.youtube.com/watch?v=ElUYj4FJgqQ&index=5&list=PL3rZTiZbTYeU15hwkzBbuVP_Vcuz5hLMO> (02.07.2016).

16. Архивен филм с кадри от селището „Изгрев“ и Паневритмията, изпълнена там (преди 1944 г.) < <https://www.youtube.com/watch?v=eJj4Y10KOJg>> (02.07.2016).

ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ЗНАЧИМОСТТА НА СЪХРАНЕНАТА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПАНЕВРИТМИЯТА ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО УЧИТЕЛ- УЧЕНИК

Люгмила Червенкова

През последните 15 години наблюдавам, че някои хора, които се занимават с Паневритмия, са твърде склонни да се отнасят с крайно пренебрежение към познанията, произтичащи от съхранената „на живо“ Паневритмия, която по традиция се предава от учител на ученик сред последователите на Учителя Беинса Дуно (Петър Дънов) и продължава да се практикува и днес.

Какво означава „оригинална Паневритмия“

И така, след толкова години изтъкване предимно на изказвания на автора на Паневритмията, че пребиваващите в неговата Школа не играели достатъчно добре Паневритмия, се стигна до абсурдни твърдения и ситуации. Например, някои хора започнаха да променят някои упражнения от Паневритмията, основавайки се на несигурни, некоректно подбрани или зле тълкувани факти, твърдейки, че показват „оригиналната“ Паневритмия, като поправяли „грешките“ на предходното поколение, което им я е предало на живо.

Първо трябва да се изясни какво се има предвид под „оригинална“ Паневритмия. Дали това означава първичният вариант на Паневритмията, когато е била още в процес на създаване, или последният ѝ вид, в който я е завещал авторът? Дали „оригиналната“ Паневритмия е изпълнявана само от автора ѝ и той е единствен еталон при разглеждане на снимки и филми, или той я е изпълнявал в оригиналния ѝ вид само понякога, при определени обстоятелства? Какви са конкретните исторически обстоятелства при създаването на Паневритмията, които са важни за определяне каква е „оригиналната“ Паневритмия? Какви са качеството и надеждността на текстовите описания на Паневритмията? И реди други въпроси, на които трябва да намери загълбочен отговор всеки сериозен изследовател на Паневритмията. А своите отговори е добре той да сподели с други специалисти по Паневритмия, за да се получи обмен на идеи, дискусия и по-голяма обективност. Затова е

хубаво да се организират по-често разнообразни форуми по Паневритмия с конкретна програма.

Създаването на Паневритмията

Бих искала да подчертая, че Паневритмията е била като картина, „рисувана“ от автора си около 22 години (от 1922 до 1944 г.). През 1922-26 г. са създадени първите песни с музика на Паневритмията: „Изгрява Слънцето“ (частта „Сила жива“ – 1922 г.), „Аум“ (1925 г.), „Мисли“ (1926 г.). През 1927 г. започва създаването на упражненията (1). През 1933 г. донякъде е оформен първият ѝ дял (2). До 1938 г. първият и третият дял на Паневритмията са създадени в общи линии – музиката е публикувана, упражненията са с уточнени имена, последователност и обща структура, но на някои от тях им предстои все още известно усъвършенстване от автора (например на упражненията „Пробуждане“, „Аум“, „Пентаграм“ и др.) (3). До 1941 г. е доформирана музиката – определени са темпата, добавени са песните на Паневритмията и др., и допълнен текстът за нейните смисъл и цел (4). През 1941 г. е създаден втория дял на Паневритмията (2) и през 1942 г. е публикувана книга за него с описание на движенията (5). Дори в последните си дни на този свят (1944 г.) авторът мисли за по-нататъшната работа, която трябва да се свърши относно Паневритмията (6, с.16). Сигурно е, че най-малкото до есента на 1944 г. той е бил в състояние да внесе някакви подобрения в Паневритмията, ако иска.

Изпълнение на Паневритмия на Изгрева в София в присъствието на Учителя

И ако, следвайки тези факти, се запитаме например: „Дали скиците, недовършеният вариант на една картина, или нейният последен, завършен вариант, е оригиналът, и ако естественият отговор е – „завършената картина“, то тогава неоспоримо следва и изводът: Всички описания на движенията на Паневритмията, снимки и други документи за нея, създадени преди 1944 г., показват Паневритмията, но не е сигурно, че отразяват съвсем точно нейния последен, определен от автора ѝ, вариант. Естествено, всеки документ е важен, въпреки че има различна информативност и ограничения.

В такъв случай „оригиналната“ Паневритмия е нещо, което трябва да се открие чрез разумно, внимателно и обширно изследване на всички налични свидетелства за нея. Това са, от една страна, всички документи: книги за Паневритмията, публикувани до 1944 г.; по-късни текстове за нея, написани от дългогодишни преки ученици на автора; разговори и лекции на автора; филми, аудиозаписи, снимки; спомени на ученици, присъствали при целия процес на създаване и практикуване на Паневритмията с автора; нотни текстове; свидетелства за историята на Паневритмията в България и в чужбина и др. От друга страна, важно свидетелство за Паневритмията е и нейната практика, отразена в наученото от способни ученици директно от автора и предадено на техни способни ученици. Това свидетелство е особено важно, защото отразява последния вид на Паневритмията и при определени условия може да е по-информативно от редица документи, като ги допълва или коригира.

Умният се учи от грешките на другите

Напоследък като поука за това до какви заблуди може да доведе неразумното боравене с историческите свидетелства, се появи една гама, която под предлог, че „възстановява“ оригиналната Паневритмия, представи повсеместно една нейна комична карикатура. Тази личност публикува книги, основа си сдружение, в което се самовъзпроизведе в „инструктор“ по Паневритмия и обяви започване на обучение на „инструктори“ по Паневритмия, в което не се съобщава нито едно име на водещ обучението преподавател. Същата личност не пропусна да разгласи по телевизии, интернет и дори в свои книги, мнението си, че последователите на Учителя Беинса Дуно, които принадлежат към Общество Бяло Братство, както и преподавателите, обучавани в него, не играели „правилно“ Паневритмия и не искали да научат „оригиналната“ Паневритмия от нея, поради което било нужно обществото и

гражданите да се обучават от нейното сдружение. Всичко това същата личност твърди въз основа единствено на ограниченото си тълкуване само на две непосредни и недостатъчно ясни (особено първото от изброените) описания на движенията на Паневритмията (от книгите „Паневритмия“ от 1938 г. и „Слънчеви лъчи“ от 1942 г.), които тя смята за единствено меродавни, защото са публикувани приживе на автора на Паневритмията. При тези разсъждения почти всички останали важни свидетелства за Паневритмията биват напълно пренебрегнати и се пропуска фактът, че Учителя Петър Дънов не е писал лично избраните описания, а след като ги е преподавал на живо, е възложил написването на текстовете на наличните доброволци от учениците му и не ги е проверявал сам с достатъчно обстойно прочитане.

Въпросната личност всъщност представя крайно радикална форма на тенденция, която се наблюдава и при други, предхождащи я и сравнително по-обективни от нея „реформатори“. Последните също публикуват книги, обучават хора и дори преподаватели по Паневритмия, като публично твърдят, че единствено „истинни“ са техните възгледи; че са нужни корекции на някакви пропуски на предните и съвременните поколения преподаватели, ученици в Школата, създадена от автора на Паневритмията.

Досега най-големият препъникамък за хората, прокарващи разни мнения за това как радикално трябвало да се променят упражненията от съхранената на живо Паневритмия, е, че те не са разсъждавали въз основа на цялата необходима за това документална информация и обикновено не разбират достатъчно от описания на движенията, за да преценят реалистично текстовете, на които се базират. Положителната страна на всичко това е, че, от една страна, има опити за по-задълбочено изучаване на Паневритмията, а от друга, чудесно се илюстрира „как не трябва“ да се изследва и променя тя.

Качеството на първите две описания на движенията не е добро

Повечето от тези хора не разбират, че главният фактор в някои от техните хипотези – описанието на движенията в книгата „Паневритмия“ от 1938 г. – само по себе си е неточно и затова несигурно. Всъщност ако множество хора решат да учат сами движенията на Паневритмията само от тази книга, вероятно ще имат пълно единоумислие почти само за имената и последователността на упражненията. В книгата „Слънчеви лъчи“ от 1942 г. описанието на движенията е сравнително по-добро, но и то има някои неясноти и оставя някои отворе-

ни въпроси относно движенията. Така че тези, които разгласяват, че трябвало да се научи „оригиналната“ Паневритмия само от тези книги или по тях да се коригира радикално това, което са научили преди това от преподавателите си по „живата“ верига на обучение в Паневритмията, не са достатъчно осведомени.

През декември 2013 г. изнесох лекция за оригиналните писмени описания на Паневритмията, в която има повече детайли по този въпрос. Нейният видеозапис е достъпен в интернет.

Създадените от дългогодишни първи ученици на автора по-късни (след 1944 г.) и много по-качествени описания на Паневритмията (например публикуваните в „Паневритмия“, 2013) както и другите документи и свидетелства за нея, коригират недостатъците на първите описания и допълват информацията.

При коректно боравене с всички свидетелства за Паневритмията е възможно да се създаде достатъчно точна картина за „оригиналната“ Паневритмия и да останат минимално количество нефиксирани детайли, които би могло да се нарекат „полезни неизвестни“. Като тези т.нар. „полезни неизвестни“ са абсолютно необходими за предотвратяване на механичното копиране на точно определени по форма движения, защото изискват мислене и търсене с вътрешни усилия на изразяването на възвишените идеи чрез адекватни на тези идеи красиви движения.

Полезните неизвестни

Най-добрите школи винаги изискват известни усилия от учениците си за откриване на нещо неодоказано, което води до развитие и преоткриване на себе си и света. Затова всички обезпокоени от „неизвестните“ в движенията на Паневритмията могат да бъдат спокойни – понастоящем тези неизвестни са силно преувеличени, а авторът на Паневритмията е бил достатъчно мъдър да остави подходящо и „здравословно“ количество от тях за следващите поколения.

По мое мнение някои от представяните нови хипотези могат да бъдат отхвърлени лесно (например твърдението, че трябвало да се стъпва на трето време на музиката при изпълнение на „Слънчеви лъчи“ и множество други още по-безпочвени твърдения) и нито една от тях, поне засега, не е по-доказуема от своята алтернативна хипотеза (поне що се отнася до това, при стъпка с кой крак се отдалечават ръцете от тялото при 6., 7., 8. и при последната част на 16. упражнения).

Когато някоя нова хипотеза не е достатъчно аргументирана, то мнозинството добри специалисти по Паневритмия не я приемат. В

тази ситуация разумните хора осъзнават, че не си струва да спорят или враждуват за толкова несигурни неща, а още по-малко – да се фокусират само върху тях, пренебрегвайки по-важното. Не бива никога да се забравя, че ако не може да се постигне абсолютна яснота относно някой детайл във формата на Паневритмията, то е възможно и важно да се спазват принципите ѝ и да се следва нейната цел. Ако човек иска да отиде в далечен град на изток от настоящото си местоположение, но не знае точно близките пътеки, по които да върви, то може, следвайки компаса, да върви поне генерално в правилната посока – на изток, и рано или късно ще се намери по-близко до желаното място. Мисля, че следването на правилната генерална посока при Паневритмията може да се резюмира преди всичко с думите „любов, добродетели и хармония“, като най-важна от тях е любовта.

Учителя Беинса Дуно казва: „В тази Школа съм ви събрал по няколко причини, от които ще спомена три. ПЪРВО, за да се образува едно общество от хора, които да имат велика Любов един към друг; да се образува една среда на Любовта...“ (7. с. 370); „Шестата раса, която иде, ще бъде изразителка на Паневритмията. Петата раса е на обективното знание, на външното изучаване на Природата – раса на ума. Шестата раса е раса на Любовта. (...) Тия сили, тия идеи, които са вложени в Паневритмията, ще бъдат действителност в шестата раса. Паневритмията подготвя пътя за идването на шестата раса“ (4, с. 24).

Всяко действие относно Паневритмията на желаещите да я прилагат „правилно“ би трябвало да увеличава любовта, добродетелите и хармонията. Това са главните критерии за постигане на „оригиналната“ Паневритмия и за принципна оценка на постиженията на нейните изследователи.

Качественото описание на движенията на Паневритмията изисква екипна работа

Тук трябва да подчертая, че доброто описване на движенията на Паневритмията в текст е много сложна задача, с която може успешно да се справи само екип от професионалисти с познания и опит в областта на описването на движения, на музиката, на работата с текст, на историята на Паневритмията и т.н. – нещо, което явно не се е случило при първите две публикувани описания на движенията на Паневритмията. В този смисъл не бива да съдим тези, които не са се справили напълно с тази много трудна задача (при това първи), защото са го направили доброволно, като са гали най-доброто от себе си в момент, в който никой друг не е бил наличен да направи това по-добре от тях.

Трябва да е ясно, че в Школата при създаването и практикуването на Паневритмията са присъствали много разнообразни като възраст и възможности хора: от деца до стари хора с най-различни двигателни и т.н. способности. Не е имало забрана неприсъствалите на обучение по Паневритмия да присъстват на общото ѝ изпълнение.

При голямото разнообразие на практикуващи и фактът, че авторът само настойчиво им е препоръчал, но не ги е принудил задължително всички да учат Паневритмията, преди да я практикуват, е разбираемо нивото на общото изпълнение на движенията на Паневритмията да не е било високо. Предполагам, че затова Учителя Беинса Дуно понякога се е изказвал, че изпълнението им може да е много по-добро, и е препоръчвал да подобрят изпълнението си на Паневритмията (като движения, концентрация и т.н.). Дори е препоръчал събиране на една група изпълнители, която „да упражни паневритмичните упражнения и да ги покаже при обиколка из провинцията” (8, с. 58).

Първите преподаватели по Паневритмия - „Катя Грива и други сестри”

Гореизложеното обаче не означава, че всички, присъствали в Школата по време на преподаването на Паневритмията, не са я усвоили и изпълнявали добре, както тълкуват някои. Напротив, в тази Школа е имало достатъчно зрели, интелигентни, двигателно способни и живо

Обучение по Паневритмия с Катя Грива (първата вдясно) и вероятно Елена Андреева (първата вляво)

заинтересовани от Паневритмията ученици, които са се стремили и са успели да я усвоят много добре или отлично, и някои от тях дори са посочвани от автора като способни да обучават останалите. Например в много публикувани спомени на присъствали редовно гълзи години в Школата на Учителя Петър Дънов се посочва, че той е показвал на певицата Катя Грива как да преподава Паневритмия и я е посочвал да обучава останалите. В един от най-известните спомени на музикантката Мария Златева се казва: „Беше към 20 декември 1944 г., когато аз и сестра Ярмила (Менцлова) се разхождахме по кръга на поляната. Бяхме приятно изненадани, когато видяхме Учителя, блед, заметнат с перлерината си, да се приближава към нас. Когато беше вече съвсем близо, той каза на Ярмила: „Вие, сестра, оправете гимнастиките.“ „Учителю, аз не мога да ги дам правилно. Ще ги изгряя като балерина“ – отвърна тя. „Не – прекъсна я Учителя, – вие ще се допитате до тези сестри, които бяха край мен, като Катя Грива и други. Вие ще оправите Паневритмията.“ След това се обърна и си отиде.

Наистина, както сега, така и по-рано, Паневритмията не се играеше съвсем правилно, затова се налага да има един образец за правилното изпълнение на гимнастиките. Тогава Учителя е избрал сестра Ярмила, тъй като самата тя е балерина и би могла да ги разучи най-добре, като ѝ се покажат точно.“ (6, с.16).

Често се тълкува, че изразът „да оправите гимнастиките/Паневритмията“ означава, че всички ученици в Школата са играели грешно някакви движения, които били вярно описани в посочените книги от 1938 г. и 1942 г. и това трябва да се коригира. Но такова предположение се отхвърля от същия текст, а именно авторът на Паневритмията посочва, че за работата си с Паневритмията Ярмила Менцлова може и трябва да се допитва относно движенията на Паневритмията до „тези сестри“, които са били край него. Това означава, че авторът на Паневритмията смята, че тези хора гостатъчно добре и правилно са знаели Паневритмията, за да се допитва до тях тази, на която се възлага да я „оправи“. Второ, и самата Мария Златева смята, че става въпрос да се даде образец за правилно изпълнение, което може да се покаже на Ярмила точно от посочените. През периода 1945-1947 г. Мария Тодорова, Ярмила Менцлова и Елена Андreeва заедно с Катя Грива като консултант, създават качествено (а според мен най-доброто досега) описание на първия дял на Паневритмията. Чрез това описание Ярмила успешно изпълнява зададената ѝ от Учителя Петър Дънов задача, поне що се отнася до създаването на качествено описание на движенията на Паневритмията.

Най-добрият начин за предаване на цялата информация за движението е „на живо“

Бих искала да се върна на практиката на Паневритмията, предавана „на живо“, която често се нарича „традиция“ в изпълнението. Тя никак не заслужава пренебрежение, защото в случаите на живо предаване от добър учител на способен ученик тя е безценна, **много по-информативна от текстовите описания** (дори в тях да няма неточности и грешки). Предаването „на живо“ Паневритмия е изключително важна в цялостната историческа и документална картина. Особено при положение, че от създаването на Паневритмията до днес не е изминало много време и днес имаме възможност да се допитваме, учим и консултираме със способни хора, които са се учили директно от първото поколение ученици, присъствали на създаването и практикуването на Паневритмията с нейния автор. В някои случаи, на които съм свидетел, тази традиция е най-важният фактор за правилна преценка.

Например преди около 15-20 години при изолирано тълкуване на първото писмено описание на „Слънчеви лъчи“ (от 1942 г.) неочаквано възниква въпрос: на кое време авторът е определил да се стъпва при изпълнението на този дял на Паневритмията? Тогава тази жива традиция, предавана от способен учител на способен ученик, беше главният и верен коректив за избягване на заблудите с описанието, което търпи двойно тълкуване.

През 1999 и 2000 г. се състоя първия курс за преподаватели по Паневритмия към СДК на НСА „В. Левски“, където аз участвах едновременно като курсист и преподавател по предмета кинезитерапия. На този курс ръководещата там усъвършенстването в изпълнението на движенията на Паневритмията Антоанета Янкова за първи път представи пред нас като важно откритие хипотезата си за второ тълкуване на текста от 1942 г., описващ „Слънчеви лъчи“, което предполага да се изпълняват движенията със стъпване на 3-то време. Всички курсисти, които още преди този курс знаехме движенията на Паневритмията, а дори и бяхме я практикували години наред в градовете си и на Рила, за първи път чухме идеята за подобно тълкуване за „Слънчеви лъчи“. Ние не бяхме виждали до момента подобно изпълнение като произтичащото от тази хипотеза, както и който и да било друг практикуващ Паневритмия в България, където повсеместно се практикуваше традиционно изпълнение със стъпване на 1-во време. И до днес единствено обучени от А. Янкова или нейни ученици практикуват нейното предложение за „Слънчеви лъчи“.

И така, през 1999-2000 г. участниците в курса до голяма степен бяхме принудени да научим новия вариант на изпълнение на „Слънчеви лъчи“, произтичащ единствено от тълкуване на едно текстово описание на движенията. По желание на А. Янкова беше заснет любителски филм, документиращ начина на изпълнение, който се налагаше от нея и в който изпълнението на „Слънчеви лъчи“ е със стъпване на 3-то време. Болшинството от участниците в курса не намериха причини да приемат трайно това ново изпълнение на „Слънчеви лъчи“ и дори откриха още гостатъчно сериозни основания да отхвърлят хипотезата, че то би могло да отразява оригиналното изпълнение, създадено от Учителя Беинса Дуно. Пиша това, за да е ясно в бъдеще защо има видео, в което ние или следващи лица, които са обучавани/контролирани от А. Янкова са изпълнявали „Слънчеви лъчи“ по лансирания от нея странен и некрасив начин, който тя продължава да разпространява до днес.

Много е важно тези, които преподават Паневритмия и особено тези, които в желанието си да възстановят „оригиналната“ Паневритмия искат да коригират по някакви текстови описания традиционно ѝ изпълнение, първо да придобият представа за високата доказателствена стойност на традициите в двигателното изпълнение на практики като Паневритмията, особено когато те са предадени от способен учител на способен ученик. След това тези търсачи на „оригиналната“ Паневритмия трябва да имат още много специфичен опит и познания. Те се нуждаят от професионален опит в описването на движения, в публикуването на книги с такива описания, реалистична представа за възможностите и ограниченията на текстовите описания, способности да оценяват критично текстови описания на движенията, задълбочени познания за особеностите на двигателното изпълнение, познаване на традициите в изпълнението на Паневритмията, способност за вникване в аргументите, изказани от споделящи противоположни мнения и известно количество мъдрост, за да не произвеждат лъжливи „оригинали“.

В най-добрия случай, група от хора, които се уважават взаимно и притежават заедно в най-висока степен всички изброени нужни качества, обсъждат разумно и продължително възникналите въпроси и стигат до решение, за което са постигнали единомислие. В такъв случай хармоничната обща работа дава възможност за се достигне по-близо до мъдростта на Цялото.

Има особености в създаването и промяната на двигателни навици, които абсолютно не позволяват на научилите се и свикнали правилно да стъпват на първо време в „Слънчеви лъчи“ (както всички живи

свидетели на създаването на това упражнение винаги са играли) да се заблудят, и след като са го научили правилно, да започнат несъзнателно да стъпват на трето време и да пружинират така, както става при стъпване на трето време. И обратното: някой, който е научен грешно да стъпва и пружинира на трето време, може и да успее (ако съзнателно пожелае) по-лесно да стъпва на първо време, но да научи правилното „пружиниране”, без да положи многократни и съзнателни усилия, не може, защото грешното пружиниране представлява много различен, устойчив, затвърден и свързан с музиката двигателен навик, който много трудно се променя.

Накратко казано, при правилното изпълнение (със стъпване на 1-во време) първо се прави стъпка с крака напред и после на същия крак (предностоящ с опора на него) се пружинира леко в такт с музиката, което прави крачката красива и „лека“. Докато при грешното изпълнение, изобретено само на база тълкуване на несъвършено текстово описание на движенията (със стъпване на 3-то време), първо се пружинира на задностоящия крак (на който е опората) и после се стъпва на другия крак. Последното изпълнение води до много по-продължително изтегляне на тежестта върху задностоящия крак, накъсване на пружинирането (наблюдавано като създаващо вертикална вълна в движението на цялото тяло) от стъпката на трето време и създаване на впечатле-

Изпълнение на „Слънчеви лъчи“ на поляната на Изгрева

ние за спънато, „оттеглено назад“ и „тръскащо се“ изпълнение. Този вид изпълнение, изобретен и упорито представян от една личност е неестествен и освен това не е основан на достатъчно доводи.

Оригиналът на „Слънчеви лъчи“ – стъпва се на първо време

Следователно, когато текстовото описание на „Слънчеви лъчи“ не посочва изрично на кое време се стъпва при това упражнение и (поради несъвършенство) описанието допуска две тълкувания по този въпрос, отговорът как е предадено това упражнение от автора, категорично и несъмнено се открива от това как се е предала практиката му „на живо“.

Обобщавам: в двигателно отношение разликата на двете дискутирани тълкувания на „Слънчеви лъчи“ е огромна и някаква промяна на двигателния навик от едното на другото може да стане само след съзнателни и многократни усилия. Това може да потвърди всеки опитен професионалист в двигателното обучение, който изследва този въпрос. Същото се потвърждава и в практиката.

Нито един факт не сочи изпълнението на „Слънчеви лъчи“ да е било нарочно/съзнателно променяно от учениците, научили го от автора и предали го „на живо“ на следващото поколение. Дори напротив, тези първи ученици са били единодушни по отношение на стъпването на първо време на музиката при изпълнение на „Слънчеви лъчи“ и никога не е съществувал друг вариант на изпълнение на този детайл от тях и от техните ученици. Така този въпрос се решава напълно от наличността на един-единствен вариант, който показва предаденото от автора изпълнение (стъпване на първо време) в живото изпълнение, съхранено от учениците и предадено на следващите поколения.

Като важно заключително потвърждение на верността на стъпването на 1-во време, предадено коректно чрез традицията в изпълнението на „Слънчеви лъчи“ се явява свидетелството на ученичката в Школата Весела Несторова (1909-2002), която е създала текста на песента на „Слънчеви лъчи“. След като вече е създаден „новия“ вариант за изпълнение на втория дял на Паневритмията под предлог, че той представя „оригиналното“ му изпълнение, въпросът за оригиналността му вълнува запознатите с него. На 3 юли 2001 г. измисленият от А. Янкова вариант е показан на В. Несторова в проведен разговор с нея, в който тя го вижда изпълнен от един от преподавателите, завършили курса за преподаватели по Паневритмията от 1999-2000 г. В разговора В. Несторова много категорично и нееднократно посочва, че правилно е изпълнението на „Слънчеви лъчи“ със стъпване на 1-во време (9).

Не смятам, че трябва да се издига в култ и предаваната „на живо“ практика на Паневритмията. В някои случаи и тя може да има известни несъвършенства, защото възможностите на обучаваните хора са различни и не всички видове движения са еднакво стабилни като двигателни навици. Но определено смятам, че е необходимо предаваната „на живо“ от способен учител на способен ученик практика на Паневритмията да се оценява по достойнство и да се използва задължително при търсене на истината. Което означава да се разчита повече на нея, отколкото на некачествени текстови описания, и да се разчита приблизително равностойно на нея и на по-качествени текстови описания.

Ако стремежът е да се изпълнява оригиналната Паневритмия, като цяло е разумно да не се правят прибързани промени в нейните главни движения, предадени „на живо“ от предните поколения добри ученици и преподаватели от Школата на Учителя Беинса Дуно. Практически това означава да не се правят такива промени, ако няма достатъчно категорични ганни, приети от мнозинството специалисти по Паневритмия, че това е наложително и правилно.

Литература

1. Беинса Дуно, (2013). Паневритмия, Издателство Б. Братство, С.
2. Най-новите гимнастически музикални упражнения - описание от 1933 г. Приложение на Сп. Житно зърно, 25 бр. (2012/1)
3. Беинса Дуно, (1938). Паневритмия
4. Учителя (1941). Паневритмия. Песни на хармоничните движения, С.
5. Учителя (1942). Слънчеви лъчи, С.
6. Златева, М. (2012). Спомена с Учителя, Сп. Житно зърно, 25 бр. (2012/1)
7. Дънов, П. (2013). Акордиране на човешката гуша, 1 том, Издателство Б. Братство, С.
8. Беинса Дуно, (2000). Акордиране на човешката гуша, 2 том, Издателство Б. Братство, С.
9. Анелия Димитрова (2002) Разговор със сестра Весела Несторова, проведен на 3.07.2001 година.

БИБЛИОТЕКА ПАНЕВРИТМИЯ

ИСТОРИЯ И ПРИЕМСТВЕНОСТ

том 1

Съставител	<i>Мирослав Бачев</i>
Художник на корицата	<i>Илиана Попова</i>
Предпечат	<i>Иван Джеджев</i>

Издателство „Бяло Братство“
София, ул. „Ген. Щерю Атанасов“ 2
Тел: 02/ 418 0110; 0897 847647

Отпечатано в Университетска печатница

www.beinsadouno.org
www.bialobratstvo.info